

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
TÜRKÇE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET
HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

ABDURRAHMAN YAVUZ

EYLÜL 2022

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
TÜRKÇE TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET
HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

ABDURRAHMAN YAVUZ

DANIŞMAN

PROF. DR. FERNA İPEKEL KAYALI

EYLÜL 2022

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Abdurrahman Yavuz

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. Fena İpek KAYALI

İMZA SAYFASI

Abdurrahman Yavuz tarafından hazırlanan ‘TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Fena İpek Kayalı

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Ayşe Odman Boztosun

.....

Kurumu: Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Cahit Suluk

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 30/09/2022

ÖNSÖZ

Bu çalışma “Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” başlığı altında İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Çalışmamız kapsamında rekabet hukukunun önemli başlıklarından birisi olan teknoloji transferi anlaşmalarının hangi hallerde rekabeti sınırlayıcı etki doğurduğunu ve hangi koşullar altında muafiyet uygulamalarından yararlanabileceğini incelemeye çalıştık.

Bu tezin yazımında bilgisini, zamanını ve emeğini esirgemeyerek bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Ferna İpek Kayalı’ya, kıymetli eleştiri ve tavsiyeleri ile teze katkı sunan jüri üyeleri Prof. Dr. Ayşe Odman Boztosun’a ve Doç. Dr. Cahit Suluk’a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecinde her türlü maddi ve manevi desteği üzerimden eksik etmeyen kıymetli aileme ve değerli eşime de ayrıca teşekkür ederim.

Abdurrahman Yavuz

Ankara, 2022.

ÖZET

TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET

HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yavuz, Abdurrahman

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Fena İpek Kayalı

Haziran, 2022. 139 Sayfa.

Teknoloji transferi anlaşmaları sayesinde çoğu zaman teknolojinin aktarımının gerçekleştirilmesi, ekonomik ve teknik gelişmelere katkı sunulması, fikri mülkiyet haklarının kullanımının yaygınlaşması gibi rekabeti arttırıcı sonuçlar doğmaktadır. Ancak kimi durumlarda teknoloji transferi anlaşmaları da rekabeti sınırlayıcı etkilere sahip olabilmektedir. Bu nedenle teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku açısından denetlenmesi ve böylelikle serbest pazar üzerinde doğurabileceği olumsuz etkilerin en aza indirilmesi gerekmektedir.

Tezimizin ilk bölümünde teknoloji transferi anlaşmalarının genel çerçevesi ele alınmıştır. Bu anlaşma türünün tanımını, amacını ve hukuki niteliğini belirledik. Ayrıca teknoloji transferi anlaşmalarına çeşitli yönlerden benzeyen franchise ve marka lisans anlaşmaları ile teknoloji transferi anlaşmalarının aralarındaki farklılıkları inceledik. İkinci bölümde ise teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku denetiminin temel çerçevesini ele aldık. Öncelikle rekabet hukuku için oldukça önemli kavramlar olan rekabeti sınırlayıcı anlaşmaları ve hâkim durumun kötüye kullanımını açıkladık. Bunlara ek olarak bu anlaşma türünün rekabet üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini değerlendirdik. Üçüncü bölümde ise teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti uygulamasını ele aldık. Bu bölümde grup muafiyetinden yararlanabilmek için gerekli koşulları ve grup muafiyeti kapsamında yer almayan yasak sınırlamaları inceledik. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise muafiyet rejiminin bir diğer türü olan bireysel muafiyet uygulamalarının teknoloji transferi anlaşmalarına uygulanmasını inceledik.

ABSTRACT

EVALUATION OF TECHNOLOGY TRANSFER AGREEMENTS IN TERMS OF COMPETITION LAW

Yavuz, Abdurrahman

Master's Thesis

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Fena İpek Kayalı

June, 2022. 139 pages.

Technology transfer agreements often increase competition owing to contribution to economic and technical developments, widespread use of intellectual property rights. However, in some cases, technology transfer agreements may also have anti-competitive effects. Thus, it is necessary to monitor competitive technology transfer agreements and thus minimize the effects it may have on the market.

In the first part of our thesis, we discussed technology transfer agreements in general. We have determined the definition, purpose and legal nature of this type of agreement. We also examined the difference between franchise and brand license agreements, which are similar to technology transfer agreements. In the second part of the thesis we clarified restrictive agreements and abuse of dominant position. In addition, we evaluated the effects of this type of agreement on competition. In the third part of the thesis, we discussed the block exemption regime regarding technology transfer agreements. In this section, we have examined the necessary conditions for the block exemption and the prohibited restrictions that are not included in the exemption regime. In the third and last part of the thesis, we examined the application of the individual exemption regime, which is another type of exemption regime, to technology transfer agreements.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	4
TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARI	4
1.1. TEKNOLOJİ TRANSFERİ	4
1.1.1. Teknoloji Transferi Kavramı	4
1.1.2. Teknoloji Transferi Yöntemleri	5
1.2. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ TANIMI, AMACI VE HUKUKİ NİTELİĞİ	6
1.2.1. Tanım	6
1.2.2. Amaç	10
1.2.3. Hukuki Nitelik	13
1.3. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ BENZERİ MÜESSESELERDEN FARKI	15
1.3.1. Franchise Sözleşmeleri	16
1.3.2. Marka Lisansı Sözleşmeleri	18
BÖLÜM II	21
TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET HUKUKU DENETİMİNİN TEMEL ÇERÇEVESİ	21
2.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar ve Hâkim Durumun Kötüye Kullanımı	21
2.1.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma.....	21
2.1.1.1. Yatay Anlaşmalar.....	24
2.1.1.2. Dikey Anlaşmalar	26
2.1.2. Hâkim Durumun Kötüye Kullanımı.....	27
2.2. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARI VE REKABET HUKUKU İLİŞKİSİ	32
2.2.1. Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabet Denetimine Tabi Olması	32
2.2.2. Anlaşmaların Rekabet Üzerindeki Etkisi	34
2.2.2.1. Rekabet Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	34
2.2.2.2. Rekabet Üzerindeki Olumsuz Etkileri	37
2.2.3. Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabet Denetimine İlişkin Mevzuat	40
2.2.3.1. Uluslararası Gelişmeler.....	40
2.2.3.2. ABD Hukuku	44

2.2.3.3. AB Hukuku	46
2.2.3.4. Türk Hukuku	49
BÖLÜM III.....	51
2008/2 NUMARALI TEBLİĞ KAPSAMINDA TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARINA İLİŞKİN GRUP MUAFİYETİ REJİMİ	51
3.1. GRUP MUAFİYETİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	51
3.2. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARINA İLİŞKİN GRUP MUAFİYETİ REJİMİNİN KAPSAMI.....	54
3.2.1. Grup Muafiyetine İlişkin Koşullar	54
3.2.1.1. Anlaşmaya İlişkin Koşullar.....	54
3.2.1.1.1. İki Teşebbüs Arasında Gerçekleştirilmesi	54
3.2.1.1.2. Tebliğ’de Belirtilen Fikri Mülkiyet Haklarının Lisanslanması.....	56
3.2.1.1.3. Üretim Amacı Taşınması	57
3.2.1.2. Pazar Payı.....	59
3.2.1.2.1. Pazar Türleri.....	59
3.2.1.2.2. Pazar Payı Eşikleri	62
3.2.2. Grup Muafiyetinin Geri Alınması	65
3.2.3. Taraflar Arası Rekabet İlişkisinin Tespiti	67
3.2.4. Diğer Muafiyet Tebliğleri ile Olan İlişki	70
3.3. MUAFİYETTEN YARARLANAMAYAN SINIRLAMALAR.....	73
3.3.1. Açık Sınırlamalar	73
3.3.1.1. Tarafların Rakip Olması Durumunda Açık Sınırlamalar	73
3.3.1.2. Tarafların Rakip Olmaması Durumunda Açık Sınırlamalar	77
3.3.2. Yasak Sınırlamalar.....	81
3.3.2.1 Geriye Verme Yükümlülüğü.....	81
3.3.2.2. Fikri Mülkiyet Haklarına İtiraz Etmeme Yükümlülüğü.....	87
3.3.2.3. Teknoloji Kullanımının ve Ar- Ge Faaliyetlerinin Sınırlandırılması.....	91
BÖLÜM IV	92
2008/2 NUMARALI TEBLİĞ KAPSAMINA DAHİL OLMAYAN TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET HUKUKU DENETİMİ.....	92
4.1. ANLAŞMALARIN DENETİMİNDE GÖZETİLECEK UNSURLAR VE BİREYSEL MUAFİYET UYGULAMASI	92
4.1.1. Anlaşmaların Denetimi İçin Gözetilecek Unsurlar	93
4.1.2. Bireysel Muafiyetin Şartları.....	95
4.1.2.1 Yararlı Olma	95
4.1.2.2. Tüketici Yararının Varlığı.....	96
4.1.2.3 Sınırlamanın Zorunlu Olması.....	97

4.1.2.4 Pazarda Rekabetin Önemli Ölçüde Kısıtlanmaması	98
4.2. ANLAŞMALARDA YER ALAN ÇEŞİTLİ SINIRLAMALARIN DENETİMİ.	99
4.2.1.Rekabet Etmeme Yükümlülüğü	99
4.2.2. Bağlama ve Birlikte Satış.....	102
4.2.3. Miktar Sınırlamaları.....	106
4.2.4. Münhasır Lisans ve Tek Lisans	109
4.2.5. Serbest Olmayan Kullanım Sınırlamaları	111
4.2.6. Kullanım Alanı Sınırlamaları.....	113
SONUÇ	116
KAYNAKÇA.....	121

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Ar-Ge: Araştırma ve Geliştirme

ABAD: Avrupa Birliği Adalet Divanı

Bkz.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

Çev.: Çeviren

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

Ed.: Editör

FMR: Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi

FRAND: Fair, Reasonable and Non-Discriminatory

FTC: Federal Trade Commission

Kanun: 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

Kılavuz: 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4 ve 5'inci Maddelerinin Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına Dair Kılavuz

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

Komisyon: AB Komisyonu

Kurul: Rekabet Kurulu

m.: Madde

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

OJ: Official Journal of the European Union

RG.: Resmî Gazete

RKHK: 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun

s.: Sayfa

S.: Sayı

SEP: Standarda Esas Patent

SMK: 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu

SSNIP: Small But Significant Non Transitory Increase In Price

TRIPS: Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights.

v.: Versus

Tebliğ: 2008/2 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti
Tebliğ

TTBER: Technology Transfer Block Exemption Regulation

UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development

UNIDO: United Nations Industrial Development Organization

WIPO: World Intellectual Property Organization

WTO: World Trade Organization

GİRİŞ

Teknolojinin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisinin her geçen gün artmasına paralel olarak çalışmamız kapsamında ele aldığımız teknoloji transferi anlaşmalarının da önemi artmaktadır. Teknolojinin aktarımını sağlayan teknoloji transferi çok çeşitli yollardan sağlanabilmektedir. Bu aktarımın birden fazla hukuki alternatifi bulunmaktadır. Ancak biz çalışmamızda bu yöntemlerin tamamı üzerinden teknoloji transferi anlaşmalarını değerlendirmek yerine sadece fikri mülkiyet haklarının lisanslanması yolu ile gerçekleşen teknoloji transferi anlaşmalarını ele almayı tercih edeceğiz.

Teknolojinin ve teknolojinin aktarımını sağlayan teknoloji transferi anlaşmalarının yanı sıra önemi artan bir diğer olgu ise küresel ekonomik sisteme egemen olan serbest piyasa sisteminin korunmasıdır. Serbest piyasanın korunması ise rekabetin korunmasına bağlıdır. Zira adil bir rekabet ortamının oluşmadığı pazarlarda gerçek anlamda bir serbest piyasa modelinden bahsedilemez. Serbest piyasanın özünü oluşturan rekabetin korunması için çeşitli hukuki enstrümanlar kullanılmaktadır. Bu nedenlerle rekabet düzeninin korunmasına verilen önemin artması sonucu özellikle son on yıllarda tüm dünyada rekabet hukuku alanına ilişkin akademik çalışmaların, denetleyici kurumların ve mevzuat çalışmalarının sayısı artmaktadır.

Tezimizin konusu ise yukarıda bahsetmiş olduğumuz ve önemi son on yıllarda giderek artan bu iki başlığın kesişim noktasında bulunmaktadır. Çalışmamız, teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku açısından denetimine ilişkindir. Bu nedenle çalışmamız da hem fikri mülkiyet hukuku hem de rekabet hukuku hükümleri gözetilmiştir.

Fikri mülkiyet hukuku ve rekabet hukuku arasındaki ilişkinin hem destekleyici hem de tamamlayıcı nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Fikri mülkiyet haklarının sahibine sağlamış olduğu tekel nitelikteki koruma ilk etapta rekabeti zayıflatacak bir

unsur olarak görülebilir. Ancak fikri mülkiyet hukuku ve rekabet hukukunun amaç yönünden ortak bir noktada buluştuğu ve bu iki hukuk disiplininin aynı sonuca ulaşmaya çalıştığını göz ardı etmemek gerekir. Her iki hukuk disiplininin de belirlediği çerçeve, yenilikçi çalışmaların teşvik edilmesi sonucunu sağlamaktadır. Fikri mülkiyet hakları tekel nitelikte haklar olmakla beraber bu hakların amacı piyasada hak sahibi lehine bir tekel oluşturmak değildir. Bu koruma ile amaçlanan, teşebbüslerin yenilikçi faaliyetlerinin devamını sağlamaktır. Zira fikri mülkiyete ilişkin hakların üretilmesi emek ve sermaye harcanmasını gerektirmekte olup bu haklara ilişkin hukuki korumanın olmadığı pazarlarda teşebbüsler fikri hak üretimine ilişkin çalışmalardan kaçınacaktır. Böylelikle fikri mülkiyet haklarının korunması pazardaki rekabeti arttırarak rekabet hukukunu destekleyici bir sonuç oluşturmaktadır. Ayrıca rekabet hukuku da fikri mülkiyet hakkı sahibinin tekel niteliğindeki hakkının kendisine ilişkin bir müdahalede bulunmamakta, yalnızca bu hakkın rekabeti sınırlayacak şekilde kullanımını kısıtlamaktadır. Böylelikle fikri mülkiyet haklarının kullanımına ilişkin rekabet denetimi sayesinde rekabet hukuku ve fikri mülkiyet hukuku arasındaki tamamlayıcı etki de sağlanmış olmaktadır.

Tezimizin ilk bölümü teknoloji transferi anlaşmaları başlığını taşımakta olup bu anlaşma tipini çeşitli yönlerden ele almaktadır. İlk olarak anlaşma tipi tanımlanarak çalışmamızın zemini belirlenmiştir. Çalışmamızda teknoloji transferi anlaşmasını 2008/2 sayılı Tebliğ’de belirtilen fikri mülkiyet haklarının lisanslanması olarak ele alarak kavramsal çerçeveyi oluşturmuş bulunmaktayız. Yine bu bölümde anlaşma türünün amacına ve hukuki niteliğine değinilmiştir. Daha sonra teknoloji transferi anlaşmaları ile ortak yönleri bulunan fakat çeşitli farklılıklar nedeni ile bu anlaşma tipinden ayrılan franchise ve marka lisans sözleşmelerini kısaca ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku incelemesine ilişkin temel çerçeveyi belirledik. İlk olarak rekabet hukukunda oldukça önemli olan rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar ve hâkim durumun kötüye kullanımı kavramlarını açıkladık. Diğer alt başlıkta ise teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet ile olan ilişkine genel bir bakış sağlayarak bu anlaşmaların rekabet denetimine nasıl konu olduğuna, anlaşmaların rekabet üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine ve anlaşmaların rekabet denetimine ilişkin oluşan mevzuata dair incelemede bulunulmuştur.

Tezin üçüncü bölümünde teknoloji transferi anlaşmalarına uygulanan grup muafiyeti uygulaması ele alınmıştır. Grup muafiyetine ilişkin olarak Türk hukuku esas alınmış ve bu bölümün kapsamı da 2008/2 sayılı Tebliğ ekseninde oluşturulmuştur. Ancak bununla beraber zaman zaman hem mevzuat hem de rekabet otoritelerinin kararları açısından AB ve ABD hukuklarına da atıfta bulunulmuştur. Bu bölümün ilk kısmında 2008/2 sayılı Tebliğ'in grup muafiyeti için öngördüğü koşullar ve grup muafiyetinin geri alınması incelenmiştir. İkinci kısımda ise muafiyetten yararlanamayan sınırlamalar, açık sınırlamalar ve yasak sınırlamalar olarak tasnif edilerek değerlendirilmiştir.

Tezimizin dördüncü bölümü ise rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip olan ve bu nedenle geçersizlik yaptırımı ile karşılaşma riski olan ve Tebliğ çerçevesinde grup muafiyetinden yararlanamayan teknoloji transferi anlaşmalarının bireysel muafiyet incelemesine ilişkindir. Bu bölümde bireysel muafiyet için Kanun'un öngördüğü koşullar ve Kılavuz'un öngördüğü unsurlar incelenmiş ve Kurulun yapmış olduğu bireysel muafiyet denetimi incelemeleri ile örneklendirilmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında ise rekabeti sınırlayıcı etki doğuran bir teknoloji transferi anlaşmasında sıkça karşılaşılabilecek ve bu nedenle Kılavuz'da detaylıca değinilen bazı sınırlamalar ve bunların bireysel muafiyet denetiminde dikkat edilmesi gereken noktalar ele alınmıştır.

BÖLÜM I

TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARI

1.1. TEKNOLOJİ TRANSFERİ

1.1.1. Teknoloji Transferi Kavramı

Bir teknolojiyi edinmenin temel olarak iki yolu vardır. Bunlardan ilki ilgili teknolojinin doğrudan üretimi iken diğeri ise üretilmiş bir teknolojinin çeşitli yöntemlerle teknoloji sahibinden transfer edilmesidir.¹ Bazı teşebbüsler, teknolojiyi üretmek yerine bir başka teşebbüsten transfer ederek elde etmeyi tercih etmektedir. Bu durum, teknoloji üretiminin uzun soluklu ve maliyetli bir süreç olması, kimi teşebbüslerin yalnızca üretim faaliyetlerine odaklanması, ar-ge faaliyetlerine ilişkin çalışmalarda bulunmaması veya teknoloji üretimi için gerekli alt yapıya veya kalifiye personele sahip olmaması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Teknoloji transferi kavramına ilişkin literatürde birden fazla tanım bulunmaktadır. Bir görüşe göre teknoloji transferi, bir teşebbüsün sahip olduğu teknolojinin talepte bulunan diğeri teşebbüsler tarafından kullanılmasının sağlanmasıdır.² Bir diğeri tanıma göre ise teknolojinin ticari faaliyetler kapsamında bir şirket veya ülkeden diğeri bir şirket veya ülkeye aktarılmasıdır.³

Teknoloji transferi kavramı çeşitli uluslararası anlaşmalara da konu olmuştur. TRIPS anlaşmasının yanı sıra, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve İklim Değişikliği Çerçeve

¹ Hamza Çeştepe ve İpek Çapcı, “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Yoluyla Teknoloji Transferi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Nedensellik Analizi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, C.19, S.4, (Aralık 2021), s.478.

² Özcan Malatyali, “Teknoloji Transferinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği 1989 – 2014”, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.13, C.3, (Temmuz 2016), s.63.

³ Ali Ekber Akgün, Halit Keskin ve Ayşe Günsel, “Bilgi Ekonomisi Kapsamında Teknoloji Transferinin Bilgi Transferine Dönüşümüne Dair Bir Literatür Taraması”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.19, S.1, (Nisan 2005), s.227.

Sözleşmesi gibi bir kısım uluslararası sözleşmelerde teknoloji transferi kavramına değinilmektedir.⁴ Uluslararası sözleşmeler kapsamında yer alması teknoloji transferi kavramının önemini ortaya koymaktadır. Ancak bu sözleşmelerin tamamında kapsamlı bir teknoloji transferi tanımı ile karşılaşmak mümkün değildir.

Son olarak belirtmek gerekir ki teknoloji transferi kavramı söz konusu olduğunda lisans verenin gelişmiş ülkelerden lisans alanın ise gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere olduğu düşüncesi gündeme gelmektedir. Ancak teknoloji transferi süreci bu yönde bir aktarımdan ibaret değildir. Gelişmiş ülkelerin kendi içerisinde de sıklıkla teknoloji transferi sağlanmaktadır. Teknoloji transferi, teşebbüslerin sektördeki yenilikçi teşebbüslerle aralarındaki farkı kapatmalarını ve bu suretle rekabet ilişkisinin daha sağlıklı olmasını sağlar.⁵ Teknolojiye dayalı üretim yapan teşebbüsler arasındaki farkın açılmasının önlenmesi rekabet ilişkisini daha sağlıklı kılacaktır.

1.1.2. Teknoloji Transferi Yöntemleri

Teknoloji transferinin birden fazla yöntemi vardır. Teknoloji transferinde bulunan taraflar, sahip oldukları koşullar ve teknoloji transferi ile hedefledikleri amaçlar doğrultusunda bu yöntemlerden birisini tercih edecektir. Teknoloji transferi yöntemlerine; ortak girişim (joint venture), anahtar teslim sözleşmeler, ar-ge işbirliği ve lisans anlaşmaları gibi çeşitli örnekler verilebilir.⁶

Teknoloji transferi sürecinde karşımıza çıkan yöntemlerden birisi ortak girişimdir. Bir işin veya ticari faaliyetin gerçekleştirilmesinin bir teşebbüsün teknolojik birikimini veya finansal kapasitesini aştığı durumlarda birden fazla teşebbüs bir araya gelerek bir

⁴ Hans Henrik Lidgard, Jeffery Atik ve Tu Thanh Nguyen, *Sustainable Technology Transfer: A Guide to Global Aid & Trade Development*, Alphen: Wolters Kluwer, 2012, s.2.

⁵ Daron Acemoğlu ve Uğur Akciğit, “Intellectual Property Rights Policy, Competition and Innovation”, [Electronic Version] *Journal of the European Economic Association*, C10., S.1, (Şubat 2011), s.39.

doi:10.1111/j.1542-4774.2011.01053. (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

⁶ Hakan Eren, Ali Kılıç ve Hakan Balcı, “Savunma Sanayi İçin Teknoloji Transferi Yöntemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.20, S.4, (Aralık 2015), s.310.

Teknoloji transferine ilişkin diğer yöntemler ve bu yöntemlere ilişkin detaylı bilgi için bkz. Gizem Yıldırım, “Küreselleşme ve Çok Uluslu Şirketlerin Teknoloji Transferi: Türkiye Örneği”, Marmara Üniversitesi SBE, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2019, s.37 vd.

iş birliği meydana getirir ve ortak girişimi oluşturur.⁷ Ortak girişimin tarafı olan teşebbüsler sahip oldukları teknolojileri, ilgili faaliyetin gerçekleştirilmesi için ortak girişime aktararak teknoloji transferini gerçekleştirirler. Bir başka teknoloji transferi yöntemi ise anahtar sözleşmelerdir. Anahtar teslim sözleşmeleri ise bir işletmenin faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan tüm altyapının ve diğer ihtiyaçların tamamlanarak teslim alana devredildiği sözleşmelerdir.⁸ Anahtar teslim sözleşmesi ile tesisi teslim alan işletme faaliyetleri için gerekli teknolojiyi edinmiş olmaktadır. Ar-ge işbirliğinde ise birden fazla teşebbüs ar-ge faaliyetlerini birlikte yürütürler ve bu sayede kaynakların daha etkin kullanımı ve kaynak tasarrufu gibi olumlu etkiler meydana gelir.⁹ Lisans sözleşmeleri ise bir sonraki bölümde detaylı olarak inceleneceği için bu bölümde ele alınmamıştır.

1.2. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ TANIMI, AMACI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

1.2.1. Tanım

Teknoloji transferi anlaşmalarını tanımlarken geniş anlamda teknoloji transferi anlaşmaları ve dar anlamda teknoloji transferi anlaşmaları şeklinde ikili bir ayırım yapılabilir. Geniş anlamda teknoloji transferi anlaşmaları, bir sözleşme tipinden ziyade teknoloji transferini amaçlayan tüm sözleşmeler için kullanılabilecek bir şemsiye kavramdır. Bu sebeple diğer anlaşma tiplerine nazaran açık ve sınırları belirli bir tanım ortaya koymak görece zor olacaktır. Bu kapsamda lisans sözleşmeleri, fikri ve sınai hakların devri sözleşmeleri, know-how, franchise, teknik yardım sözleşmeleri, ortak girişim sözleşmeleri, araştırma geliştirme sözleşmeleri, danışmanlık sözleşmeleri, anahtar teslim anlaşmaları gibi çok sayıda anlaşma tipi doktrinde teknoloji transferi

⁷ Nami Barlas, *Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri*, 3. Baskı. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012, s.261.

Ortak girişim hakkında detaylı bilgi için bkz. Gülören Tekinalp ve Ünal Tekinalp, “Joint Venture”, *Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a Armağan*, 1989, Ankara, s.143 vd.

Fatma Betül Çakır Çelebi, “Joint Venture’nin Hukuki Niteliği”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S.2, (Temmuz 2017), s.100 vd.

⁸ Hicri Aytaç Tatar, “Teknoloji Transferi ve Uygulamaları: Türkiye Örneği”, İstanbul Üniversitesi SBE, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2016, s.82.

⁹ Ayşe Odman Boztosun, “2003/2 Sayılı Grup Muafiyeti Tebliği Işığında Rekabet Hukukumuzda Ar-ge İşbirliklerinin Değerlendirilmesi” *AÜEHFD*, C.9 S.1, (Haziran 2005) s.476.

anlaşmaları olarak nitelendirilmektedir.¹⁰ Bu anlaşmalardan her biri sözleşme konusu, kapsamı ve hukuki niteliği açısından ayrırmakla beraber farklı metotlarla teknoloji transferinin gerçekleşmesine hizmet etmektedir. Burada tanım açısından asıl belirleyici kriter, teknoloji transferi sürecini gerçekleştiren bir anlaşmanın varlığıdır. Dolayısıyla bu işlevi yerine getiren farklı anlaşma türlerini kapsayan bir kavramsallaştırma ortaya çıkmaktadır.

Dar anlamda teknoloji transferi anlaşmaları kavramı ise ilgili fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisans anlaşmalarına karşılık gelmektedir. Bu çalışma kapsamında teknoloji transferi anlaşması kavramını, teknoloji transferini sağlayan tüm anlaşma tiplerinden ziyade sadece fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisans anlaşmaları anlamında kullanacağız. Bunun sebebi ise teknoloji transferi anlaşmalarını tanımlarken doktrinde yer alan tanımların yerine 2008/2 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'ni¹¹ esas alacak olmamızdır. Tebliğ'in 4. maddesinin 1. fıkrasının a. bendine göre teknoloji transferi anlaşmaları, yine aynı maddenin ç. bendinde sayılan fikri mülkiyet haklarının¹² ve know-how'ın konu olduğu lisans sözleşmeleri olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu lisansların tek tek veya karma halde verilmesinin bir teknoloji transferi anlaşmasının varlığı açısından fark etmeyeceği de Tebliğ'de vurgulanmıştır (Tebliğ m.4/1-a).

Tebliğ'in 4. maddesinin 1. fıkrasının a bendinin ikinci cümlesinde ikinci bir ihtimal daha gözetilmiştir. Şayet anlaşma kapsamında hem lisanslama hem de ürün alış veya satışı yahut fikri mülkiyet haklarının devri de yer alıyorsa sözleşmenin esas amacının lisanslama olması ve satış veya devrin de ilgili ürünün üretimi ile ilişkili olması şartı ile yine bir teknoloji transferi anlaşmasının varlığı kabul edilecektir. Böylelikle, birden fazla unsurun yer aldığı sözleşmelerde esaslı unsur olarak lisans verilmesinin yer aldığı ihtimallerde de teknoloji transferi anlaşmasının varlığı kabul edilecektir. Lisans sözleşmesi üretim için verilebileceği gibi malın dağıtımına yahut ihracatına ilişkin de

¹⁰ Sema Çörtoğlu, *Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013, s.10.

¹¹ R.G., 23.01.2008, S: 26765.

¹² Fikri mülkiyet hakkı kavramını kullanırken Tebliğ'de düzenlenen tanımı esas alacağımızdan dolayı fikri mülkiyet hakları ifadesini de Tebliğ'de sayılan hakları karşılayacak şekilde kullanacağız. Buna göre “*Fikri mülkiyet hakları: Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım, entegre devre topoğrafyası ve ıslahçı hakkını, bunlarla ilgili başvuruları ve yazılım üzerindeki hakkı ifade eder.*” (Tebliğ m.4/1-ç).

olabilir.¹³ Ancak bir lisans sözleşmesinin Tebliğ'deki tanıma uyması ve rekabet hukuku yönünden grup muafiyeti uygulamasından faydalanabilmesi için üretime ilişkin olması gerekmektedir. Bu sebeple üretimi değil de dağıtım veya ihracatı hedefleyen lisans anlaşmaları incelememizin ana konusunu oluşturmamaktadır.

Lisans sözleşmesi, fikri mülkiyet hakkına konu olan teknolojinin anlaşmaya dayalı olarak lisans alan tarafından kullanımı için akdedilir.¹⁴ Fikri mülkiyet hakkı sahibi bu hak üzerinde tekel hakkı niteliğinde bir hakka sahip olduğu için hakkını dilediği gibi değerlendirebilir. Lisans sözleşmesi ile teknolojinin kendisi değil kullanım hakkı devredilecektir. Lisans anlaşmaları sayesinde lisans veren konumunda olan fikri mülkiyet hakkı sahibi maddi kazanım elde ederken lisans alan ise hak sahibinin teknolojisinden faydalanmış olur. Böylece lisans sözleşmeleri ile lisans alanın ilgili pazarda daha kolay rekabet edebilmesi ve lisans verenin fikri mülkiyet hakkını bir gelir ögesi olarak kullanabilmesine imkân tanınmaktadır.¹⁵

Lisans alanın sahip olacağı haklar sözleşme serbestisi çerçevesinde belirlenebilir ancak lisans alanın hakları lisans verenin sahip olduğu haktan fazlasını içeremez. Zira lisans verilirken hakkın özü lisans verende kalmaktadır. Ayrıca sözleşme taraflarca çeşitli sınırlandırmalara tabi olabilir. Sözleşmede herhangi bir bölge sınırlamasına gidilmediği takdirde lisans alan elde etmiş olduğu hakkı ulusal sınırlar içerisinde kullanabilecektir. Sözleşmede süre belirtilmediği takdirde ise ilgili hakkın koruma süresi geçerli olacaktır. Süre yönünden ve coğrafi bakımdan getirilebilecek kısıtlamaların yanı sıra lisans alan için kullanım alanı sınırlaması, miktar sınırlaması, rekabet etmeme yahut uzlaşma ve hak iddia etmeme gibi çeşitli kısıtlamalar da getirilebilmektir. Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin rekabet incelemelerinin önemli bir kısmını da lisans sözleşmesi çerçevesinde getirilen bu gibi kısıtlamalar oluşturmaktadır.

Lisans sözleşmeleri, ekonomik gelişmelerin gereksinimi ile öncelikli olarak patent lisans sözleşmeleri şeklinde ABD'de yaygınlık kazanmış ve Anglo-Sakson

¹³ Hayrettin Çağlar, *Marka Hukuku Temel Esaslar*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2015, s.102.

¹⁴ Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2018, s.353.

¹⁵ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Sinaî Haklarla Karşılaştırmalı: Fikri Haklar*, Ankara: Turhan Kitabevi, 2013, s.338.

hukukçuları tarafından geliştirilerek süreç içerisinde tüm dünyada yaygınlaşmıştır.¹⁶ Günümüzde de teknoloji transferi anlaşmaları uygulaması sıkça patent lisans sözleşmeleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Zira patent lisanslaması teknoloji transferinin en etkin yöntemlerinden birisidir. Patent hakkının koruduğu buluşların kullanım hakkını elde eden lisans alan bu sayede teknoloji üretimi imkânını yakalamaktadır.

Teknoloji transferinin diğer bir yöntemi olan ortak girişim kapsamında da lisans sözleşmelerine yer verildiği görülebilmektedir.¹⁷ Uygulamada tali sözleşme şeklinde yapılan lisans sözleşmeleri, ortak girişim biçimindeki ortaklıkları daha işlevsel hale getirmektedir.¹⁸ Böylelikle ilgili ortaklığın amaçladığı teknoloji transferi daha etkin bir şekilde gerçekleşecektir. Bu ihtimalde de doktrinde zikredilen teknoloji transferi anlaşmalarının iki farklı tipinin tek bir sözleşme kapsamında yer aldığı görülmektedir. Bu durumda tek bir sözleşme kapsamında, hem geniş anlamda teknoloji transferi anlaşmalarının bir türü sayılan ortak girişim hem de dar anlamda teknoloji transferi anlaşmaları şeklinde işaret ettiğimiz lisans sözleşmeleri yer almaktadır.

Türkiye’de de teknoloji transferi tecrübesi oldukça köklüdür ve cumhuriyet öncesi dönemde başlamıştır. Osmanlı hükümeti, 1880 sonrasında teknoloji transferine katkı sağlayacak ürünler için vergi muafiyeti getirmiştir.¹⁹ 1980 yılından itibaren Türkiye’nin küresel ekonomik sisteme daha güçlü bir şekilde entegre olması sayesinde lisans anlaşmalarının sayısında artış meydana gelmesine karşın yatırımı yapan yabancı menşeli şirketlerin ar-ge merkezleri Türkiye’ye taşınmadığı için bu lisans anlaşmaları yeni teknolojilerin üretimine çok fazla katkı sağlamamıştır. Türkiye’de yaşanan bu tablo teknoloji transferinin yeni ürünlere alt yapı hazırlayabilmesi adına mümkün mertebe geniş kapsamlı olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Sözleşme kapsamına dahil edilecek ar-ge faaliyetleri ve diğer yatırımlar göz ardı edildiği

¹⁶ Saibe Oktay Özdemir, *Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması*, İstanbul: Beta Yayıncılık, s.32.

¹⁷ Sıtkı Anlam Altay, *Anonim Ortaklıklar Hukuku’nda Sermayeye Katılmalı Ortak Girişimler*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009, s.213.

¹⁸ Çörtoğlu, s.92.

¹⁹ Fatih Damlıbağ, “Osmanlı Sanayisindeki Vergi Muafiyetleri”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C. 35, S.1, (Bahar 2014), s.70.

takdirde elde edilecek fayda sadece sözleşme konusunu ürünün üretimi ile sınırlı kalacaktır.²⁰

1.2.2. Amaç

Teknoloji transferi anlaşmalarında esas amaç ilgili teknolojinin lisanslanması yolu ile üretimin sağlanabilmesidir. Lisans veren lisans bedeli sayesinde kâr etme amacı güderken lisans alan ise ilgili teknolojiyi kullanarak üretim yapmayı ve piyasada rekabet edebilme imkânına kavuşmayı hedeflemektedir. Bu sayede sözleşmeye konu fikri mülkiyet hakları her iki tarafa da katkı sağlamakta, onların rekabet kabiliyetini güçlendirmektedir.

Lisans veren yönünden esas amacın lisans bedelini elde etmek olduğunu belirtmiştik. Teknoloji transferi anlaşmaları sayesinde hak sahibinin fikri mülkiyet hakkına ilişkin sahip olduğu koruma devam ederken aynı zamanda verdiği lisans karşılığında ücret elde etmiş olacaktır.²¹ Ayrıca lisans sözleşmesi ile yapılan teknoloji transferi sayesinde lisans veren tercih ettiği takdirde ilgili hakka ilişkin ürünün üretimi, dağıtımı ve pazarlanması gibi emek ve vakit gerektiren süreçlerle de uğraşmak zorunda kalmamaktadır. Ürünün üretiminden tüketiciye ulaşımına kadar yer alan aşamaların lisans alan tarafından gerçekleştirilmesi, lisans verenin bu süreçte üstleneceği yükü de hafifletmektedir. Lisans veren daha ziyade üretime ilişkin bilginin aktarımı ve gerekirse gerekli insan kaynağını sağlamakla yetinecektir. Bu durumda teknoloji sahibi araştırma ve geliştirme faaliyetlerine odaklanarak mevcut motivasyonunu sahip olduğu teknolojileri iyileştirmek veya yeni teknolojiler üretmek için değerlendirebilecektir. Özellikle de teknoloji sahibinin araştırma ve geliştirme faaliyetlerine odaklanan, ilgili teknolojiye dayalı üretim yapabilecek tesis kapasitesi veya finansal kaynak açısından yeterli olmadığı durumlarda bu durum daha da önemli olacaktır.²² Örneğin biyoteknoloji sektöründe faaliyet gösteren orta ölçekli teşebbüsler

²⁰ Murat Tiryakioğlu, “Teknoloji Transferi, Teknoloji Yoksulluğu Mu?”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.66, S.2, (Şubat 2011), s.179.

²¹ N. Ayşe Odman Boztosun, “Fikri Mülkiyet ve Küresel Rekabet”, *TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu*, 2007, s.6.

<https://silo.tips/download/0-1-00-2-2-3-0-4-4443-5-3> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

²² Maurits Dolmans ve Anu Pilola, “The Proposed New Technology Transfer Block Exemption”, *World Competition*, C.26, S.4, (Aralık 2003), s.542.

<https://kluwerlawonline.com/journalIssue/World+Competition/26.4/1843> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

inovatif olma eğilimini barındırsalar da yeni geliştirilen ilaçların son aşama klinik çalışmalarını tamamlama yahut pazara sunabilme konusunda yeterli kaynak ve altyapıya sahip olamamaları sebebiyle, ilaç firmalarına lisans verme yolunu tercih edebilmektedir.²³ Bu sayede ilgili sektörde teşebbüsler arası bir dayanışma da sağlanmış olmaktadır. Bu iş birliği sayesinde hem üretim sürecinin ilk etabına ilişkin çalışmalar atıl kalmamakta hem de klinik çalışmaları yapabilecek ve üretim aşamasına gelmiş olan ürünün dağıtımını sağlayabilecek firmaların sahip olduğu alt yapı aktif olarak kullanılabilir.

Lisans veren için bir diğer ihtimal ise aynı veya benzer pazarlarda sahip olduğu birden fazla teknoloji içerisinde en güncel ve gelişmiş teknoloji ile üretimi doğrudan kendisi gerçekleştirirken diğer teknolojileri ise lisans bedeli elde ederek değerlendirmesidir. Lisans anlaşmalarına konu olan teknolojiler çoğu zaman fiilen geçerliliği sürmekle beraber hali hazırda en üst düzey olmayan teknolojilerden oluşmaktadır. Global ölçekli firmalar en ileri teknolojilerini sıklıkla yakın iş birliği olan yahut doğrudan üzerinde kontrol sağladığı yerel ve bölgesel teşebbüslere lisanslamaktadırlar.²⁴ Teknoloji sahibi teşebbüs gerek üretici konumunda olsun gerekse de yalnızca araştırma ve geliştirme faaliyetlerine odaklanmış olsun, lisans anlaşmaları sayesinde gelir elde etmeyi amaçlamaktadır.

Lisans alan açısından asıl amaç ise üretim sürecinde sözleşmeye konu teknolojinin veya know-how'ın kullanılmasıdır. Böylelikle lisans alan kendisinin sahip olmadığı bir fikri mülkiyet hakkına dayalı olarak üretim yapabilecektir. Böylelikle lisans alan yeni pazarlara girebilme veya lisansa konu teknolojiyi bir girdi olarak kullanarak daha nitelikli ürünler üretebilme imkânı sağlayarak rekabet gücünü arttırabilecektir. Daha önceden diğer teşebbüsler tarafından üretimi gerçekleştirilen ve verimli sonuçlar alınan bir teknolojinin transferi, firmanın kendi imkânları ile yapacağı araştırma ve geliştirme

²³ Tim Gun, “New Technology Transfer Block Exemption and Guidelines: A Challenge for Biotechnology”, *Journal of Commercial Biotechnology*, C.11, S.2, (Ocak 2005), s.127. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jcb.3040109> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

²⁴ Emrah Şahin, “Teknoloji Transferi Yöntemleri Bağlamında Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ile Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Gelişimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, S.2, (Mayıs 2011), s.7.

alışmalarında karşılaşılabileceği muhtemel olumsuzlukları da engelleyecektir.²⁵ Böylelikle hem sıfırdan yapılacak retimın kaybettireceği zamanın önüne geçilmiş olacak hem de projenin istenilen sonucu elde etmede verimsiz kalma ihtimali aşılmış olacaktır. Lisans alan bu sayede daha düşük bir riskle yatırımlarını gerçekleştireceği gibi faaliyetlerini daha hızlı bir şekilde gerçekleştirecektir.

Teknoloji transferi anlaşmalarında güdülen bir diğer amaç ise anlaşmaya konu teknolojinin lisans alanlar yönünden entegrasyonunun sağlanması, lisans alanın ilgili teknolojiye dayalı üretim yapabilmesinin yanı sıra ilgili teknolojiyi geliştirebilmesi veya yeni teknolojiler üretebilmesidir. Transferi gerçekleştirilen teknolojinin tam olarak entegrasyonu sağlanmadığı takdirde gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin teknoloji açısından geri kalmışlığı aşılamayacaktır.²⁶ Bu durumda transferi kabul eden ülke veya teşebbüsler için bir kısır döngü söz konusu olacak ve sürekli teknoloji transferi ihtiyaı varlığını sürdürecektir. Bu problemin aşılması ise teknolojinin entegre edilebilmesine bağlıdır. Lisans sözleşmeleri, teknoloji transferinin diğer alternatiflerine nazaran bu entegrasyonu daha başarılı bir şekilde sağlayabileceği için sıklıkla tercih edilmektedir. Dolayısıyla teknoloji transferi anlaşmalarının bir amacı da üretimde kullanılan teknolojinin mevcut sanayiye entegrasyonu olacaktır. Özellikle yeterli siyasi desteğin, bilgi birikiminin ve insan kaynağının olmadığı ülkelerde teknoloji üretiminin zorluğu göz önüne alındığında teknoloji transferinin önemi daha iyi anlaşılır. Teknolojiye dayalı retimın çok katmanlı boyutu göz önüne alındığında yeterli alt yapı ve insan kaynağının bulunmadığı ülkelerde teknolojik gelişmeleri yakalayabilmenin ne denli güç olduğu fark edilecektir. Teknoloji transferi anlaşmaları bu eksikliklerin aşılmasında önemli bir katkı sağlayacaktır ve lisans alan teşebbüsün teknolojiye dayalı üretimini mümkün kılacaktır. Teknoloji transferi sayesinde, transfer edilen teknolojinin üretim sürecinde kullanılması ve bu sayede maddi kazanç sağlanması yanı sıra üretim sırasında elde edilecek teknolojik birikimin ve yetişmiş insan gücünün daha sonra gerçekleştirilecek araştırma ve geliştirme faaliyetlerine zemin hazırlanması da mümkün hale gelecektir. Ancak ilgili teknolojinin

²⁵ Hakan Eren, Ali Kılıç ve Hakan Bal, “Savunma Sanayi için Teknoloji Transferi Yöntemi”, *Süleyman Demirel niversitesi iktisadi ve iğari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.20. S.4, (Aralık 2015), s.307.

²⁶ Tiryakioğlu, s.172.

entegrasyonunu sağlayacak insan kaynağının yeterli düzeyde olmaması halinde teknoloji transferi talebi istenilen sonucu vermeyecektir. Teknoloji transferi anlaşmalarının bu çok yönlü yapısı gerçekleştirilecek sözleşmelerin ve üretime dair tüm aşamaların titizlikle planlanmasını ve gerekli altyapının varlığını önemli kılmaktadır.

1.2.3. Hukuki Nitelik

Taraflardan birinin sözleşme kapsamında elde edeceği edim karşısında bir yükümlülük altına girdiği hallerde ivazlı, herhangi bir yükümlülüğünün söz konusu olmadığı hallerde ise ivazsız sözleşmeden bahsedilir.²⁷ İlk olarak teknoloji transferi anlaşmalarının ivazlı bir sözleşme mi yoksa ivazsız bir sözleşme mi olduğu tespit edilmelidir. Bunun için ise öncelikle bu anlaşma tipinin taraflar için öngördüğü yükümlülükleri belirlemek gerekmektedir.

Lisans veren, sözleşme ile birlikte fikri mülkiyet hakkını kullanırken lisans alan ise bu kullanım karşılığında bedel ödemektedir. Lisans sözleşmesine ilişkin bedel belirlenmesi bir ana yükümlülük olarak görülmektedir.²⁸ Lisans bedeli olarak karşı bir lisans verilmesinin kararlaştırılması da mümkündür. Örneğin taraflar, sahip oldukları fikri mülkiyet haklarını lisanslamak yolu ile çapraz lisans anlaşması yapabilecekleri gibi sahip oldukları hakları ortak bir havuzda toplayarak havuzdan lisans alma yöntemini de tercih edebilirler. Uygulamada sıklıkla karşılaşılsa da lisans alanın herhangi bir lisans bedeli ödemediği lisans anlaşmaları da gerçekleştirilebilmektedir. Bu lisanslar serbest lisans olarak adlandırılmaktadır.²⁹ Serbest lisansa örnek olarak buluşun tescil için gerekli şartları sağlamaması sebebi ile lisans verenin aleyhine hükümsüzlük davası açılması korkusu ile lisans vermesi hali gösterilebilir.³⁰ Esasen, lisans sözleşmelerinde ana yükümlülük olarak lisans veren sahip olduğu teknolojiyi kullanırken lisans alan ise sözleşmede belirlenen lisans bedelini ödemektedir.

²⁷ Ali Naim İnan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979, s.69.

²⁸ Güneş Gülsen, *Türk Hukukunda Entellektüel Sınai Haklar ve Vergilendirilmesi*, Alfa, 1997, s.25.

²⁹ Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul: Arıkan Yayınları, 2005, s.436.

³⁰ Bahadır Erdem, *Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk*. 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2002, s.154.

Teknoloji transferi anlaşmalarında yukarıda belirttiğimiz bu ana yükümlülüklerin yanı sıra bir de taraflar için yan yükümlülükler söz konusudur. Lisans veren sözleşme konusu buluşun kullanımı için zorunlu bilgileri lisans alana vermekle yükümlüdür.³¹ İsviçre Federal Mahkemesi lisans verenin hakkın kullanımını sağlama ve inhisari lisans söz konusu ise hakkın kullanımından kaçınmanın yanı sıra sözleşmede aksi düzenlenmediği müddetçe teknik bilgi, gerekli araç gereç ve diğer konularda lisans alana karşı yardım etme yükümlülüğünün olduğuna karar vermiştir.³²

Lisans verenin lisans alana karşı bir diğer yükümlülüğü ise rekabet etmeme yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük inhisari lisansta lisans anlaşmasının niteliğinden inhisari olmayan lisansta ise sadakat yükümlülüğünden doğmaktadır. Yine patent lisansı sözleşmelerinde lisans sözleşmesine konu olan buluşun henüz patentinin alınmadığı hallerde ise lisans verenin patent başvurusu yapması yahut lisans sözleşmesi ile taraflar arasında güven ilişkisi doğması sebebiyle lisans konusu buluşa ilişkin patent ihlali halinde lisans alanın, bu durumu lisans verene bildirmesi birer yan yükümlülüktür.³³ Bu durumda istisnai olarak lisans anlaşmasının ivazsız olarak düzenlenebilmesi mümkün ise de esasen sözleşmenin özellikleri göz önüne alındığında lisans sözleşmesinin synallagmatik ve ivazlı bir sözleşme olduğu açıktır.

İkinci olarak teknoloji transferi anlaşmalarının bir isimli sözleşme mi yoksa isimsiz sözleşme mi olduğunu değerlendirmek gerekmektedir. Bir sözleşmenin isimli sözleşme olarak kabul edilmesi için sözleşmenin esas unsurları ve asgari hüküm ve sonuçları ile düzenlenmiş olması gerekmektedir.³⁴ Her ne kadar SMK'da lisans sözleşmelerine ilişkin çeşitli hükümler yer alsın da isimli sözleşmeye ilişkin niteliklere haiz bir kanuni düzenleme mevcut değildir. Bu nedenle ismen kanunda düzenlenmiş olsa bile karakteristik ana edimleri ile birlikte düzenlenmediği için teknoloji transferi anlaşması bir isimsiz sözleşmedir.³⁵ Ancak bir diğer görüş ise kanun kapsamında ele

³¹ Erdal Noyan, *Patent Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, s.501.

³² Erdem, s.151.

³³ Saadet Hande Özsoy, *Türk Hukukunda Patent Lisansı Sözleşmesi*, 1. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2011, s.153.

³⁴ Alper Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015 s.5.

³⁵ Fikret Eren, "İsimsiz Bazı Sözleşme Türleri", *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.1 S.1, (Ocak 2015), s.97.

alınan düzenlemeler neticesinde lisans sözleşmelerinin birer isimsiz sözleşme niteliğinde olmadığını savunmaktadır.³⁶

Öte yandan lisans sözleşmelerinin karma sözleşme mi yoksa sui generis sözleşme mi olup olmadıkları konusunda doktrinde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre teknoloji transferi anlaşmaları birer karma sözleşmedir.³⁷ Karma sözleşmeler, kanunda belirlenen isimli sözleşme tiplerinin sahip oldukları unsurların kanunda öngörülmeyen bir şekilde bir araya getirilerek düzenlenmesi ile oluşur.³⁸ Teknoloji transferi anlaşmalarının karma sözleşme olduğunu savunan yazarlar lisansın kullanımına ilişkin unsurun SMK'da bedel unsurunun ise kira ve hasılat sözleşmeleri ile kanunda düzenlendiğini belirtmektedir.³⁹ Bir diğer görüş ise karma sözleşmelerde söz konusu olan kanunda düzenlenen sözleşmelere ait unsurların kanunda düzenlenmeyen şekilde bir araya getirilmesi unsuru oluşmadığı için lisans sözleşmelerinin bir sui generis sözleşme olduğu yönündedir.⁴⁰ İsviçre ve Alman hukuk doktrininde de marka lisans sözleşmeleri sui generis sözleşmeler olarak kabul edilmektedir.⁴¹

1.3. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ BENZERİ MÜESSESELERDEN FARKI

Çalışmamızın bu başlığı altında teknoloji transferi anlaşmaları ile içerik açısından benzeşen franchise sözleşmeleri ve marka lisans sözleşmeleri incelenecek olup ve bu anlaşmaların teknoloji transferi anlaşmalarından ayrıştıkları noktalara değinilecektir. Franchise sözleşmeleri ve marka lisans sözleşmeleri teknoloji transferi anlaşmaları ile benzer özellikler barındırmanın yanı sıra lisans anlaşmaları ile aynı sözleşme

³⁶ Sabih Arkan, Marka Hukuku Cilt 2, Ankara: AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, 1998, s.191. Orhan Sekmen, *Markanın Hükümsüzlüğü ve Hukuki Sonuçları*, Ankara: Bilge, 2016, s.343.

³⁷ Tekinalp, s.435.

³⁸ Gümüş, s.6.

³⁹ Gülmelihat Doğan, "Teknoloji Transferi Anlaşmaları ve Rekabet Hukuku Uygulamaları", Çankaya Üniversitesi SBE, *Yayınlanmış Doktora Tezi*, Ankara 2020, s.62.

⁴⁰ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 4. Baskı, 2017, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, s.929.

Aydın Zevkliler ve Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*, 11. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2010, s.16.

Cevdet Yavuz, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*, 14. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2016, s.16.

⁴¹ Arkan, s.191.

Cemil Sayiner, *Marka Lisans Sözleşmelerinin İncelenmesi*, Uzmanlık Tezi: Ankara, 2008, s.42.

çerçevesinde de akdedilebilmektedirler. Özellikle bu durumlarda rekabet incelemesinin söz konusu olduğu hallerde esas unsurun belirlenmesi anlaşmaya uygulanabilecek ilgili grup muafiyetinin tespiti açısından oldukça önemlidir.

1.3.1. Franchise Sözleşmeleri

Franchise sözleşmesi, franchise verenin sahip olduğu işletme ağına kattığı franchise alana üretim, işletme ve pazarlamaya ilişkin yöntemlerini kullandığı, franchise alanın ise bu metotları kullanarak franchise ağı içerisinde mal veya hizmet üretimi sunduğu bir anlaşma tipidir.⁴² Franchise veren bir lisans bedeli (royalty fee) de alarak satış sahasını ve miktarını arttırmakta, franchise alan ise piyasada bilinen bir ürünün kalite standartlarını edinerek görece düşük bir riskle ticari faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Unsurlarını göz önüne aldığımızda franchise sözleşmesi bir franchise sistemi oluşturan, genel işlem şartlarını içeren, dikey iş birliğini amaçlayan, sürekli ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir.⁴³

Tıpkı lisans anlaşmalarında olduğu gibi fikri ve sınai unsurları da içeren franchise sözleşmelerinin, teknoloji transferi anlaşmaları ile bazı yönlerden benzetmekte ise de aralarında farklılıklar da bulunmaktadır. Özellikle kimi franchise anlaşmalarının lisans anlaşmaları veya know-how içeriyor olması aradaki ilişkiyi daha dikkate değer kılmaktadır.

Öncelikle franchise sisteminde taraflar arasındaki bağ, lisans anlaşmalarına göre daha kuvvetlidir. Bu sebeple franchise veren teknoloji transferi anlaşmaları kapsamında lisans verene nazaran anlaşma üzerinde daha çok kontrol sağlamayı amaçlar.⁴⁴ Buna paralel olarak teknoloji transferi anlaşmalarında sözleşme koşulları taraflar arasında karşılıklı müzakere ile belirlenirken franchise anlaşmalarında ise çoğu zaman franchise verenin önceden tek taraflı olarak belirlediği ve genel işlem koşulu niteliğindeki koşullar söz konusu olmaktadır. Franchise sözleşmeleri, organizasyonun temelini oluşturan bir çerçeve sözleşme niteliğini de taşıırken lisans sözleşmelerinde böyle bir durum söz konusu olmamaktadır.⁴⁵ Bu nedenle franchise sözleşmelerinin

⁴² Gümüş, s.9.

⁴³ Aydoğdu, s.7.

⁴⁴ Çiğdem Kırca, *Franchise Sözleşmesi*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997, s.85.

⁴⁵ Ahmet Demirci, *Marka Lisans Sözleşmesi ile Franchise Sözleşmesinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması*, Türk Patent: Ankara, 2016, s.93.

içeriğinin düzenleneceği temel çerçeve, ilgili franchise sisteminin teşekkülü sırasında hazırlanmakta ve zincir içerisinde yer alan teşebbüsler ile büyük ölçüde aynı içeriğe sahip franchise sözleşmeleri akdedilmektedir. Bu durum franchise veren işletmelerde hedeflenen tüm şubelerde standart hizmet sunabilmeyi amaçlayan yaklaşımın bir sonucudur.

Franchise anlaşmaları ve teknoloji tranferi anlaşmaları arasındaki en önemli fark franchise sisteminde işletme franchise verenin işletme üzerindeki etkisinin daha yoğun olmasıdır. Franchise sisteminde franchise alanlardan birinin dahi oluşturacağı kötü imaj tüm franchise ağını olumsuz etkileyebileceğinden, franchise verenin bu riski engellemek adına çeşitli tedbirlere başvurması olağandır. Ancak söz konusu bu tedbirler franchise alanı büyük ölçüde kısıtlayacak ve böylelikle rekabeti olumsuz etkileyecek nitelikte olmamalıdır.⁴⁶

Bir franchise sözleşmesi, amacına ulaşabilmek adına bir fikri mülkiyet lisansını veya know-how'ı içerebilecektir.⁴⁷ Gerek AB rekabet otoritesinin verdiği kararlarda gerek doktrinde franchise verenin ayrıca know-how lisansı sağlamasının çoğu zaman yatırım için faydalı olacağı ve rekabeti kısıtlamayacağı belirtilmiştir.⁴⁸ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz'un 188. paragrafı fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisanslar ve know-how ın franchise sözleşmesine yardımcı ve tamamlayıcı nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Franchise alan franchise sözleşmesi kapsamında kendisine sağlanan know-how ve diğer fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisansları franchise verenin talimatları çerçevesinde ve yalnızca franchise sistemi içerisinde kullanmakla yükümlü olmasının yanı sıra bu teknolojileri ifşa etmeyecek şekilde kullanılmalıdır.⁴⁹

⁴⁶ Sinan Ülgen ve Pars Kutay, Avrupa Birliği'nde Blok Muafiyetler, İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları, 1998, s.87.

⁴⁷ Manuel Guerrero Gaitan, "Licensing as a Central Structure of Technology Transfer Agreements. Joint Venture and Franchising Agreements", *GRUR International*, C.70, S.5, (Mayıs 2021), s.433 doi: 10.1093/grurint/ikab032 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

⁴⁸ Jean-Eric Cockborne, "The New EEC Block Exemption Regulation on Franchising", *Fordham International Law Journal*, C.12. S.2, 1988, s.287.

<https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1212&context=ilj> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Pronuptia de Paris GmbH, Komisyon, 28.01.1986, Karar Sayısı: 161/84.

⁴⁹ Cockborne, s.287.

Gerek lisans anlaşmaları gerekse de franchise sözleşmeleri maddi olmayan haklardan faydalanmaya ilişkin olduğu için çeşitli yönlerden yakın görülebilir. Ancak gerek sözleşmelerin kapsamı gerekse tarafların sorumlulukları iki tür sözleşmenin çok farklı işlevleri olduğunu da göstermektedir. Öte yandan franchise sözleşmeleri ile lisans anlaşmalarının rekabet hukuku denetimi de farklılıklara sahiptir. Franchise sözleşmeleri bir fikri mülkiyet lisansını veya know-how'ı içerseler de doğrudan teknoloji transferi anlaşması olarak kabul edilemezler ve 2008/2 sayılı Tebliğ kapsamına girmezler. Franchise sözleşmeleri Türk rekabet hukukunda grup muafiyetine konu olabilmektedir. Bu sözleşmeler daha önceden 1998/7 sayılı Franchise Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'ne tabi idi.⁵⁰ 2002 yılında çıkarılan 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti ile birlikte artık franchise sözleşmeleri bu tebliğ kapsamına dahil olmuştur.⁵¹ Bir franchise sözleşmesinde know-how lisansının veya diğer fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisansların yer alması halinde sözleşmenin hangi koşullarda dikey anlaşmalara ilişkin grup muafiyetinden yararlanabileceği Kılavuz'da detaylıca işlenmiştir.

1.3.2. Marka Lisansı Sözleşmeleri

Marka lisans sözleşmesi, marka sahibinin sahip olduğu markanın lisans alan tarafından kullanılmasına imkân sunduğu buna mukabil lisans alanın ise lisans verene karşı lisans bedeli ödediği sözleşmelerdir.⁵² Marka lisansı, tescil edilmiş olduğu mal veya hizmetlerin tümü için verilebileceği gibi yalnızca bir kısmı için de verilebilir.⁵³

Marka lisans sözleşmeleri, markanın lisans alan dışındakilerce kullanıp kullanılmamasına göre basit (inhisari olmayan) lisans ve inhisari lisans olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir lisans sözleşmesi sözleşmede aksi kararlaştırılmadığı müddetçe

⁵⁰ R.G., 16.12.1998, Sayı: 23555.

⁵¹ R.G., 14.7.2002, Sayı: 24815.

Geçiş süreci için ise 2002/2 sayılı Tebliğ'in geçici 1. maddesi uyarınca 1998/7 sayılı Tebliğ hükümlerince alınan grup muafiyetlerinin sürdürülebilmesi için bu anlaşmaların bir yıllık süre içerisinde 2002/2 sayılı Tebliğ koşullarına uygun hale getirilmesi öngörülmüştür.

⁵² Saibe Oktay Özdemir, "Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği", *Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan*, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2004, s.586.

Çiğdem Ceylan, "Marka Lisansı Sözleşmesi", *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, C.19, S.1, (Nisan 2017), s.66.

⁵³ Sabih Arkan, *Marka Hukuku Cilt 2*, Ankara: AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, 1998, s.193.

basit lisans olarak kabul edilir.⁵⁴ Basit lisansta marka hakkı sözleşmenin amacına uygun şekilde lisans alan tarafından kullanılır. Ancak lisans veren, markayı kendisi kullanmaya devam edebileceği gibi markanın kullanımı için üçüncü kişilere de lisans verme hakkına sahiptir.⁵⁵ İnhisari lisansta ise marka hakkının kullanımı yalnızca lisans alana özgülenir. Marka hakkının asıl sahibi olan lisans veren marka üzerindeki tasarruf yetkisini sürdürmekle beraber markanın kullanım hakkı yönünden lisans alan lehine feragatte bulunmaktadır ve böylece markalı malların kullanımı üçüncü kişi vasıtası ile sağlanmakta olur.⁵⁶

Yapılacak sözleşme ile lisans hakkı çeşitli yönlerden sınırlandırılabilir. Örneğin markanın birden fazla mal ve hizmet bakımından tescil edilmiş ise bu sınıflar için farklı farklı lisans verilmesi mümkündür.⁵⁷ Ayrıca marka lisans sözleşmesinin bir süre veya coğrafi sınırla sınırlandırılması da mümkündür.

Her ne kadar marka lisans sözleşmeleri tıpkı diğer lisans anlaşmaları gibi bir fikri mülkiyet hakkının lisanslanmasını sağlıyorsa da anlaşmaya konu marka hakkı Tebliğ’de sayılan fikri mülkiyet haklarından olmadığı için marka lisans sözleşmesi, Tebliğ kapsamında bir teknoloji transferi anlaşması olarak değerlendirilmeyecektir.

Muafiyete ilişkin tebliğlerde teknoloji transferi anlaşmaları kapsamında marka lisans sözleşmeleri sayılmamakla birlikte çok sayıda teknoloji transferi anlaşmasının marka lisansını içerdiği de önemli bir gerçektir.⁵⁸ Kimi zaman akdedilen lisans anlaşmaları bir bütün olarak mal veya hizmet üretiminin transferini sağlamak amacı ile birden fazla fikri mülkiyet hakkının lisansını içererek karma bir niteliğe sahip olmaktadır. Mesela bir know-how hakkı tanınırken aynı zamanda marka lisansının da verilmesi yahut bir patent lisansının yanı sıra marka lisans sözleşmesinin de kapsama dahil edilmesi uygulamada karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda teknoloji transferi anlaşmasına dayalı

⁵⁴ Cahit Suluk, Rauf Karasu ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s.370.

⁵⁵ Zeynep Özcan ve Yaren Koç, "Marka Lisans Sözleşmesi ve Sözleşmenin Taraflarının Yükümlülükleri", *Terazi Hukuk Dergisi*, C.15, S. 168, (Ağustos 2020), s.1644.

⁵⁶ Mert Kaan Gülpınar, *556 sayılı KHK Çerçevesinde Marka Hakkının Tüketilmesi*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2014, s.103.

⁵⁷ Çağlar, s.752

⁵⁸ Isabel Davies ve Nick Bolter, "Trade Mark Licenses and the Technology Transfer Block Exemption", *Official Journal of the International Trademark Association*, C.94, S.4, (Temmuz-Ağustos, 2004), s.902.

olarak lisans alan tarafından üretilen ürünün, markanın garanti ve ticari fonksiyonu sayesinde daha kolay pazarlanması imkânı elde edilir. Çünkü markanın bilinirliği sayesinde daha çok müşteriye daha kısa zamanda ulaşabilme imkânı sağlanmaktadır. Bir teknoloji transferi anlaşmasının aynı zamanda bir marka lisansı sözleşmesini içerdiği hallerde Tebliğ kapsamında yer alabilmesi için iki koşul öngörülmüştür. Buna göre marka lisansının sözleşmenin ana gayesini oluşturmaması ve ilgili teknolojiye ilişkin üretimler için doğrudan alakalı olması gerekmektedir (Tebliğ m.4 f.1-a). Marka lisans sözleşmesini içeren anlaşmanın teknoloji transferi anlaşması niteliği kazanması için üretime ilişkin teknik bilgi aktarımı gerekmektedir. Böyle bir aktarımın olmadığı salt markanın kullanımını amaçlayan bir lisans sözleşmesi, teknoloji transferi anlaşması olarak nitelendirilemeyecektir.

Bir teknoloji transferi anlaşmasında lisans veren ilgili teknoloji ile üretilen ürünler üzerinde kendi markasının bulunmasını isteyebilir ve bu durum çoğunlukla rekabeti sınırlayıcı nitelikte değildir.⁵⁹ Teknoloji transferi anlaşmasının marka lisansı da içermesi halinde lisans veren sahip olduğu markanın değerini korumak konusunda meşru bir menfaate sahip olacaktır.⁶⁰ Bu durumda muafiyet incelemesi yaparken sözleşme kapsamında getirilen kısıtlamaların ve koşulların bu durum gözetilerek değerlendirilmesi gerekir.

⁵⁹ 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. ve 5. maddelerinin Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına Dair Kılavuz, paragraf 132, s.37.

⁶⁰ Kılavuz, paragraf. 166, s.45.

BÖLÜM II

TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET HUKUKU DENETİMİNİN TEMEL ÇERÇEVESİ

2.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar ve Hâkim Durumun Kötüye Kullanımı

2.1.1. Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma

Kanun rekabetin sınırlanmasının anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararları ile gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Ancak çalışmamız kapsamında ele alınacak kararların daha ziyade rekabeti sınırlayıcı anlaşmalara ve hâkim durumun kötüye kullanımına ilişkin olması nedeniyle uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararlarını ayrıca ele almayacağız. Yine aynı gerekçe ile rekabet hukuku bağlamında hukuka aykırılığın bir diğer görünümü olarak karşımıza çıkan birleşme ve devralmalar da çalışmamızın kapsamı dışındadır.

Kanun'un 4. maddesi rekabeti sınırlayıcı⁶¹ amaca veya etkiye sahip yahut bu etkiyi doğurabilecek anlaşmaların hukuka aykırı ve geçersiz olduğunu ifade etmektedir. Buna göre anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı amaç veya etkiden birisine sahip olması yeterli olacaktır ve her iki unsuru aynı anda taşıması zorunlu değildir. Yine aynı maddede rekabeti sınırlayıcı etki ve amaca sahip durumlara altı bent olarak örnekler verilmiştir.

Rekabeti sınırlayıcı anlaşmalardan bahsederken rekabet hukuku çerçevesinde anlaşma kavramının neyi ifade ettiğine de değinmek gerekir. Anlaşmalar yazılı veya sözlü olabileceği gibi bu anlaşmaların borçlar hukuku çerçevesinde aranan şekil şartlarını içermemesi durumunda dahi rekabet hukuku açısından bir anlaşmanın varlığı söz konusu olacaktır. Rekabet hukuku açısından önemli olan tarafların kendilerini

⁶¹ Madde metninde rekabeti bozma, engelleme ve kısıtlama ifadeleri geçmekle beraber madde başlığı bu kavramları kapsayacak şekilde "rekabeti sınırlayıcı" ifadesini kullanmıştır.

anlaşmaya bağlı hissetmeleridir.⁶² Taraf iradelerinin uyum gösterdiği ve en az iki taraf arasında gerçekleşen her türlü mutabakat bu kapsamda anlaşma olarak kabul edilmektedir.⁶³ Tarafların bu yönde iradelerinin varlığı yeterlidir. Bunun da ötesinde taraflara doğrudan hukuki bir sorumluluk yüklemeyen ancak ahlaki bir yükümlülüğün söz konusu olduğu centilmenlik anlaşmaları olarak adlandırılan anlaşmalar dahi rekabet hukuku açısından anlaşma kavramının kapsamı içerisinde yer alacaktır.⁶⁴ Eklemek gerekir ki aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer alan şirketler tek bir teşebbüs olarak görüleceği için kendi aralarında gerçekleştirilen işlemler rekabet hukuku anlamında bir anlaşma olarak değerlendirilmeyecektir.⁶⁵

Kurul yaptığı incelemeler kapsamında öncelikle rekabeti sınırlayıcı bir amacın varlığını ele almaktadır. Rekabeti sınırlayıcı bir amaç güdülmesi halinde anlaşma doğrudan hukuka aykırı kabul edileceği için anlaşmanın etki bakımından meydana getirdiği sonuçları incelemek gerekmemektedir. Ancak rekabet ihlalinin büyüklüğünü ve bu ihlale uygulanacak yaptırımın tespit için ek olarak etki incelemesi de yapılabilir.⁶⁶

Bir anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı amaca sahip olduğunun tespiti için tarafların anlaşmada bu durumu doğrudan belirtmeleri gerekmeyp somut olay çerçevesinde bu amacın tespit edilmesi yeterlidir. Bu yönde bir amacın varlığını tespit edebilmek için çeşitli ölçütler kullanılmaktadır. Kurul, gerçekleştireceği incelemede, anlaşmaya taraf teşebbüslerin davranışları, anlaşmanın pazarda uygulanma biçimi ve anlaşmanın içeriği gibi çeşitli unsurları gözetmektedir.⁶⁷

Kurul, rekabeti sınırlayıcı amaca sahip anlaşmaların fiilen uygulanmadıkları veya uygulansalar dahi pazarda rekabeti sınırlayıcı etki meydana getirmedikleri durumlarda bile rekabeti ihlal edici olarak kabul edileceklerini belirtmiştir.⁶⁸ Eklemek gerekir ki rekabeti sınırlayıcı amaca sahip anlaşmalar da koşulların sağlandığı hallerde muafiyetten yararlanabilir. Ancak bu durum rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip

⁶² Pelin Güven, *Rekabet Hukuku*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2008, s.129.

⁶³ H. Alphan Dinçkol, *İktisadi Kamu Hizmetlerinde Hâkim Durumun Kullanılması*, İstanbul: Der Yayınları, 2017, s. 97.

⁶⁴ Ateş Akıncı, *Rekabetin Yatay Kısıtlanması*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2001, s.43.

⁶⁵ Yılmaz Aslan, *Rekabet Hukuku*, 6. Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi, 2017, s.52.

⁶⁶ Muafiyetin Genel Esaslarına İlişkin Kılavuz, p.9, s.3.

⁶⁷ Kılavuz, p.11 s.3.

⁶⁸ *Akmaya*, 20.5.2009, Karar Sayısı: 09-23/491-117

anlaşmaların muafiyetten yararlanabilmesi imkanına nazaran daha düşük bir ihtimaldir.⁶⁹

Rekabeti sınırlayıcı bir amacın tespit edilemediği durumlarda ise Kurul tarafından anlaşmanın pazar üzerinde rekabeti sınırlayıcı bir etkiye sahip olup olmadığı değerlendirilmektedir. Rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip anlaşmaların yanı sıra bu etkiyi doğurabilecek anlaşmaların da hukuka aykırı olduğu Kanun’da vurgulanmıştır. Buna göre bir anlaşma fiilen pazarda rekabeti sınırlayıcı bir etkiyi henüz doğurmamış olsa bile potansiyel olarak bu etkiyi göstermesi bekleniyor ise yine rekabeti sınırlayıcı bir anlaşmadan bahsedilecektir.⁷⁰ Gerek rekabeti sınırlayıcı amaç güden gerekse de rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip veya bu etkiyi doğurabilecek anlaşmalar doğrudan hukuka aykırı olacağı için tarafların bu yönde bir kastının varlığı ise şart değildir.⁷¹ Zira rekabet hukuku bakımından asıl önemli olan rekabeti sınırlayıcı sonuçların ortadan kaldırılmasıdır.

Bazı durumlarda rekabeti sınırlayıcı anlaşmaların etkisi önemsizmeyecek kadar az olabilir. Bu anlaşmalar “*de minimis*” kuralı çerçevesinde rekabet hukuku yaptırımına tabi tutulmayabilir. RKHK hakkında çeşitli değişiklikler öngören 7246 sayılı Kanun ile beraber Kanun’un 41. maddesine ek bir fıkra getirilmiştir. Buna göre “*rekabeti kayda değer ölçüde*” sınırlamayan anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararları açık ve ağır ihlaller içermediği takdirde Kurul tarafından soruşturma konusu yapılmayabilir. Burada Kurul’a bir tercih imkânı sunulmuştur. 7246 sayılı Kanun öncesinde Kurul yapmış olduğu incelemelerde Kanun metninde rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar için “rekabeti önemli ölçüde etkileyen” veya benzeri bir ifadenin yer almaması nedeni ile de minimis uygulamasına gidilemeyeceğini belirtmiştir.⁷²

Kanun’a eklenen bu fıkranın uygulanmasına yönelik olarak 2021/3 sayılı Rekabeti Kayda Değer Ölçüde Kısıtlamayan Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Teşebbüs Birliği

⁶⁹ Gönenç Gürkaynak, “‘Rekabeti Kısıtlayıcı Amaç’ı Yeniden Değerlendirmek: 'Groupement Des Cartes Bancaires v Commission' Kararı Işığında Yeni Bir Gün”, *Rekabet Dergisi*, C.15 S.1, (Mart 2015), s.45

⁷⁰ Emel Badur, *Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2001, s.82.

⁷¹ Yılmaz Aslan, s.73

⁷² *Büyük İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş.*, 06.07.2001, Karar Sayısı 07-30/297-113 ve *Doğuş Otomotiv*, 05.04.2007, Karar Sayısı: 07-30/297-113

Karar ve Eylemlerine İlişkin Tebliğ⁷³ yayınlanmıştır. Hangi anlaşmaların rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamayacağı ve açık ve ağır ihlallerin neler olduğu bu sayılı Tebliğde düzenlenmiştir. Tebliğ, rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamayan anlaşmaların tespitinde rakip teşebbüsler için yüzde on rakip olmayan teşebbüsler için ise yüzde on beş oranını belirlemiştir.⁷⁴ Tarafların toplam pazar paylarının bu belirlenen oranları üzerine çıktığı haller ise de minimis kuralından yararlanamayacaktır. Tebliğin 4. maddesinde ise açık ağır ihlalleri rakip ve rakip olmayan teşebbüsler için ayrı ayrı belirlenmiştir.

2.1.1.1. Yatay Anlaşmalar

Rekabet hukuku bağlamında anlaşmalar çeşitli şekillerde tasnif edilmektedir. Bu sınıflandırmalardan birisi de yatay anlaşmalar ve dikey anlaşmalar şeklinde tasniftir. Bu ayrım anlaşmaya taraf teşebbüslerin üretim veya dağıtım zincirindeki ilişkilerini esas almaktadır. Buna göre anlaşmaya taraf teşebbüslerin üretim veya dağıtım zincirinde aynı seviyede yer alması durumunda yatay anlaşmalardan, farklı seviyede yer almaları halinde ise dikey anlaşmalardan bahsedilecektir.⁷⁵ Kanun rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar bakımından yatay ve dikey anlaşma ayrımına gitmemiştir. Ancak bu ayrıma ikincil mevzuatta ve Kurul kararlarında rastlanmaktadır.

Yatay anlaşmaların rekabeti sınırlayıcı etkisi dikey anlaşmaların rekabeti sınırlayıcı etkisine nazaran daha sık ortaya çıkar.⁷⁶ Bununla birlikte bir yatay anlaşmanın otomatik olarak rekabeti sınırladığını söylemek mümkün değildir. Yatay anlaşmalarda taraflar ikame nitelikte mal veya hizmet üretimi gerçekleştirirken dikey anlaşmalarda ise tamamlayıcı nitelikte mal veya hizmet üretimi gerçekleştirirler. İkame ürünlerin üretimini gerçekleştiren taraflar kendi ürünlerinin fiyatlarının artması için rakiplerinin de ürünlerinin fiyatlarını artırmalarını ister. Ancak tamamlayıcı nitelikte ürünlerin söz konusu olduğu durumlarda taraflardan ekonomik avantaj elde edebilmek için birbirlerinden fiyat indirimi beklerler. İlk durumda tarafların menfaatleri örtüşmekte iken ikinci durumda ise tarafların menfaatleri çatışmaktadır. Bu durum yatay

⁷³ R.G: 16.03.2021, S: 31425

⁷⁴ 2021/3 Sayılı Tebliğ, paragraf 5 s.1.

⁷⁵ Nazlı Aksoy, *Rekabetin Korunması Hakkında Kanuna Aykırılığın Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2004, s.29.

⁷⁶ Alper Karakurt, “Rekabet Hukukunda Muafiyet Rejimi: Potansiyel Etki Analizinin, Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Sistematiğindeki Yeri”, *TBB Dergisi*, S. 63, 2006. s.208.

anlaşmalarda rekabeti sınırlayıcı amaç veya etkinin dikey anlaşmalara nazaran neden daha yaygın olduğunu da açıklamaktadır.

Yatay anlaşmalar maliyetlerde tasarruf sağlamak, ürün çeşitliliğini arttırmak, yatırım riskini paylaşmak gibi rekabete katkı sunacak etkiler doğurabileceği gibi tarafların pazar gücünü arttırmak, üretim miktarının kontrolünü sağlamak gibi olumsuz etkiler de doğurabilir.⁷⁷

Teknoloji transferi anlaşmaları bağlamında yatay anlaşmalardan bahsedildiğinde karşılıklı lisans ve patent havuzlarına da değinmek gerekir. Taraflar bu anlaşmalar ile üretimin kısıtlanması, pazar veya müşteri paylaşımı gibi rekabeti sınırlayıcı amaç güdebilir veya bu yönde etki meydana getirebilirler.⁷⁸

Karşılıklı lisans⁷⁹ kavramı, teşebbüslerin sahip oldukları teknolojileri karşılıklı olarak birbirlerine lisanslamalarını ifade eder. Bu anlaşmalarda her iki taraf hem lisans veren hem de lisans alandır. Karşılıklı lisans, birbirine bağımlı teknolojilerin kullanımına imkân sağlayarak rekabete katkı sunabilir.⁸⁰ Bununla beraber bu anlaşmalardaki bazı hükümler rekabeti sınırlayıcı etki doğurabilir. Nitekim bir karşılıklı lisans anlaşması bağlamında müşteri veya pazar paylaşımına neden olacak şekilde taraflara aktif veya pasif satış yasağı getirilmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.⁸¹ Karşılıklı lisans anlaşmaları taraflara yalnızca sahip oldukları teknolojiyi kullandırma yükümlülüğü öngörebileceği gibi buna ek olarak bir ücret düzenlemesi de öngörebilir. İlk ihtimale göre düzenlenen karşılıklı lisans anlaşmalarında teşebbüslerin üretim maliyetine lisans ücretinin de eklenmediği için rekabetçi etkisi daha yüksek olacaktır.⁸²

⁷⁷ Yatay İşbirliği Anlaşmaları Hakkında Kılavuz paragraf 4, s.1.

⁷⁸ Hamdi Pınar, “Fikrî Mülkiyet Hakları ve Rekabet Hukuku”, *Rekabet Dergisi*, S.23, (Temmuz- Ağustos- Eylül 2005), s.63

⁷⁹ Doktrinde kimi yazarlar “*cross licensing*” kavramının karşılığı olarak karşılıklı lisans ve çapraz lisans kavramlarını eş anlamlı olarak kullanırken kimi yazarlar ayrıma gitmektedir ve çapraz lisans kavramını karşılıklı lisans da kapsayacak şekilde kullanmaktadır. Bu ayrıma göre her iki tarafın sahip oldukları teknolojilere ilişkin karşılıklı olarak birbirlerine lisans verdiği tüm hallerde çapraz lisanstan bahsedilecek iken tarafların karşılıklı olarak lisansladığı teknolojilerin yalnızca ikame nitelikte olduğu hallerde karşılıklı lisans söz konusu olacaktır. Bkz. Baş, s. 73; Gözlükaya, s.29.

⁸⁰ N. Ayşe Odman Boztosun, “Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü”, *Perşembe Konferansları 15*, (Kasım 2002), Ankara: Rekabet Kurumu, s. 178

⁸¹ Fatma Gözlükaya, *Teknoloji Transferi Sözleşmelerine İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2007, s.37.

⁸² Gözlükaya, s.64.

Patent havuzları ise iki yahut daha fazla teşebbüsün sahip oldukları teknolojileri bir paket halinde lisansladıkları anlaşmalardır.⁸³ Havuza üye teşebbüsler, sahip oldukları teknolojileri bir araya getirerek ortak bir kullanım aracı oluşturmaktadırlar. Böylelikle farklı teknolojiler tek bir çatı altına buluşturularak yeni bir ortaklık ihdas edilmektedir. Özellikle üretim sürecinde çok sayıda teknolojiye ihtiyaç duyan teşebbüsler için teknoloji havuzları iyi bir çözüm sunmaktadır. Patent havuzları, üretici teşebbüslerin ihtiyaç duyduğu çok sayıda patentti daha kolay bir şekilde temin etmelerini sağlayarak üretim sürecini kolaylaştıracaktır.

2.1.1.2. Dikey Anlaşmalar

Üretimi sağlanan bir ürünün dağıtımını veya satış sonrası servis hizmetlerinin daha nitelikli bir şekilde temin edilmesi ya da tüketicilerin ilgili ürünlere daha rahat erişmelerinin sağlanması gibi çeşitli nedenlerden dolayı üretim zincirinin farklı aşamalarında yer alan teşebbüsler arasında anlaşma yapılması rekabet için faydalı olacaktır.

Dikey anlaşmanın taraflarının ilgili pazarın farklı seviyelerinde faaliyette bulunmalarının da etkisi ile rekabeti kısıtlamak için ortak bir motivasyona sahip olma ihtimalleri düşüktür. Ancak bu anlaşmalarda yer alan ve dikey kısıtlamalar olarak adlandırılan rekabet etmeme yükümlülüğü ya da yeniden satış fiyatının tespiti gibi bazı hükümler rekabeti sınırlandırabilmektedir.⁸⁴ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuza⁸⁵ göre bu kısıtlamalar marka içi rekabetin azalması, markalar arası rekabetin azalması, kapama etkisi ve tüketici tercihlerinin kısıtlanması gibi çeşitli olumsuz etkiler doğurabilir.⁸⁶ Örneğin pazar gücü yüksek bir sağlayıcının birlikte çalıştığı bayilere getireceği rakip sağlayıcılarla çalışma yasağı, söz konusu sağlayıcıların potansiyel rakiplerinin pazara girişini engelleyerek rekabeti sınırlayıcı etki doğurabilecektir. Özellikle pazara giriş engellerinin zayıf olduğu durumlarda rekabeti sınırlayıcı dikey anlaşmalar ile karşılaşmak mümkündür. Zira gerek üretici olarak gerekse de toptancı olarak pazara girişin kolay olduğu hallerde pazara yeni girişleri engellemek için farklı

⁸³ Çağrı Tosun, Patentlerin Standart Haline Gelme Süreci ve Standart İçin Zorunlu Patentler. Türk Patent: Ankara, 2019, s.63.

⁸⁴ Kerem Cem Sanlı, “Avrupa Birliği Rekabet Politikası”, *Avrupa Birliğinde Gelişmeler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s.165.

⁸⁵ Kurul, 29.03.2018, S.18-09/179.

⁸⁶ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, paragraf 82 s.25.

seviyelerde faaliyet gösteren teşebbüslerin birlikte hareket etmesi gerekebilir. Örneğin üreticilerin yeni toptancılara mal vermeyi reddetmesi toptancıların ise yeni üreticilerden mal satın almaması şeklinde pazarda faaliyet gösteren mevcut üreticiler ve toptancılar arasında bir anlaşma meydana getirilebilir.⁸⁷

Belirtmek gerekir ki dikey kısıtlamalar her zaman rekabet için olumsuz sonuç doğurmaz. Teşebbüsler bu kısıtlamaları haklı nedenlere istinaden getirebilir. Örneğin pazara yeni giriş yapacak bir üretici, anlaşma yapacağı dağıtıcının diğer dağıtıcılarla yaşayabileceği rekabet endişesini gidermek adına ona belirli bölge tahsisi sağlayabilir.⁸⁸

2.1.2. Hâkim Durumun Kötüye Kullanımı

Kanun hâkim durumun kötüye kullanımının hukuka aykırı ve yasak olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda öncelikle ilgili teşebbüs hâkim durumda olmalı ve bu duruma ek olarak hâkim durumun kötüye kullanımı sonucunu doğuracak davranışlarda bulunmalıdır. Bu sebeple Kurul iki aşamalı bir inceleme yaparak önce hâkim durumu tespit edecek ve ardından hâkim durumun varlığı halinde kötüye kullanım iddiasını inceleyecektir. Belirtmek gerekir ki tek bir teşebbüs ilgili pazarda hâkim durumda olabileceği gibi birden fazla teşebbüsün birlikte hareket etmesi sonucunda da hâkim durum söz konusu olabilir. İlk ihtimalde tek başına hâkim durum söz konusu iken ikinci ihtimalde birlikte hâkimiyet durumundan bahsedilir. Birlikte hâkimiyet, özellikle ilgili pazarda az sayıda ve birbirine yakın güce sahip olan teşebbüslerin bulunduğu oligopol pazarlarda görülebilir.⁸⁹

Hâkim durum kavramı Kanun'un 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre hâkim durum, *“belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücünü”* ifade etmektedir. Hâkim durumun tespitinde kullanılacak parametreler tahdidi olmayacak şekilde sıralanmıştır. Ancak Kanun'da yer alan bu ifadelerin daha genel nitelikte olduğu ve hâkim durum incelemesine ilişkin yeterli ölçütler sunmadığı açıktır. Bu nedenle Kurul, hâkim durum

⁸⁷ Akıncı, s.99.

⁸⁸ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, paragraf 88 s.27.

⁸⁹ Aslan, s.183.

incelemelerinde temel esasları belirten Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz'u⁹⁰ yayınlamıştır.

Bu Kılavuz, hâkim durumun tespiti için üç ana başlık öngörmektedir. Bu başlıklardan ilki ilgili teşebbüsün ve rakiplerinin pazardaki konumudur. Pazardaki konumun tespitinde ise öncelikli ölçüt pazar payıdır. Bir teşebbüsün hâkim duruma sahip olduğunun tespiti için belirli bir pazar payı yoktur. Ancak Kurul'un yerleşik uygulaması gereği sahip olunan pazar payının %40'ın altında olduğu hallerde hâkim durumun söz konusu olma ihtimali düşüktür.⁹¹ Hâkim durumun tespitinde pazar payı önemli ve öncelikli bir ölçüt olmakla birlikte tek başına yeterli bir unsur değildir. Pazar payının sürekliliği, ilgili teşebbüsün pazardaki rakiplerinin sayısı ve bu rakiplerin pazar payları da önemlidir. Hâkim durum incelemesi yapılan teşebbüsün pazar payı ne kadar büyük ve sürekli, rakiplerinin sayısı da ne kadar az ve pazar payları düşük ise hâkim durumun varlığı ihtimali artacaktır.⁹² Gerçekten de hâkim durumun tespitinde süreklilik unsuru önem arz etmektedir. Bir teşebbüsün sahip olduğu yüksek pazar payını belirli bir süre devam etmesi beklenir. Bu nedenle ilgili pazarda kısa süreliğine edinilen yüksek pazar payı hâkim durumun varlığına delil olmaz.⁹³

Hâkim durumun tespitinde ikinci başlık ise pazara giriş ve pazarda büyüme engelleridir. Bu engeller ilgili pazarın özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi hâkim durum incelemesi yapılan teşebbüsten de kaynaklanabilir. Kamu tekelleri ve fikri mülkiyet hakları ilk ihtimal için örnek gösterilebilirken güçlü marka imajı, yüksek finansal kapasite ise ikinci ihtimale örnek olabilir. Ayrıca hâkim durumda bulunan teşebbüs büyük ölçekli yatırımlarla veya uzun süreli anlaşmalarla pazara girişi engelleyebilir.⁹⁴ Kurul yaptığı incelemelerde bu ölçütleri göz önüne alacaktır.

Kılavuz'un hâkim durumun tespiti için değindiği üçüncü başlık ise alıcıların gücüdür. Hakkında inceleme yapılan teşebbüsün müşterilerinin kendi arzlarını sağlayabilme veya başka bir sağlayıcı ile anlaşma yapma imkanına sahip olması halinde bu durum

⁹⁰ Kurul, 29.01.2014, S.14-05/97.

⁹¹ Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz, paragraf 12 s.3.

⁹² Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz, paragraf 13 s.3.

⁹³ Kerem Cem Sanlı, Avrupa Birliği Rekabet Politikası s.168.

⁹⁴ Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz, paragraf 20 s.4.

teşebbüsün davranışları üzerinde rekabetçi bir baskı oluşturabilecektir. Bu ise incelemeye konu teşebbüsün hâkim durumda bulunması ihtimalini zayıflatacaktır.⁹⁵

Hâkim durumun varlığı tek başına hukuka aykırı değildir. Hukuka aykırı ve yasak olan sahip olunan hâkim durumun kötüye kullanımıdır. Kötüye kullanım sonucunda diğer teşebbüsler ve tüketiciler zarar görür. Hâkim durumda bulunan teşebbüslerin hangi davranışlarının rekabetçi hangilerinin ise kötüye kullanım olarak değerlendirileceği oldukça önemli bir meseledir. Kılavuz, yapılacak değerlendirmelere ilişkin detaylı açıklamalarda bulunarak bu ayrımın Kurul ve teşebbüsler için daha belirgin hale gelmesine katkı sağlamaktadır.

Hâkim durumun kötüye kullanımı kavramı Kanun'da tanımlanmamıştır. Tıpkı rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar da olduğu gibi burada da tahdidi olmayacak şekilde hâkim durumun kötüye kullanımı hallerine örnekler verilmekle yetinilmiştir.⁹⁶ Kılavuz ise kötüye kullanımı; sahip olunan hakim durumdan yararlanarak tüketici refahını olumsuz etkilemesi muhtemel davranışların gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlamıştır.⁹⁷ Kurul'un hâkim durumun kötüye kullanımına yönelik verdiği kararlara bakıldığında sırasıyla en çok ayrımcılık, aşırı fiyatlama ve mal vermeyi reddetme ile rekabetin ihlal edildiği görülmektedir.⁹⁸

Kanun'un 6. maddesinde yer alan ve kötüye kullanma hallerine işaret eden “*kötüye kullanma halleri özellikle şunlardır*” ifadesi de doktrinde eleştirilmektedir. Zira bu ifadenin varlığından dolayı bu fıkra da örnek olarak sayılan hallerin tespit edilmesi durumunda hâkim durumda bulunan teşebbüsün hâkim durumunu kötüye kullandığı otomatik olarak varsayılacaktır. Bu ifade biçimi kesin bir sonucu ifade etmektedir.⁹⁹

Hâkim durumun kötüye kullanımı çerçevesinde haklı gerekçe kavramına da değinmek gerekir. Rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar için düzenlenen muafiyet uygulaması hâkim

⁹⁵ Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz, paragraf 21 s.5.

⁹⁶ Öğretide, ekonomik faaliyetlerin değişken yapısı nedeniyle Kurulu ve mahkemeleri sınırlayabilecek bir “hâkim durumun kötüye kullanımı” tanımının olmamasına olumlu bulan bir görüş mevcuttur. bkz Karakılıç s.341

⁹⁷ Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz, paragraf 22 s.5.

⁹⁸ Aydın Öztunalı, *Rekabet Hukukunda Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s.59

⁹⁹ N. Ayşe Odman Boztosun, “Tek Yanlı Davranışlara Nasıl Yaklaşalım?”, *Rekabet Dergisi*, C.11, S.3., s.141.

durumun kötüye kullanımı için öngörülmemiştir. Ancak hakkında inceleme yapılan teşebbüs haklı gerekçeyi ileri sürerek hâkim durumun kötüye kullanımına yönelik yaptırımlardan kurtulabilir. Haklı gerekçeler ise Kılavuz'da nesnel gereklilik ve etkinlik olmak üzere iki başlığa ayrılmıştır. Hâkim durumdaki teşebbüsün davranışlarının kendi dışındaki nedenlerden dolayı nesnel olarak gerekli olması halinde nesnel gereklilik söz konusu olacaktır. Etkinlik gerekçesi ise ilgili davranış sonucunda iktisadi etkinliğin artmasını ifade eder.¹⁰⁰ Örneğin hâkim durumdaki teşebbüs kendisinden lisans talep eden firmanın ticari itibarının zayıf olması nedeniyle sözleşme yapmayı reddederse nesnel gereklilik gerekçesi söz konusu olur. Öte yandan ilgili teşebbüs sahip olduğu fikri mülkiyet hakkını elde etmek için gerçekleştirdiği ar-ge harcamalarını karşılamak için belirli süre sadece kendisinin bu teknolojiyi kullanması gerektiği gerekçesi ile lisans vermeyi reddederse etkinlik gerekçesinden bahsedilecektir.

Teknoloji transferi anlaşmaları bağlamında Kurul tarafından hâkim durumun kötüye kullanımı incelemesi yapılan güncel bir karar olarak *Altıparmak v SBS*¹⁰¹ kararına değinmekte fayda var. İtalya merkezli Easynap firması "kır-aç tek dozluk sızdırmaz ambalaj" olarak nitelendirilen bir ambalaj tipinin patentine sahiptir ve bu ambalajın dolumunu sağlayan makinelerin satışına da yapmaktadır. Easynap ile Altıparmak arasında gerçekleştirilen patent lisansı anlaşması kapsamında Altıparmak lehine Türkiye sınırları içerisinde bal ve arı ürünleri pazarında kır-aç ambalajlar için, patent koruma süresinin son tarihi olan 2027 yılına kadar, münhasır lisans verilmiştir. IPS isimli bir kozmetik firması ise Easynap firmasının bahse konu ürünlerini Avrupa'da satışa yetkili bir satıcıdan temin etmiş ve Türkiye'ye getirmiştir. IPS firması bu ambalajları ve dolum makinelerini UKKO isimli bir firmaya satmış ve ilgili ürünlerin kullanımına ilişkin ticari bir sınırlamanın bulunmadığı belirtmiştir. UKKO ise bal ve arı ürünleri pazarında faaliyet gösteren SBS firması ile bir fason üretim anlaşması gerçekleştirmiş ve SBS firması için kır-aç ambalajlara bal doldurmaktadır. Bu durum Altıparmak ve SBS firmaları arasında fikri mülkiyet hukukuna ilişkin bir uyumsuzluk doğurmuştur. Easynap ve Altıparmak firmaları, fason üretim anlaşması kapsamında

¹⁰⁰ Recep Gündüz, *Tek Taraflı Davranışlarda Haklı Gerekçe: AB, ABD Hukuku Uygulamaları ve Türk Hukuku için Çıkarımlar*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2021, s.16.

¹⁰¹ Altıparmak v SBS, 21.20.2021, Karar Sayısı: 21-51/715-356

gerçekleşen üretimin kır-aç ambalajlara ilişkin Altıparmak firmasının inhisari hakkını ihlal ettiğinden bahisle bu üretim faaliyetlerini sonlandırmalarına yönelik UKKO ve SBS firmalarına ihtarda bulunmuştur. Bu süreç devam ederken SBS firması tarafından CarrefourSA, Migros ve Metro marketlerinde SBS ürünlerinin tüketicinin kolayca ulaşamayacağı raflara taşınması talebinde bulunulduğu iddiası ile Easynap ve Altıparmak firmaları aleyhine Kanun'un 4. ve 6. maddelerini ihlal ettikleri yönünde şikâyetle bulunulmuştur. Bu şikâyetle SBS firmasının ürünlerinin yer aldığı market raflarına müdahaleyi amaçlayan davranışların olduğu iddia edilmiştir. Hâkim durumun kötüye kullanımına örnek olarak Kanun'da sayılan hallerden birisi olan *“rakiplerin piyasadaki faaliyetlerinin zorlaştırılmasını amaçlayan eylemlerin”* hâkim teşebbüs tarafından sergilendiği öne sürülmüştür. Kurul tarafından yapılan incelemede ilk olarak Altıparmak firmasının bal ve arı ürünleri pazarında hâkim durumda olduğu tespit edilmiş, ardından kötüye kullanım iddiası ele alınmıştır. Gerçekleştirilen incelemelerde Easynap ve Altıparmak firmalarının SBS'ye ait ürünlerin söz konusu marketlerdeki raf dizilimine müdahaleyi amaçlayan bir talepte bulunduklarına ilişkin herhangi bir delilin tespit edilemediği ifade edilmiştir. Ayrıca Kurul tarafından Altıparmak firmasında yapılan yerinde inceleme kapsamında çeşitli eczanelerde satışa sunulan SBS firmasına ait BEEO isimli ürünün satışının şikâyet edilme imkanını araştıran elektronik postanın ise ilgili teşebbüsün pazardan dışlanmasını amaçlayan bir davranıştan ziyade ilgili gıda mevzuatına aykırı olduğu düşünülen bir ürüne ilişkin şikâyet hakkına yönelik araştırma olarak görülmüştür. Böylelikle hâkim durum mevcut olmakla birlikte hâkim durumun kötüye kullanımı iddiası Kurul tarafından kabul edilmemiştir.¹⁰²

¹⁰² İnceleme sonucunda bu inhisari lisans anlaşması rekabeti sınırlayıcı olarak kabul edilmiştir. Zira anlaşma konusu ambalajlarda bal ve arı ürünlerinin üretimi için sadece Altıparmak'a hak tanınması sonucunda ilgili pazarın lisans alanın ilgili pazarda tek başına faaliyet göstermesini ve diğer teşebbüslerin pazara girişinin engellenmesini amaçlamaktadır. Rekabeti sınırlayıcı bu dikey anlaşma 2008/2 sayılı Tebliğ ve 2002/2 sayılı Tebliğ'de rakip olmayan teşebbüsler için öngörülen %40'lık pazar payını aştığı için her iki tebliğ kapsamında da grup muafiyetinden yararlanamamıştır. Ancak Kanunda öngörülen şartların sağlanması sonucunda anlaşmaya bireysel muafiyet tanınmıştır.

2.2. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARI VE REKABET HUKUKU İLİŞKİSİ

2.2.1. Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabet Denetimine Tabi Olması

Teknoloji transferi anlaşmalarının konusu olan fikri mülkiyet haklarının sahipleri, bu haklar üzerinde münhasır nitelikte hak sahibidir. Ancak bu durum bu haklara dayalı işlemlerin rekabet hukuku denetimi dışında kalmalarına imkân sağlamamaktadır.¹⁰³ Fikri mülkiyet haklarının tekelleri niteliğine rağmen bu hakların tek başına rekabeti ihlal edici nitelikte olmadığı ancak kullanımından dolayı rekabeti kısıtlayıcı sonuçların doğabileceği kabul edilmiştir.¹⁰⁴ Böylelikle fikri mülkiyet hakkının varlığı ve kullanımı arasında rekabet denetimi bakımından bir ayrım yapılmıştır.¹⁰⁵ Bu sebeple fikri mülkiyet haklarının lisanslanmasına ilişkin sözleşmeler de kurul tarafından denetlenebilecektir. Bu anlaşmaların rekabet üzerindeki etkisinin denetimi ilgili mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilecektir.

Teknoloji sahiplerin elde ettiği lisans gelirleri sayesinde yeni teknolojilerin üretimi için kaynak edinmesi, lisans alanın yaptığı üretim sayesinde teknolojinin yaygınlaşması gibi sonuçları doğurması sebebi ile teknoloji transferi anlaşmaları çoğu zaman rekabet açısından olumlu etki göstermekte ve rekabeti artırıcı nitelikte olmaktadır.¹⁰⁶ Ancak teknoloji transferi anlaşmaları da diğer anlaşmalar gibi kimi zaman rekabeti sınırlayıcı etki doğurabilecektir. Bu sebeple Kanun'un yasaklayıcı faaliyetler başlıklı ikinci kısım birinci bölümde yer alan 4, 5 ve 6. maddeleri teknoloji transferi anlaşmalarında uygulanabilecektir. Böylelikle teknoloji transferi anlaşması bağlamında rekabeti sınırlayıcı etkinin varlığının olup olmadığı, eğer böyle bir etkisi varsa anlaşmanın muafiyet hükümlerinden yararlanabilme olasılığı ve hâkim durumun kötüye kullanılması ihtimali incelenecektir. Kurul, bu incelemeleri yaparken teknoloji transferi anlaşmasının rekabet üzerinde doğurduğu etkiyi de inceleyecektir. Zira teknoloji transferi anlaşmaları kimi hallerde rekabet üzerinde olumlu bir etki oluştururken kimi zaman da olumsuz bir etki oluşturmaktadır. Özellikle de anlaşmanın

¹⁰³ Kılavuz, paragraf. 5, s.1.

¹⁰⁴ Hamdi Pınar, *Uluslararası Rekabette Fikri Mülkiyet Haklarının Önemi ve Türkiye*. İstanbul: İTO, 2004, s.103.

¹⁰⁵ Ebru Ekşioğlu, "AB Rekabet Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hakları", *İstanbul Barosu Dergisi*, C.83, S.1, (Ocak 2009), s.187.

¹⁰⁶ Kılavuz, paragraf 14, s.4.

rekabeti sınırlayıcı bir etki doğurduğu durumlarda anlaşmanın rekabet üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin tespiti muafiyet değerlendirmelerinde oldukça önemlidir. Bu bölümün ikinci başlığında teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet üzerinde doğurabileceği olumlu ve olumsuz etkileri ele alınmıştır.

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet üzerindeki etkilerini incelerken genel çerçevede fikri mülkiyet hakları ve rekabet hukuku ilişkisini de ıskalamamak gerekecektir. Zira teknoloji transferi anlaşmaları lisans sözleşmeleri yöntemi ile fikri mülkiyet haklarının kullanımını sağlamaktadır. Bu ilişki göz ardı edilerek yapılacak bir değerlendirme eksik kalacaktır. Rekabet hukuku da fikri mülkiyet hukuku da ekonomik verimliliği ve tüketici refahının arttırılmasını amaçlamaktadır.¹⁰⁷ Gerek fikri mülkiyet hukuku gerekse rekabet hukuku daha verimli bir piyasayı dolayısıyla da tüketici refahının artışı hedeflemektedir.¹⁰⁸ Rekabet hukukunun fikri mülkiyet haklarının kullanımına ilişkin gerçekleştirdiği denetimi ve getirdiği sınırlamaları fikri mülkiyet haklarının gelişimini negatif yönde etkileyecek bir tutum olarak okumak doğru olmaz. Zira böyle bir yaklaşım yenilikçi tutumları cezalandırmak anlamına geleceği için piyasanın daha az işlevsel olması ve tüketici refahının azalması sonucunu doğuracaktır. Halbuki rekabet hukuku kuralları bunun tam tersini amaçlamaktadır. Fikri mülkiyet haklarının kullanıma ilişkin rekabet hukuku otoritelerince getirilecek kısıtlamalar sayesinde teşebbüsün rekabeti sınırlayıcı işlemlerde bulunması engellenecek ve böylece başka aktörlerinde ilgili piyasada faaliyet göstermesi olanağı bulunacağı için fikri mülkiyet haklarının gelişimi olumlu yönde seyredecektir. Bu sebeple fikri mülkiyet hukuku ve rekabet hukuku arasında çatışma değil aksine bir dayanışma söz konusudur.¹⁰⁹

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet denetimi için süreç içerisinde bir mevzuat birikimi de oluşmuştur. Teknolojinin ekonomik büyüme ve kalkınmada sahip olduğu kritik önem, teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin hukuki çalışmalara ilgiyi de

¹⁰⁷ Richard Whish ve David Bailey, *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s.758.

¹⁰⁸ Serdar Nart, “Rekabetin Korunması Kapsamında Fikrî ve Sinaî Hakların Sınırları”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.11., S.1, (Mart 2009), s.116.

¹⁰⁹ Mustafa Ateş, “Fikri Mülkiyet Koruması ve Rekabet Hukuku”, *Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VII*, Kayseri, 18 Nisan 2009, s.66.

yüksek tutmaktadır.¹¹⁰ Bu bağlamda fikri mülkiyet haklarına konu olan teknoloji transferi anlaşmalarının denetiminde denge oldukça önemlidir. Zira fikri mülkiyet hakkının lisans yolu ile kullanımının çok yoğun denetimi, yenilikçi yaklaşımları zayıflatacak iken diğer yandan zayıf denetimler özellikle lisans alanlar aleyhine çok sayıda koşulun sözleşmelerde yer almasına ve dolaylı olarak tüketici refahının zayıflamasına yol açacaktır. Dolayısı ile sadece anlaşmanın kendisinin değil hukuk düzenince gerçekleştirilecek denetimin de doğrudan ve dolaylı olarak rekabet üzerinde olumsuz neticeler doğurması mümkündür. Bu sebeple rekabet otoriteleri ilgili mevzuatların düzenlenme sürecinde bu noktayı da ıskalamamalıdır. Aksi halde yapılacak hatalı düzenlemeler rekabet düzeninde olumsuz neticeleri doğuracaktır. Rekabeti düzenleyen kanunların yanı sıra teknoloji transferi anlaşmalarının grup muafiyeti çerçevesini belirleyen tebliğler ve bu tebliğlerin uygulanmasına dair kılavuzlar hazırlanmıştır. Böylelikle teknoloji transferi anlaşmalarına uygulanacak rekabet hükümleri daha belirgin ve kapsamlı bir muhtevaya ulaşmıştır. Bu bölümün üçüncü başlığında uluslararası hukuk, Türk, AB ve ABD hukuk sistemlerinde teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku denetimi ile ilgili mevzuatı inceleyeceğiz.

2.2.2. Anlaşmaların Rekabet Üzerindeki Etkisi

2.2.2.1. Rekabet Üzerindeki Olumlu Etkileri

Teknoloji transferi anlaşmaları yolu ile fikri mülkiyet haklarının lisanslanmasının genel çerçevede rekabete olumlu etki sağlaması beklenmektedir.¹¹¹ Rekabeti arttırıcı nitelikteki anlaşmalar özü itibari ile rekabete olumlu etki etmektedir. Bunun yanı sıra rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip anlaşmalar da rekabet üzerindeki olumsuz etkileri ile beraber kimi zaman olumlu etkiler de sunmaktadır. Rekabeti sınırlayıcı anlaşmaların getireceği olumlu etkiler özellikle bireysel muafiyet değerlendirmesinde daha önemli hale gelmektedir ve tezimizin bireysel muafiyete ilişkin bölümünde bu etkiler daha detaylı incelenecektir. Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabete katkılarının bir kısmını üretimde verimliliğin arttırılması, ar-ge çalışmalarına finansal kaynak

¹¹⁰ UNCTAD, *World Investment Report 1996*, Geneva: United Nations Publications, 1996, s.186.

https://unctad.org/system/files/official-document/wir1996_en.pdf(Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹¹¹ Davies ve Bolter, s. 909.

sağlaması, yeniliklerin arttırılması, üretimde maliyetlerin düşürülmesi, batık maliyet riskinin azaltılması ve teknolojinin yaygınlaşması şeklinde sıralayabiliriz.

Teknoloji transferi anlaşmasının rekabete katkılarında birisi ilgili pazarda üretim yapan teşebbüs sayısının ve üretim miktarının artmasıdır. Lisans sayesinde farklı bir teknoloji üretimi yapma imkânı yakalayan teşebbüsler, hem yeni ürün pazarlarına girerek gelir artışı sağlayabilecekler hem de ilgili pazarda teşebbüs sayısında artış sağlanacaktır. Lisans alan ile birlikte lisans verenin de eş zamanlı olarak ilgili teknolojiye ilişkin üretimde bulunması üretimde verimliliği destekleyecektir.¹¹² Zira aynı bilgiye dayalı olarak farklı kanallardan sağlanan üretim hem miktar açısından artışı sağlayacak hem de tüketiciler için alternatifleri arttırarak ürünün daha erişilebilir olmasını sağlayacaktır.

Teknoloji transferi anlaşmaları ekonomik verimliliği arttırmasının yanı sıra ar-ge çalışmalarına katkı sağlaması hasebiyle de rekabete olumlu etki sağlar. Bu anlaşmaların rekabete olumlu etki sağlayan yönü rekabeti kısıtlayıcı etkilerine nazaran daha kuvvetlidir. Yenilikleri koruyan bir yaklaşımın rekabet düzenine katkı sağlayacağı da muhakkaktır. Bu sebeple lisanslama faaliyetlerinden elde edilen gelirler inovasyonu teşvik ederek rekabet düzenine katkı sunacaktır.

Teknoloji transferi anlaşmaları sonucunda lisans alan tarafından mevcut ürünün iyileştirilmesi, yeni ürünlerin, yeni üretim süreçlerinin hatta yeni pazarların daha ortaya çıkarılması mümkündür.¹¹³ Lisans alan ilgili teknoloji gerçekleştireceği iyileştirmeler sayesinde daha iyi bir noktaya eriştirebileceği gibi bir başka teknoloji veya üretim metodu ile yeni bir ürünün meydana gelmesini sağlayabilecektir. Tüm bu ihtimaller pazarda yeniliklerin artmasını sağlayacak ve rekabete olumlu etki sunacaktır.

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabete bir diğer olumlu etkisi de maliyetlerin düşürülmesine destek vermesidir. Lisans anlaşmaları sayesinde birbirinin üretim sürecine katkı sağlayacak olan teknolojiler bir araya getirilir. Bu sayede bir yandan yeni ürünler ortaya çıkarılırken yahut mevcut ürünler geliştirilirken bir yandan da

¹¹² Katrin, Pawan ve Archil, s.46.

¹¹³ Lidgar, Atıl ve Nguyen, s. 67.

üretim sürecinde maliyetlerin düşmesi sağlanmış olur. ¹¹⁴ Maliyetlerin düşmesi rekabet piyasasına iki yönden katkı sağlayacaktır. İlk olarak pazarda yer almak isteyen teşebbüslerin pazara girişi düşük maliyetler sayesinde kolaylaşacaktır. Bu durumda pazardaki aktör sayısı artacaktır. Böylelikle tekelleşmeye, hâkim durumun güçlenmesine yahut danışıklılığa kolaylık sağlayan bir pazar yapısının oluşması engellenecektir. Maliyetlerin düşmesinin ikinci katkısı ise üretimin daha düşük fiyatlarla sağlanabilmesinden ötürü tüketiciye daha uygun fiyata mal veya hizmet sunumu olacaktır. Bu ise tüketici refahına katkı sağlayacaktır.

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet üzerindeki bir diğer olumlu etkisi ise batık maliyet riskinin azaltılmasıdır. Lisans anlaşmaları sayesinde bir teknolojinin ticarileşme sürecinde hem potansiyel riskin azaltılması hem de işlem maliyetlerinin düşürülmesi mümkün olabilecektir. ¹¹⁵ Örneğin teknoloji sahibinin çoğunlukla ar-ge faaliyetleri ekseninde çalıştığı ancak büyük bir üretim kapasitesine ve dağıtım ağına sahip olmadığı hallerde üretim aşamasını tek başına sağlayabilmesi için yeni yatırımlar yapması gerekecektir. Bu durumda hem ilgili teknolojinin tüketiciye ulaşması gecikecek hem de teknoloji sahibinin yeni bir yatırım yaparak yeni bir maliyet ve riski göze alması gerekecektir. İşte bu durumda olan lisans verenin ilgili teknolojiye ilişkin halihazırda büyük bir üretim kapasitesi olan bir teşebbüse lisans vermesi risk ve maliyetleri azaltacaktır.

Teknoloji transferi anlaşmalarının bir diğer katkısı da uluslararası nitelikteki teknoloji transferi anlaşmaları sayesinde teknolojik üretimin küresel çapta yaygınlaşması ve özellikle teknoloji açısından görece olarak geri kalmış ülkelerin ve teşebbüslerin rekabete katılmasına imkân sağlamasıdır. İlk olarak belirtmek gerekir ki teknoloji transferi anlaşmaları sayesinde üretilen bir teknoloji diğer bölge ve ülkelere çok daha hızlı yayılmaktadır. Bu da çeşitli bölgeler arasında teknolojiye erişim açısından mevcut makasın genişlemesini engelleyecektir. Teknolojinin yaygınlaşmasının yanı sıra rekabet üzerindeki bir diğer olumlu etki ise lisans alanların rekabete katılım imkânıdır. Süratle yenilenen teknolojilere erişimin ve teknolojiye daha ileri düzeyde olan ülkeleri takip ederek onlarla rekabet içerisinde olmanın en önemli araçlarından

¹¹⁴ Katrin, Pawan ve Archil, s.47.

¹¹⁵ OECD, *Licensing of IP Rights and Competition Law*, s.19.

[https://one.oecd.org/document/DAF/COMP\(2019\)3/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP(2019)3/en/pdf) (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

birisi teknoloji transferidir.¹¹⁶ Uluslararası nitelikteki teknoloji transferi anlaşmaları, teknoloji seviyesi olarak gelişmiş ülkeler kategorisinde yer almayan ülkelerin teknoloji üretimi gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır.¹¹⁷ Bu sayede özellikle teknolojik bilgi birikimi bakımından dezavantajlı konumda olan teşebbüsler ve ülkeler rakiplerini yakalama imkanı elde edecektir. Bu durum teknoloji üretiminin belirli ülkelerde ve belirli teşebbüsler tarafından gerçekleştirilmesi yerine teknoloji üretiminin çok daha geniş bir tabana yayılmasını sağlayacaktır. Böylelikle dünyanın çeşitli bölgeleri arasındaki teknolojik birikim ve üretim kapasitesi farkı kapanabilecektir. Bu durum lisans veren açısından da avantajlıdır. Zira teknolojiyi elinde bulunduran teşebbüslerin doğrudan yatırımı düşünmediği ülke veya bölgelere girmesi için teknoloji transferi anlaşmaları iyi bir alternatif olarak görülebilir. Böylelikle hem yerel teşebbüslerin üretim becerileri gelişecek hem de çeşitli gerekçelerle ilgili pazarda üretim yapmak istemeyen teşebbüslere ait teknolojilerin üretim faaliyetlerine dahil edilmesi sağlanacaktır.

2.2.2.2. Rekabet Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet düzenine sıklıkla pozitif bir ivme sağlayacağını belirtmemize rağmen bazen bu sözleşmelerin rekabeti olumsuz etkileyeceği, amaç ve etki yönünden rekabeti sınırlandıracağı muhakkaktır. Rekabet hukuku açısından denetime tabi olmaları da esasen bu olumsuz etkilerin önlenmesini amaçlamaktadır. Rekabet hukuku kuralları, teknoloji transferi anlaşmalarına karşı çoğu zaman ilgili lisansa ilişkin aşırı ücret talebi durumunda veya ilgili teknolojiye ilişkin çeşitli kısıtlamalarda uygulama bulur.¹¹⁸ Rekabet otoritelerinin yayınladıkları muafiyet tebliğ ve kılavuzlarında da bu iki başlık üzerinde önemle durulduğu görülmektedir.

Kılavuz, rekabeti sınırlayıcı nitelikteki teknoloji transferi anlaşmalarının doğuracağı olumsuz etkileri; teknolojiler arası rekabetin zayıflaması, rakip teşebbüsler yönünden pazarın kapanması ve teknoloji içi rekabetin zayıflaması şeklinde sıralamıştır.¹¹⁹

¹¹⁶ Eren, Kılıç ve Balcı, s.307.

¹¹⁷ Hamza Çeştepe ve Şevket Tüylüoğlu. “Yabancı Yatırımlar Yoluyla Teknoloji Transferi: İrlanda Örneğinden Türkiye İçin Dersler”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.61, S.2, (Şubat 2006), s.48.

¹¹⁸ Carlos M. Correa, *Intellectual Property and Competition Law*. Geneva: ICTSD. 2007, s.5.

¹¹⁹ Kılavuz, paragraf 119, s.33.

Kılavuz'da belirtilen bu olumsuz etkilerin yanı sıra hâkim durumun kötüye kullanıldığı teknoloji transferi anlaşmaları da rekabet üzerinde olumsuz etki yaratabilir.

Rekabeti sınırlayıcı nitelikte teknoloji transferi anlaşmaları sonucunda teknolojiler arası rekabetin zayıflaması mümkündür. Özellikle gerek lisans veren için gerekse lisans alan için öngörülen iki taraflı yükümlülüklerin neticesinde böyle bir sonuç ortaya çıkabilecektir. Örneğin, lisans veren ve lisans alana, sahip oldukları teknolojiler için gerçekleştirilecek iyileştirmeler yönünden getirilecek bir geri verme yükümlülüğü böyle bir sonucu doğurabilecektir.¹²⁰ Zira lisans veren ve lisans alan için getirilen iyileştirmelerin geri verilmesi yükümlülüğü yahut birbirlerine ait teknolojileri kullanmalarına imkân sunan anlaşma koşulları, taraf teşebbüslerin ilgili pazarda birbirlerine üstünlük sağlama imkânını oldukça zayıflatacak ve her iki tarafın da yenilik yapma güdüsünü azaltacağı için rekabeti olumsuz etkileyecektir.¹²¹ Karşılıklı yükümlülüğü öngören böyle bir anlaşmanın tarafları, kendi teknolojilerini iyileştirme gayreti yerine lisans anlaşmasının karşı tarafının mevcut teknolojilerinden yahut harcayacağı emek ve sermaye ile gerçekleştireceği iyileştirmelerden yararlanmak istemesine neden olabilecektir.

Teknoloji transferi anlaşmaları sonucunda teknolojiler arası rekabeti zayıflatabilecek bir diğer ihtimal ise aynı pazarda faaliyet gösteren rakip teşebbüsler arasında lisans anlaşması üzerinden açık veya gizli bir danışıklılığın sağlanmasıdır. Danışıklılık hem Kanun'un 4. maddesi kapsamında belirlenen rekabeti sınırlayıcı eylemlerin gerçekleşmesine zemin hazırlamakta hem de pazara girişi zorlaştıran bir netice doğurabilmektedir. Kılavuz, yoğunlaşmanın söz konusu olduğu pazarlarda bu riskin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.¹²² Özellikle de ilgili pazarda faaliyet gösteren teşebbüs sayısının az olduğu veya tarafların pazardaki payının yüksek olduğu hallerde anlaşmanın rekabete olumsuz etkisi daha fazla olacaktır.

Rekabeti sınırlayıcı nitelikteki teknoloji transferi anlaşmalarının doğurabileceği bir diğer olumsuz etki ise pazara girişi engellemesi yahut pazarda büyüme imkânını

¹²⁰ Kılavuz, paragraf 120, s.33.

¹²¹ Kılavuz, paragraf 180, s.48.

¹²² Kılavuz, paragraf 121, s.34.

zayıflatmasıdır. Gerçekten de taraflar anlaşma kapsamında getirecekleri bazı kısıtlamalar ile bu duruma sebep olabilecektir. Örneğin, lisans veren tarafından lisans alanlara getirilecek rekabet etmeme koşulu ile diğer teşebbüslerin rakip teknolojilerini lisanslama imkânlarının engellenmesi söz konusu olabilir. Yahut bir ürünün üretimi için birden fazla teknoloji veya bir teknolojinin yanı sıra bazı ürünlerin de satın alınması gereken hallerde yani birlikte ve bağlı satışın öngörüldüğü durumlarda da benzeri bir sonuç ortaya çıkabilecek ve üçüncü kişilerin pazara girişinin engellemesine veya pazardaki güçlerinin artmasına engel olunabilecektir.¹²³ Özellikle güçlü iki rakip teşebbüs arasında imzalanan teknoloji transferi anlaşması sonucu, iki tarafın üçüncü kişilere karşı dışlayıcı bir tavır sergilemesi halinde, üçüncü kişilerin ilgili teknolojiye erişimleri kısıtlanabilir.¹²⁴

Teşebbüslerin kullandıkları teknolojinin aynı olması durumunda teknoloji içi rekabetten bahsedilecektir. Özellikle pazar ve müşteri paylaşımı kısıtlamaları getirilmesi halinde taraflar arasındaki rekabetçi yapı zayıflayacaktır. Teknoloji içi rekabeti zayıflatan bu teknoloji transferi anlaşmaları, pazara girişi kısıtlayarak yahut rakipler arası danışıklılığı mümkün kılarak teknolojiler arası rekabetin de zayıflamasına dolaylı olarak sebep olabilecektir.¹²⁵

Rekabeti sınırlayıcı anlaşmaların yanı sıra hâkim durumun kötüye kullanılmasına yol açan teknoloji transferi anlaşmaları da rekabet üzerinde olumsuz etkiye neden olabilecektir. Lisans sözleşmeleri hâkim durumun kötüye kullanılmasının yanı sıra bir teşebbüsün ilgili pazarda hâkim duruma gelmesine, hâkim durumunu güçlendirmesine yahut başka pazarlara aktarmasına neden olabilir. Örneğin hâkim durumun güçlendirilmesi amacı ile münhasır lisanslama yapılması, lisans teklifinin kötüye sayılma teşkil edecek şekilde reddedilmesi yahut hâkim durumun getirdiği avantajlardan yararlanarak sözleşmeye kötüye kullanmayı hedefleyen ek kısıtlamaların ve koşulların getirilmesi söz konusu olabilir.¹²⁶ Hâkim durumda bulunan teşebbüsün fahiş fiyat uygulaması yöntemi ile pazara giriş engeli oluşturması

¹²³ Kılavuz, paragraf 122, s.34.

¹²⁴ Frank Line, *The Ec Competition Law On Technology Licensing*, London: MPG Books, 2006, s.35.

¹²⁵ Kılavuz, paragraf 123, s.34.

¹²⁶ Saibe Oktay Özdemir, *Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması*, s.268.

veya ilave yükümlülükler dayatması da rekabeti ihlal edici niteliktedir.¹²⁷ Örneğin Komisyon, “*Duales System Deutschland v. Commission*”¹²⁸ kararında talep edilen ücretin sağlanan hizmetin gerçek ekonomik değerinden orantısız biçimde yüksek olduğu hallerde hâkim durumun kötüye kullanımının söz konusu olacağını belirtmiştir.¹²⁹ Bu sebeple hâkim durumda bulunan lisans veren, lisans alandan fahiş fiyat talebinde bulunursa hâkim durumun kötüye kullanımından bahsedilebilecektir. Fahiş fiyatlamamanın yanı sıra ayrımcı fiyat uygulamaları ile de lisanslama yapılabilir. Makul gerekçelerin olmadığı durumlarda hâkim durumda bulunan teşebbüsün lisans alanlara yönelik yapacağı ayrımcı uygulamalar rekabeti ihlal edici sonuçlar doğuracaktır.¹³⁰

Teknoloji transferi anlaşmaları sonucu doğabilecek bir diğer risk ise lisans alanlar düzeyinde oluşacak bir karteldir. Lisans alanların koordineli bir şekilde rekabeti kısıtlayacak anlaşmalar gerçekleştirmesi hem pazarın işleyişini olumsuz etkileyecek hem de tüketici refahına zarar verecektir.¹³¹ Bu risk özellikle ilgili teknolojiye ilişkin lisans talebinin az sayıda teşebbüs tarafından talepte bulunulduğu ve lisans alanların konumunun güçlü olduğu pazarlarda yüksek olacaktır.

2.2.3. Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabet Denetimine İlişkin Mevzuat

2.2.3.1. Uluslararası Gelişmeler

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik gelişimin stratejik önemi tüm dünyada daha net bir biçimde hissedilir olmuş ve teknoloji bakımından dezavantajlı ülkelerin teknolojiye erişim talepleri artmıştır. Bu doğrultuda 1960’lı yıllarda Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) geliştirmekte olan ülkelerin bu arzusunun yansıması olmuştur.¹³² UNCTAD

¹²⁷ Hamdi Pınar, “Fikrî Mülkiyet Hakları ve Rekabet Hukuku”, *Rekabet Dergisi*, S.23, (Temmuz- Ağustos- Eylül 2005), s.23.

¹²⁸ Komisyon, 24.05.2007, Karar Sayısı: T-151/01.

¹²⁹ Nicolas Petit, “The Antitrust and Intellectual Property Intersection in European Union Law”, Roger D. Blair ve D. Daniel Sokol (Ed.), *Handbook of Antitrust, Intellectual Property and High Tech.*, içinde (92-119), Cambridge: Cambridge University, 2016, s.112. <https://ssrn.com/abstract=2796670> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹³⁰ Lizhi Ning, Shubha Ghosh. ve Wei Zhou, “Price Discrimination in Patent Licensing and The Application of FRAND”, [Electronic Version] *Journal of Antitrust Enforcement*. C.3, S.1, 2015, s.207. doi:10.1093/jaenfo/jnv014 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹³¹ OECD, s.15.

¹³² Çörtoğlu, s.33.

kapsamındaki çalışmaların bir kısmı uluslararası alanda rekabet hukukuna ilişkin mevzuat geliştirilmesine ilişkindir. Bu kapsamda teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet denetimine ilişkin olanları da dahil çeşitli taslaklar hazırlanmıştır.¹³³

Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin olarak UNCTAD bünyesinde hazırlanan taslaklarda rekabeti kısıtlayıcı on dört farklı uygulama belirlenmiş olsa bile tarafların, taslak metnin tamamı üzerinde uzlaşamaması sebebiyle metnin uygulanması sağlanamamıştır.¹³⁴ 1985 yılında Cenevre’de BM çatısı altında hazırlanan fakat yürürlüğe konulamayan teknoloji transferine ilişkin milletlerarası davranış kodu taslağının dördüncü kısmında rekabeti sınırlayıcı uygulamalar başlığında katılımcı ülkeler arasında büyük ölçüde mutabakat sağlanmış ve geri verme koşulu, bağlı satış gibi uygulamaların rekabet ihlaline yol açtığı metne eklenmiştir.¹³⁵ Böylelikle teknoloji transferi anlaşmalarında karşılaşılabilecek rekabet ihlallerinin denetimine ilişkin somut çalışmalar ivme kazanmıştır. Her ne kadar bu çalışma yürürlüğe konulmasa da teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin genel bir çerçeve üye devletlerce müzakere edilerek ortaya konulmuştur. 1985 tarihli bu kod taslağı teknoloji transferine ilişkin düzenlemelerin hem ulusal hem de uluslararası nitelikte olacak şekilde gerçekleştirilmesine işaret etmiştir. Bu sayede hem ülkelerin siyasi ve ekonomik koşullarına bakılmaksızın uygulanacak evrensel ilkeler belirlenmiş olacak hem de ülke şartlarına uygun ulusal düzenlemeler mümkün kılınacaktır.¹³⁶ Zira farklı ekonomik büyüklüğe ve farklı teknoloji düzeyine sahip ülkelerin bu konuda farklı mevzuatlara sahip olmasını gerektirmektedir.

1970 ve 80’li yıllarda teknoloji transferine ilişkin uluslararası bir mevzuat oluşturma çabasının başarısız olmasının da etkisi ile TRIPS ile bu düzenlemelerin üye ülkelere

¹³³ Talat Kaya, “UNCTAD Model Rekabet Kanunu ve Muhtemel Bir Uluslararası Rekabet Anlaşmasına Ulaşılmasındaki Rolü”, *Rekabet Dergisi*, C.12, S.2, (Nisan-Mayıs-Haziran 2011), s.53.

¹³⁴ Nguyen, s.70.

¹³⁵ B.Nath Pandey ve Kumar Saha. “Competition Flexibilities In The TRIPS Agreements: Implications for Technology Transfer and Consumer Welfare”, *Journal of the Indian Law Institute*, C.57, S.1, (Ocak 2015), s. 96. <http://www.jstor.org/stable/44782491>. (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹³⁶ Roffe Pedro, “Transfer of Technology: UNCTAD's Draft International Code of Conduct”, *The International Lawyer*. C.19, s.2, (Bahar 1985), s.693. <https://scholar.smu.edu/til/vol19/iss2/14> (Erişim Tarihi: 11.05.2022)

yapılabileceğine değinilmiştir.¹³⁷ Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku açısından denetimine işaret eden bir diğer uluslararası anlaşma da TRIPS'dir. Doğu Asya ülkelerinde ABD menşeli ürünlerin taklit edilmesi ve görece daha ucuz işgücü sayesinde bu ürünlerin çok yüksek miktarda üretiminin yapılması sonucu ABD, kendi şirketlerinin fikri ve sınai haklarının korunması adına TRIPS için baskı yapmıştır.¹³⁸ TRIPS anlaşmasının 7. maddesi, anlaşmanın teknolojinin yaygınlaşmasına katkı sağlayacağına işaret etmekte iken 66/2. maddesi de gelişmiş ülkelere, sahip oldukları teknolojinin en az gelişmiş statüsündeki ülkelere transferi için ülkelerindeki kurum ve işletmeleri teşvik etme görevini yüklemiştir. Ancak bu teşviklerin içeriğinin nasıl olacağı madde kapsamında belirtilmemiştir.¹³⁹ TRIPS anlaşmasının 40/1. maddesinde lisans anlaşmalarına getirilecek bazı kısıtlamaların ve koşulların teknoloji transferini zayıflatacağı belirtilmekte ve aynı maddenin ikinci fıkrasında münhasır geri verme, itiraz etmeme gibi rekabeti kısıtlayıcı koşullara örnek verilerek üye devletlerin teknoloji transferi anlaşmaları üzerinden rekabeti engelleyecek bu tür sınırlamaları belirlemelerini ve bunları engelleyecek uygulamalarda bulunmalarını tavsiye etmektedir.

Teknoloji transferi anlaşmalarına değinen çok taraflı uluslararası anlaşmaların yanı sıra özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında da iki taraflı anlaşmalar düzenlenerek lisans anlaşmalarına ilişkin genel çerçeve belirlenmektedir.¹⁴⁰

Teknoloji transferi anlaşmalarının piyasa üzerindeki etkisi her ülkenin sosyo-ekonomik bağlamına göre farklılıklar gösterebilecektir.¹⁴¹ Patent hakkı başta olmak üzere ilgili haklara fazlaca sahip olmayan dolayısıyla da fikri ve sınai haklara ilişkin yüksek düzeyde korumacılıktan fayda sağlamayacak gelişmemiş yahut gelişmekte olan ülkelerin teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin rekabet denetiminde gelişmiş ülkelere göre farklı bir tavır takınmaları normal karşılanabilir. Özellikle de teknoloji

¹³⁷ Wei Zhuang, *Intellectual Property Rights and Climate Change*, Cambridge: Cambridge University Press. s.312 doi:10.1017/9781316662892.004 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹³⁸ Antoine Dolcerocca, "Fikri Mülkiyet Tekelleri: Yeni Bir Merkantilizme mi Doğru?" *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C.4, S.1, (Mart 2016), s.220.

¹³⁹ N. Ayşe Odman, "Using TRIPS to Make the Innovation Process Work", *The Journal of World Intellectual Property*, C.3, S.3, (Kasım 2005), s.352. doi:10.1111/j.1747-1796.2000.tb00131.x (Erişim Tarihi: 31.05.2022).

¹⁴⁰ Tang, s.139.

¹⁴¹ Correas, s.6.

üretiminde geride bulunan ülkeler, patent lisans sözleşmeleri sayesinde teknolojik gelişim imkânı yakalayabilmektedir.¹⁴² Bu durumda bu ülkelerin mevzuatlarını oldukça özenle düzenlemeleri gerekmektedir. Elbette bu ülkelerin, lisans alan olan kendi şirketlerini teknoloji transferinde bulunan küresel şirketlerin haksız dayatmalarına karşı korumak istemesi anlaşılır niteliktedir. Ancak küresel serbest piyasanın hâkim olduğu ve uluslararası tahkim sisteminin güçlendiği bir süreçte yetki anlaşmalarını aşırı derecede kısıtlayan ve lisans verenin aleyhine ek edimler öngören bir yaklaşım aslında orta ve uzun vadede bu ülkelere zarar verecektir. Zira bu tavrın, lisans veren konumundaki teknoloji üreticilerinin bu ülke şirketleri ile anlaşma yapma motivasyonunu azaltacağı aşikardır. Teknoloji transferini sağlayan anlaşmaların ve anlaşmaya konu hakların hukuk düzenince yeterli ölçüde korunmayışı, gelişmiş teknolojiye sahip şirketlerin, bu ülkelere yönelik teknoloji transfer anlaşmaları konusunda çekingen davranmasına, ar-ge yatırımlarının uzun soluklu olarak azalmasına ve böylelikle sağlanacak teknoloji akışına engel olacaktır.¹⁴³ Bu nedenle teknolojik gelişmelerin tüm dünyada daha adil ve daha hızlı yaygınlaşması ve az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin teknoloji rekabetini daha iyi koşullarda sürdürebilmesi adına teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin rekabet uygulamalarını teşvik etmek faydalı olacaktır.

Gerek gelişmiş ülkeler gerekse de gelişmekte olan ülkeler nezdinde fikri mülkiyet hakları ve rekabet hukuku ilişkisine olan ilginin artması neticesinde ABD’de, AB’de ve Japonya’da başta olmak üzere çok sayıda kamu otoritesince fikri mülkiyet haklarına yahut teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin tebliğler ve kılavuzlar hazırlanmıştır.¹⁴⁴ 1980 yılında tüm dünyada, rekabet hukuku kurallarını uygulayan ülke sayısı on beş iken bugün bu sayı artık yüzü geçmiş vaziyettedir.¹⁴⁵ Rekabet hukuku kurallarına

¹⁴² Feyzan Hayal Şehirali, *Patent Hakkının Korunması*. 1. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 1998, s.45.

¹⁴³ Yi Shing Tang, *The International Trade Policy for Technology Transfers*, Alphen: Wolters Kluwer, 2009, s.193.

¹⁴⁴ Robert Anderson, “The Interface Between Competition Policy and Intellectual Property in the Context of the International Trading System”, [Electronic Version] *Journal of International Economic Law*, C.1, S.4, (Aralık 1998), s.656.
<https://doi.org/10.1093/jiel/1.4.655> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹⁴⁵ Xiaoqiong Liu, “A Long-Ov A Long-Overdue Reform: China due Reform: China’s Grant-Back Regime Technology Transfer”, *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal* C.26, S.3, (Haziran 2016), s.36.
<https://ir.lawnet.fordham.edu/iplj/vol26/iss3/5/> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

ilişkin bu ilgi rekabeti etkileyen diğer anlaşmalarla beraber teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet denetimine ilişkin önem ve ilgiyi de arttırmaktadır.

Tüm dünyada rekabet hukukuna olan ilgi artmakla beraber rekabet hukuku uygulamalarına öncülük eden ve diğer ülkelere ilham veren sistemler, öncelikli olarak AB ve ABD rekabet hukuku uygulamalarıdır. Türk rekabet hukuku da AB rekabet hukuku sistemini ve mevzuatını esas alarak inşa edilmiştir. Her ne kadar bu iki farklı sistem ekseninde farklı mevzuatlar oluşturulmuş olsa da lisans anlaşmalarının uluslararası nitelikte de sıkça yapılıyor olması sebebiyle ülkelerin mevzuatlarının olabildiğince yaklaşması da uluslararası nitelikteki teknoloji transferi anlaşmalarına katkı sağlayacak önemli bir durumdur.

AB ve ABD rekabet hukukunda teknoloji transferi anlaşmalarının denetimi açısından farklılıklar varlığını sürdürse de yaklaşma eğilimi devam etmektedir. AB mevzuatında yer alan muafiyet tüzüğünde yapılan değişiklikler neticesinde AB ve ABD hukukları birbirine daha da yakınlaşmıştır.¹⁴⁶ Özellikle ekonominin küreselleşmesi, ticari anlamda uluslararası sözleşmelerin her geçen gün artması nedenleri ile uluslararası ticari faaliyetler açısından hukuk birliğinin veya benzeşmesinin sağlanabilmesi adına bu farklılıkların azaltılmasının faydalı olacağı düşünülebilir. Bir diğer görüş ise, AB ve ABD hukukunda teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin içerik ve prosedür farklılıklarının hukuk geleneklerinin bir sonucu olduğunu, ayrıca bu farklılıkların pratikte teşebbüslerin teknoloji transferi anlaşması yapma iradelerine etki etmediğini ve bu sebeple iki farklı hukuk düzeninin benzeşmesine pek ihtiyaç duyulmadığını ifade etmektedir.¹⁴⁷

2.2.3.2. ABD Hukuku

19. yüzyılın ikinci yarısında ABD piyasalarında çeşitli sektörlerde tekellerin ve hâkim durumda bulunan güçlü şirketlerin varlığı küçük ve orta ölçekli teşebbüslerin siyasilere baskı yapması sonucunu doğurmuş ve böylece 1890 yılında hazırlanan

¹⁴⁶ Katrin, Pawan ve Archil s.55.

¹⁴⁷ Pierre Bos ve Marco Slotboom, “The EC Technology Transfer Regulation- A Practitioner's Perspective”, *The International Journal*, C.32, S.1, (Ağustos 2018), s.25.
<https://www.jstor.org/stable/40707378> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Sherman Antitröst Yasası kabul edilmiştir.¹⁴⁸ Böylelikle ABD rekabet hukuku düzeni inşa edilmiştir.

ABD’de 1970 yılında ilk defa Adalet Bakanlığı görevlisi B. Wilson tarafından fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisans anlaşmaları kapsamında yer almaması gereken bazı hükümler yayınlandı. Bu kurallar, “nine no-no’s” (dokuz yasak) olarak anıldı. Bu liste mahkemeler için çeşitli ilkeleri benimsemiş oldu.¹⁴⁹ Bu sebeple fikri mülkiyet haklarını lisanslamaya ilişkin kılavuz ve uygulamaların temelini burada atıldığını söylemek mümkün görünmektedir. Bu listenin (nine no no’s) uygulama bulduğu süreçte ABD hukukunda rekabet denetimlerinde listede sayılan hükümleri barındıran teknoloji transferi anlaşmalarına karşı sert bir tutum sürdürülmesine karşın 1988 yılında yürürlüğe giren Amerikan Fikri Mülkiyet Rehberi ile bu yaklaşımdan vazgeçildi.¹⁵⁰

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku açısından incelenmesinde kullanılmak üzere ABD’de Federal Ticaret Komisyonu ve Adalet Bakanlığı Antitröst Bölümü ilki 1995¹⁵¹ yılında ikincisi ve güncel olanı ise 2017¹⁵² yılında olmak üzere iki adet rehber yayınlamıştır. ABD rekabet hukukunda teknoloji transferi anlaşmaları, *rule of reason* (haklı neden) kuralını dikkate alan ve yenilikçi yaklaşımların teşvikini önemseyen bir yaklaşımla ele alınmıştır. 2017 yılında yayınlanan Rehber de 1995 yılında yayınlanan Rehber gibi rule of reason ilkesini korumuş ve temel olarak teknoloji transferine ilişkin lisans anlaşmalarının rekabete faydalı olacağı eğilimini öne çıkarmaktadır.¹⁵³ Bu Rehber aynı zamanda AB ve Türk hukukunda teknoloji transferi anlaşmalarına yönelik olarak çıkarılan kılavuzlara nazaran daha kısa ve daha

¹⁴⁸ Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Kalkınma Planı Rekabet Hukuku Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara,2000, s.6.

¹⁴⁹ Richard Gilbert ve Shapiro Carl, “Antitrust Issues in the Licensing of Intellectual Property: The Nine No-No’s Meet the Nineties”, *The Brookings Institution*, C.28, S.1, (Şubat 19979, s.297. <https://faculty.haas.berkeley.edu/shapiro/ninenono.pdf> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹⁵⁰ Yüksel Kaya, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Rekabet Otoritelerinin Lisans Anlaşmalarına Yaklaşımı. *Rekabet Dergisi* 6, 2001, s.48.

¹⁵¹ U.S. Department of Justice and the Federal Trade Commission, Antitrust Guidelines for the Licensing of Intellectual Property, 06.04.1995.

¹⁵² U.S. Department of Justice and the Federal Trade Commission, Antitrust Guidelines for the Licensing of Intellectual Property, 12.01.2017.

¹⁵³ Mercangöz, “Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi 2019, s.129.

az detay içeren bir formata sahiptir. Öte yandan Rehber, metnin uygulayıcılar tarafından daha iyi anlaşılabilmesi açısından çeşitli başlıklar altında toplamda on adet örnek olay içermektedir. Ayrıca bu Rehber, AB ve Türk hukukunda teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin kılavuzlardan farklı olarak bir grup muafiyeti rejimi öngörmemiştir. Bu Rehber, teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin olarak teşebbüsler açısından anlaşmanın güvenli liman içerisinde kalabilmesine yönelik yol gösterici nitelikte bir metindir.¹⁵⁴

2.2.3.3. AB Hukuku

AB hukukunda lisans anlaşmaları çeşitli kararlarda rekabet incelemesine tabi tutulmuş, 1976 yılında verilen ve sözleşmede yer alan rekabet etmeme ve itiraz etmeme koşullarının rekabete aykırı sayıldığı *AOIP v Beyrard* kararının da etkisi ile Komisyon, lisans anlaşmalarına yönelik bir muafiyet tüzüğü düzenlemek için çalışmalarına hız vermiştir.¹⁵⁵ Bu karar öncesinde AB hukukunda lisans anlaşmalarına yönelik bir düzenleme söz konusu değildi.

Roma Antlaşmasının 85. maddesinin 1. fıkrası belirtilen niteliklere haiz anlaşma, karar ve davranışları yasaklarken, aynı maddenin 3. fıkrası muafiyet uygulamalarının genel çerçevesini çizmiştir. Grup muafiyetini öngören tüzük ve kılavuzlar ise bu 3. fıkrayı tamamlayıcı niteliktedir. Gerçekten de 85. maddenin 3. fıkrası bireysel muafiyet şartlarını tanımlamış, bir süre sonra Komisyon bireysel muafiyet taleplerinin yoğunluğunu azaltmak üzere grup muafiyet tüzükleri çıkartmıştır. 1984 yılında yayınlanan 2349/84 sayılı Patent Lisansı Muafiyet Tüzüğü¹⁵⁶ ve 1989 yılında yayınlanan 556/89 sayılı Know-how Muafiyet Tüzüğü¹⁵⁷ bu sürecin ürünüdür. Know-how konusunda ayrı bir grup muafiyeti düzenlenene kadar Komisyon, beş yıllık sürede know-how lisanslarına ilişkin kararlarında patent lisans anlaşmalarına ilişkin ilkeleri

¹⁵⁴ Yakup Önder Mercangöz, “Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Yönelik Rekabet Analiz Sürecinin ABD, AB ve Türk Mevzuatları Açısından Karşılaştırılması”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7, S.2, (Aralık 2021), s.277.

¹⁵⁵ Imelda Maher, “Rekabet Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hakları: Biçimselliğin Evrimi”, Gülgün Anık. (çev), *Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, C.3, S.9, (2003), s.151.

¹⁵⁶ OJ, 16.08.1984, S: L 219/15. Commission Regulation on the Application of Article 85 (3) of the Treaty to Certain Categories of Patent Licensing Agreements.

¹⁵⁷ OJ, 30.11.1988, S: L 61/1. Commission Regulation on the Application of Article 85 (3) of the Treaty to Certain Categories of Know-how Licensing Agreements.

uygulamakta idi.¹⁵⁸ Patent ve know-how anlaşmalarına ilişkin çıkarılan bu muafiyet tüzüklerinin asıl amacı, AB içerisinde teknolojilerin yaygınlaşmasına ve etkin kullanımına hukuki destek sağlamaktır.¹⁵⁹ Bu iki tüzüğün uygulanması 1996 yılına kadar sürdü. Patent lisanslarına ve know-how lisanslarına ilişkin iki farklı muafiyet tüzüğü düzenlemesi yerine ortak bir muafiyet tüzüğünün daha verimli olacağı düşüncesi Komisyon'da hâkim oldu. Böylece 1996 yılında 240/96 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmaları Grup Muafiyeti Tüzüğü¹⁶⁰ düzenlenmiş oldu. Bu yeni Tüzük, kara listede yer alan sınırlamaların sayısının azaltılması yönündeki tavrı ile teknoloji transferi anlaşmalarının grup muafiyetinden yararlanmasını desteklemiştir.¹⁶¹

1996 yılında yayınlanan Tüzük, patent lisanslarına ilişkin muafiyet tebliği ve know-how'a ilişkin muafiyet tüzüklerini tek bir çatı altında toplayarak yeni bir dönemi başlatmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki tüzük kapsamında patent ve know-how'ın haricinde diğer fikri mülkiyet haklarına da değinilmiştir.¹⁶² Komisyon grup muafiyeti Tüzüğü'nü hazırlayarak yenilikleri teşvik eden ve teknolojilerin AB içerisinde daha yaygın kullanımına zemin hazırlayan bir adım atmış oldu. AB mevzuatına 240/96 sayılı Tüzüğün eklenmesiyle patent lisansına ve know-how'a ilişkin ayrı ayrı düzenlenen muafiyet tüzüklerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi, fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisanslara dair genel bir ortak yaklaşım sağlanması ve muafiyet mevzuatının uygulanmasının daha pratik bir hale getirilmesi amaçlanmıştır.¹⁶³ Muafiyet tüzüklerinde rekabeti sınırlayıcı olarak görülmeyen hükümler "beyaz liste", sözleşmeyi muafiyet kapsamından çıkarmamakla beraber muafiyetten yararlanamayan

¹⁵⁸ Richard Whish ve David Bailey, *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s.766.

¹⁵⁹ Deniz Ilgaz, "Know-How ve Ticari Sırlar (Teknoloji Transferi ve Fikri Haklarla İlgili Lisans Anlaşmalar)", *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, C.8, S.2, (2000), s.163.

¹⁶⁰ OJ, 31.01.1996, L: 024, Commission Regulation on the Application of Article 85 (3) of The Treaty to Certain Categories of Technology Transfer Agreements.

¹⁶¹ Jianming Shen, "Block Exemption for Technology Licensing Agreements under Commission Regulation (EC) No. 240/ 96", *Boston College International and Comparative Law Review* C.20, S.1, (Aralık 1997), s.253.

<https://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol20/iss2/3> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹⁶² Cahit Suluk, *Tasarım Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003, s.405.

¹⁶³ Byran Harris, "Technology Licensing in the European Union" *The Journal of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property*, C.38, S.1, (1997), s.141.

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/idea38&div=11&id=&page=> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

hükümler “gri liste, sözleşmeyi muafiyet kapsamında çıkaran hükümler ise “kara liste” olarak nitelendirilmiştir.

2001 yılında Komisyon’un teknoloji transferi anlaşmalarına uygulanacak grup muafiyetine ilişkin yayınladığı raporda muafiyet tüzüğü’nün üç temel amacı olduğu vurgulanmıştır. Komisyon bu tebliğ ile know-how ve patent lisansına ilişkin iki ayrı tüzüğü birleştirerek teknolojik üretime teşvik sağlamayı, bu ürünlere ilişkin rekabet ortamını daha etkin kılmayı ve bireysel muafiyet talepleri üzerinden oluşan yükü azaltmayı amaçladıklarını ifade etmektedir.¹⁶⁴

Ancak süreç içerisinde, 240/96 sayılı Tüzük AB rekabet hukukunun yeni yaklaşımından uzakta kaldığı gerekçesi ile güncel yaklaşımla uyum sağlanabilmesi adına reforma ihtiyaç duyduğu düşünülmüştür. 240/96 sayılı Tüzük’ün yeniden gözden geçirilmesi AB rekabet hukuku alanında gerçekleştirilen revizyon sürecinin bir parçası olarak görülebilir.¹⁶⁵ Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabeti etkileyen yönlerinin zaman içerisinde gözlemlenmesi ilgili muafiyet tebliğlerinin şekillenmesinde rol oynamıştır.¹⁶⁶ Ardından 2004 yılında 772/2004 sayılı Tüzük ve Kılavuz yürürlüğe girdi.¹⁶⁷

772/2004 sayılı Tüzükle birlikte beyaz liste uygulaması terk edilmiştir.¹⁶⁸ Öte yandan 772/2004 sayılı Tüzük, 240/96 sayılı 1996 Tüzükten farklı olarak teşebbüsler arasında rekabet ilişkisini de dikkate alan bir yaklaşım getirmiştir. Böylelikle rakip olan ve olmayan teşebbüsler arasındaki anlaşmalara ilişkin farklı hükümler ihdas edilmiştir.

¹⁶⁴ European Commission, *Commission Evaluation Report on the Transfer of Technology Block Exemption Regulation*, 2001, s.5.

https://ec.europa.eu/clima/system/files/2016-11/sec_2001_2053_en.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹⁶⁵ Monica Armilotta, *Technology Pooling Licensing Agreements: Promoting Patent Access Through Collaborative IP Mechanisms*, Baden: Nomos, 2010, s.99.

¹⁶⁶ Pierre Regibeau ve Katharina Rocket, *Assessment of Potential Anticompetitive Conduct in the Field of Intellectual Property*, Luksemburg: EU Publications, 2011, s.4.

¹⁶⁷ OJ: L 123/11 EC No: 772/2004, 27.04.2004, Commission Regulation on the Application of Article 81(3) of the Treaty to Categories of Technology Transfer Agreements.

¹⁶⁸ Daha önceden tebliğlerde yer alan beyaz liste koşulları, rekabete aykırı olmayan sözleşme hükümlerini ifade etmekte idi. 240/96 sayılı Tüzük’te bu koşullar yer almıştır. Türk mevzuatında da örneğin 1998/7 sayılı Franchise Anlaşmalarına İlişkin Muafiyet Tebliği’nde de beyaz liste uygulaması söz konusudur.

2011 yılında Komisyon mevcut muafiyet rejiminin işleyişine ilişkin paydaşları ile birlikte çalışmalara başladı ve 2013 yılında bir taslak hazırladı. Hukuk bürolarından patent ofislerine kadar yapılan geniş çaplı istişarelerde uygulayıcıların, muafiyet rejiminden genel olarak memnun olduğu ancak kapsam, pazar payı, yasak sınırlamalar, geri verme yükümlülüğü ve teknoloji havuzları gibi çeşitli başlıklarda öneriler sunduğu not edildi. 2014 tarihli yeni AB Muafiyet Kılavuzu¹⁶⁹ teknoloji transferi anlaşmalarına dair genel yaklaşımını sürdürürken bazı detay noktalarda değişim gerçekleşmiştir.¹⁷⁰

2.2.3.4. Türk Hukuku

Anayasanın 167. maddesi devlete, piyasalarda gerçekleştirilecek tekelleşmeler ve kartelleri engelleme ödevini yüklemektedir. Anayasanın bu hükmünün yanı sıra AB sürecinin etkisi ile 1994 yılında RKHK¹⁷¹ kabul edilmiş Rekabet Kurulu da 1997 yılında faaliyetlerine başlamıştır.

Kurul, eylem ve faaliyetlerini büyük ölçüde AB rekabet mevzuatını ve uygulamalarını esas alarak şekillendirmiştir. Kurul'un çıkarmış olduğu Tebliğ ve Kılavuzlar da bu yaklaşımın bir ürünüdür.

DPT'nin 2000 yılında yayınladığı raporda AB mevzuatında olduğu gibi teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin bir muafiyet tüzüğü çıkartılması fikri sunulmuştur.¹⁷² Bu tavsiyeye paralel olarak Kurul tarafından, 240/96 sayılı Tüzüğü esas alan bir çalışma yapılmış olsa da ilgili taslak metin yayınlanmadan çalışmalara ara verilmiştir.¹⁷³ Bu yönde başlayan çalışmaların ardından 2008/2 sayılı Tebliğ ve 4054

¹⁶⁹ OJ: L:93/17 EU No: 316/2014, 21.03.2014, Commission Regulation on the Application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to Categories of Technology Transfer Agreements.

¹⁷⁰ Martin Konigs, "The Guidelines on Technology Transfer Agreements: The Second Edition and its Consequences on Patent Pools", *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, C.9, S.12, (Aralık 2014), s. 1014.

Değişikliklere örnek olarak münhasır olmayan lisanslarda lisans alanın, lisans verenin fikri mülkiyet hakkının geçerliliğine itiraz etmesi halinde lisans verene tanınan fesih hakkının yasak sınırlama olarak kabul edilmesi veya teknoloji havuzlarının üçüncü kişilerle yaptığı lisans anlaşmalarının grup muafiyeti kapsamından çıkarılması sayılabilir.

¹⁷¹ RG., 13.12.1994, S:22140.

¹⁷² Devlet Planlama Teşkilatı. *Sekizinci Kalkınma Planı Rekabet Hukuku Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2000, s.18.

¹⁷³ Ayşe Selin Özoğuz, "Regulation of Technology Transfer in The European Union and Turkey", Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü, *Doktora Tezi*, İstanbul 2004, s.213.

sayılı RKHK'nun 4 ve 5 inci Maddelerinin Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına Dair Kılavuz ile birlikte Türk mevzuatında da lisans anlaşmalarının grup muafiyeti uygulamalarına ilişkin özel düzenlemeler yapılmıştır. Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin muafiyet düzenlemesinin getirilmesi 2008 AB İlerleme Raporuna da olumlu bir şekilde yansımıştır.¹⁷⁴

Mevzuat üretiminde, Türkiye'nin teknoloji transfer eden ülke konumundan ziyade teknoloji alan pozisyonunda olmasının tebliğ ve kılavuzlar düzenlenirken göz önüne alınması gerektiği doktrinde ifade edilmiştir.¹⁷⁵ Bu yaklaşım UNCTAD çalışmalarında olduğu gibi her ülkenin kendi ekonomik ve sosyal dinamiklerini esas alan mevzuatlar geliştirmesi yönündeki yaklaşımla uyumludur. Bununla beraber Türkiye'deki rekabet hukuku çalışmalarının AB sürecine paralel olması ve AB hukukunda bu yönde mevcut bir birikimin olması nedenleri ile teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin 2008/2 sayılı Tebliğ ve Kılavuz, 772/2004 sayılı Tüzük ve bu tüzüğün uygulanmasına ilişkin Kılavuzu esas alarak düzenlenmiştir. 2014 tarihinde AB hukukunda teknoloji transferi anlaşmaları bakımından yeni bir tüzük ve kılavuzun çıkarılması ile birlikte iki hukuk düzeninde bazı farklılıklar meydana gelmiştir. Kurul'un bu farklılıkları azaltmak ve 2008 tarihli tebliği de reforme etmek adına yeni bir tebliğ çıkarıp çıkarmayacağı zamanla görülecektir.

¹⁷⁴ AB, *Türkiye İlerleme Raporu*, Brüksel, 2008, s.48.

¹⁷⁵ Haluk Arı, *Patent Lisansı Anlaşmalarında Münhasırlık ve Bölgesel Sınırlamalar*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2003, s.58.

Rekabet Kurulu bugüne kadar toplam on adet kararında 2008/2 sayılı Tebliğ'in uygulanabilirliğini incelemiştir. İncelemeye konu anlaşmalardan yalnızca üç tanesi 2008/2 sayılı Tebliğ kapsamında grup muafiyetinden yararlanabilmiştir. Grup muafiyetinden yararlanamayan anlaşmalar incelendiğinde anlaşmaların önemli bir kısmının Tebliğ'de belirlenen pazar paylarını aştığı ve bu nedenle Tebliğ kapsamı dışında kaldığı görülmektedir.

BÖLÜM III

2008/2 NUMARALI TEBLİĞ KAPSAMINDA TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARINA İLİŞKİN GRUP MUAFİYETİ REJİMİ

3.1. GRUP MUAFİYETİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Rekabeti kısıtlayıcı amaca sahip veya bu etkiyi doğurucu nitelikte veya bu türden koşulları içeren teknoloji transferi anlaşmaları, Kanun'un 4. maddesi gereği Kurul tarafından hukuka aykırı kabul edilecektir. Bir teknoloji transferi anlaşmasının rekabeti kısıtlayıcı amaca sahip olup olmadığı belirlenirken anlaşmanın içeriği, anlaşma ile hedeflenen amaçlar, uygulanacak yöntem, teşebbüslerin piyasadaki davranışları gibi çeşitli unsurları gözetmek gerekir.¹⁷⁶ Rekabet hukukunun gelişim sürecinde bu nitelikteki bazı anlaşmaların pazarı ciddi ölçüde olumsuz etkilemeyeceği veya pazara katkı sunabileceği gözlemlenmiştir. Bu sebeplerle bahsettiğimiz özellikleri taşıyan anlaşmalara istisna getirilmesi gerektiği düşünülerek muafiyet uygulamaları oluşturulmuştur. Bu sayede rekabeti sınırlayıcı etki göstermesine rağmen pazara olumlu etkisi bulunan anlaşmaların hukuken geçerliliğini sürdürmesine olanak sağlanmıştır.

Kurul tarafından herhangi bir anlaşmaya ilişkin inceleme yapılırken öncelikle anlaşmanın rekabeti sınırlandırıcı etki veya amacının varlığı, böyle bir durumun varlığı halinde anlaşmanın herhangi bir grup muafiyetinden yararlanma imkânı bulunup bulunmadığı gözetilecek ve bu grup muafiyetinden yararlanma imkânının olmadığı durumlarda bireysel muafiyetten faydalanma olanağı araştırılacaktır.¹⁷⁷ Rekabet hukukunda muafiyet uygulamalarının, grup muafiyet rejimi ve bireysel muafiyet rejimi olmak üzere ikiye ayrıldığına değindik. Bu muafiyet uygulamaları incelemeye

¹⁷⁶ Katrin, Pawan ve Archill, s.51.

¹⁷⁷ Muafiyet Genel Esaslarına İlişkin Kılavuz, paragraf 19, s.4.

konu anlaşma türüne göre farklılıklar gösterebilmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti uygulamasını incelenmiş olup ve bireysel muafiyet uygulaması bir sonraki bölümde ele alınmıştır.

Kanun'un Muafiyet başlıklı 5. maddesinin ilk fıkrasında muafiyete ilişkin ikisi olumlu ikisi olumsuz dört koşul düzenlenmiş, aynı maddenin 3. fıkrası ise gerekli görüldüğü takdirde kimi anlaşma türleri için Kurul tarafından grup muafiyeti tebliğlerinin düzenlenebileceğini ifade edilmiştir. Bu bağlamda Kurul, teknoloji transferi anlaşmalarına özgü olarak da bir grup muafiyeti tebliği ve kılavuz yayınlamıştır. Rekabet hukukumuzda teknoloji transferi anlaşmalarının grup muafiyetine ilişkin temel hukuki düzenlemeler, 2008/2 sayılı Tebliğ ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. ve 5. Maddelerinin Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına İlişkin Kılavuz'dur. Tebliğ, grup muafiyetinden yararlanabilecek anlaşmaların koşullarını, genel olarak belirlemiştir. Tebliğ'de belirlenen hususlar Kılavuz'da detaylıca ele alınmıştır.

Grup muafiyeti tebliğlerinin sağladığı en önemli avantajlardan birisi hukuki öngörülebilirliktir. Gerçekten de aralarında düzenlemiş oldukları anlaşmanın rekabete aykırı ve geçersiz sayılmasını önlemek isteyen teşebbüsler, anlaşmayı düzenlerken grup muafiyetine ilişkin tebliğ ve kılavuzu göz önüne alarak sözleşmenin geçerliliğini sağlamış olurlar. Böylelikle gerçekleştirilen lisans anlaşmasının Kurul tarafından geçersiz sayılma riski önlenecek ve anlaşma çerçevesinde öngörülen yaptırımlardan korunmuş olacaktır.

Muafiyet uygulamaları, teknoloji transferi anlaşmalarının söz konusu olduğu hallerde ayrı bir önem kazanmaktadır. Zira anlaşmaya konu haklar, fikri mülkiyet haklarıdır. Fikri mülkiyet haklarının sağladığı münhasır kullanım yetkisi, lisans anlaşmalarının rekabet denetiminden muaf tutulmasını sağlamayacaktır.¹⁷⁸ Rekabete aykırı bulunan anlaşmaların geçersiz sayılması teşebbüslerin fikri mülkiyet haklarından faydalanmasını kısıtlayacak ve böylelikle uzun süren çalışmalar ve önemli maliyetler

¹⁷⁸ Gönenç Gürkaynak ve Ayşe Gizem Yaşar, "Turkey", Thomas Vinje (Ed.), *The Intellectual Property and Antitrust Review Edition 2* içinde (152-162), London: Law Business Research Ltd, 2017, s.157.

neticesinde elde edilen fikri mülkiyet hakkından elde edilecek lisans gelirlerinden hak sahibi mahrum kalacaktır.

Muafiyet uygulaması rekabet hukuku ve fikri mülkiyet hakları arasındaki ilişkiyi de dengelemektedir. Yenilikçi yaklaşımları ve bu süreçte verilen emeği koruyan fikri mülkiyet haklarının kullanımı, rekabet hukukunun geliştirdiği çeşitli kıstaslarla değerlendirilip ve sınırlandırılabilirken, muafiyet uygulamaları rekabet denetiminde hak sahibi lehine esneklik sağlamaktadır. Grup muafiyeti rejiminin öngördüğü koşulları karşılayan ve belirlemiş olduğu yasak sınırlamaları içermeyen teknoloji transferi anlaşmaları hukuken geçersizlik yaptırımı ile karşılaşmayacaktır. Böylece ilgili fikri mülkiyet haklarına ilişkin verilen lisansların kullanımının daha az sınırlandırılması söz konusu olacaktır. Bu durum fikri mülkiyet haklarına ilişkin yenilikçi yaklaşımları teşvik ederken aynı zamanda teknoloji transferi anlaşmalarının geçerliliğini sağlayarak teknoloji transferi süreçlerine de katkı sağlayacaktır.

Anlaşmalarda yer alabilecek kimi hükümler bizatihi varlıkları gereği rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip olarak kabul edilerek, pazar payı ve muafiyete ilişkin diğer koşullar taraflarca sağlanmış olsa dahi muafiyetten yararlanamayacaktır. Tebliğ, muafiyetten yararlanamayacak sınırlamaları belirlerken sözleşmeye etkilerine göre açık sınırlamalar ve yasak sınırlamalar şeklinde bir tasnife yer vermiştir. Açık sınırlama olarak anılan sınırlamaların varlığı halinde anlaşmanın tamamı grup muafiyeti kapsamı dışına çıkacak iken yasak sınırlamaların varlığı halinde yalnızca sınırlamanın kendisi muafiyet kapsamı dışında kalacak ve şartların varlığı halinde anlaşmanın geri kalanı grup muafiyetinden yararlanabilecektir.

Teknoloji transferi anlaşmalarına getirilecek muafiyet uygulaması sayesinde teknolojik bilginin, bu bilgi birikimine dayalı üretimin artması ve böylece piyasada yenilikçi ürünlerin ve tüketici refahının lehine bir ivme yakalanmasına katkı sağlanmış olacaktır. Böylelikle muafiyet uygulaması sayesinde teşebbüsler arası sözleşme özgürlüğü kapsamının genişlemesinin yanı sıra hem piyasadaki rekabetçi yapı güçlendirilmekte hem de yenilikçi çalışmalara katkı sağlanmaktadır.

3.2. TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARINA İLİŞKİN GRUP MUAFİYETİ REJİMİNİN KAPSAMI

3.2.1. Grup Muafiyetine İlişkin Koşullar

3.2.1.1. Anlaşmaya İlişkin Koşullar

3.2.1.1.1. İki Teşebbüs Arasında Gerçekleştirilmesi

Tebliğ'in 5. maddesi muafiyetin genel koşullarını düzenlemekte ve bu maddenin açık ifadesi gereği yalnızca iki teşebbüs arasında gerçekleştirilen teknoloji transferi anlaşmaları grup muafiyeti kapsamındadır. Daha fazla sayıda teşebbüsün bulunduğu anlaşmalar ise otomatik olarak grup muafiyetinden yararlanamayacaktır. Örneğin, bir lisans veren ve iki lisans alan teşebbüs arasında gerçekleştirilen bir teknoloji transferi anlaşması tebliğ kapsamında değildir.

Anlaşmaların grup muafiyetinden yararlanma imkânını belirleyebilmek için teşebbüs kavramının tespiti oldukça önemli olacaktır. Rekabet hukuku anlamında bir teşebbüsün varlığı için ekonomik faaliyette bulunma ve bağımsız karar verebilme unsurlarının bir arada bulunması gerekmektedir.¹⁷⁹ Aynı şirketler topluluğu çatısı altındaki şirketler tek bir teşebbüs olarak kabul edileceği için iki teşebbüs koşulunun varlığı aranırken bu durum göz önünde tutulur. Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti ancak iki teşebbüs arasındaki anlaşmalarda uygulanacağından, öğretide aynı ekonomik bütünlük içerisinde yer alan iki farklı teşebbüs arasındaki anlaşmaların muafiyetten yararlanamaması gerektiği savunulmaktadır.¹⁸⁰

İkiden fazla teşebbüsün taraf olduğu sözleşmelerde ise her ne kadar grup muafiyetinden yararlanılamasa da bireysel muafiyete ilişkin incelemelerde Kılavuz hükümleri kıyasen uygulanabilecektir. Bu sebeple, çok taraflı lisans anlaşmalarının düzenlenmesi aşamasında grup muafiyeti Tebliği'nin göz önüne alınması bireysel muafiyet imkânı açısından daha avantajlı bir pozisyon edinilmesini sağlayacaktır.¹⁸¹

¹⁷⁹ Aydın Öztunalı, *Rekabet Hukukunda Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması*. 1. Baskı İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2013, s.14.

¹⁸⁰ Onur Sarı, *Patent Lisans Sözleşmeleri*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2019, s.113.

Bu yönde Komisyon kararları; *Centrafarm*, 1974 E.C.R. 1147" 16 Case C-73/95, *Viho Europe BV v. Commission*, 1996 E.C.R. 1-5457.

¹⁸¹ Kılavuz, paragraf 35, s.8.

Muafiyet uygulamasının yalnızca iki taraflı anlaşmalara uygulanması 240/96 sayılı tüzükten bu yana AB hukukunda da kabul edilegelmiş bir tutumdur. Türk hukukunda yer alan Tebliğ ve Kılavuz da bu yaklaşımı benimseyerek çok taraflı anlaşmaları grup muafiyeti uygulamasının dışında bırakmıştır. AB Komisyonu, yeni rekabet düzenlemesine zemin oluşturması adına 1996 yılında çıkarılan muafiyet tüzüğüne ilişkin eleştiri ve önerileri içeren bir rapor hazırlamıştır. Raporda kimi çevrelerce sadece iki taraflı anlaşmaların tüzük kapsamında yer alması eleştirilerek günümüz ekonomik yapısında çok taraflı teknoloji transferi anlaşmaları ile de sıklıkla karşılaşıldığı ve bunların rekabete katkı sağladığı iddiası vurgulanmıştır.¹⁸² Ancak bu eleştirilere rağmen çok taraflı anlaşmaların 772/2004 sayılı muafiyet Tüzüğünde de yer almadığına dikkat çekmek gerekir.¹⁸³ Bu durum 316/2014 sayılı Tüzükte de değişmemiştir.

Bir adi ortaklığın varlığı halinde de grup muafiyetinin uygulanamayacağını söylemek gerekir. Zira adi ortaklık, tarafların aynı gaye için bir araya gelerek oluşturdukları bir yapı olduğundan iki taraflı bir anlaşma olma şartını sağlamamaktadır.¹⁸⁴ Ancak bir adi ortaklığın lisans veren veya lisans alan olarak taraf olduğu bir teknoloji transferi anlaşmasının grup muafiyetinden yararlanabilmesi ise mümkündür.

Çeşitli teşebbüslerin fikri mülkiyet haklarını bir araya getirerek oluşturdukları teknoloji havuzları da grup muafiyeti uygulaması kapsamında değildir. Zira teknoloji havuzları çoğu zaman ikiden fazla teşebbüsün bir araya gelerek oluşturduğu yapılardır ve dolayısı ile iki taraf koşulu sağlanamadığı için tebliğ kapsamında yer almazlar. Bunun haricinde iki tarafın meydana getirdiği bir teknoloji havuzunun söz konusu olduğu durumlarda da üretim koşulu sağlanamadığından yine havuz için grup muafiyetinden bahsedilemeyecektir.¹⁸⁵

¹⁸² Armilotta, s.98.

¹⁸³ Fiona Carlin ve Stephanie Pautke, “Last of Its Kind: The Review of the Technology Transfer Block Exemption Regulation, The Symposium on European Competition Law”, *Northwestern Journal of International Law & Business* C.24, S.3, (Bahar 2004), s. 614. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njilb/vol24/iss3/22> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹⁸⁴ Sarı, s.114.

¹⁸⁵ Cyril Ritter, “The New Technology Transfer Block Exemption Under EC Competition Law”, *Legal Issues of Economic Integration*, C.31, S.3, (Ağustos 2004), s.169. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=726703 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

3.2.1.1.2. Tebliğ’de Belirtilen Fikri Mülkiyet Haklarının Lisanslanması

Teknoloji transferi anlaşmasının varlığı için herhangi bir fikri mülkiyet hakkının lisanslanması yeterli olmayıp Tebliğ’de sayılan bir fikri mülkiyet hakkının lisanslanması aranmaktadır. Tebliğ’de belirtilen fikri mülkiyet haklarından en az birisinin veya know-how’ın lisanslandığı anlaşmalar grup muafiyetinden yararlanabilecektir. Tebliğ’in 4. maddesinin 4. fıkrası, bu hakların neler olduğunu sıralamaktadır. Buna göre Tebliğ’in teknoloji transferi anlaşmaları olarak nitelendirdiği lisans anlaşmaları “*patent, faydalı model, endüstriyel tasarım, entegre devre topoğrafyası ve ıslahçı hakkını, bunlarla ilgili başvuruları ve yazılım üzerindeki hakkı*” konu almaktadır. Rekabet otoritelerinin teknoloji transferi anlaşmalarına dair yapmış oldukları değerlendirmelere bakıldığında en sık olarak patent lisanslarının incelemeye konu olduğu görülmektedir. Teknoloji transferi anlaşmaları kapsamında diğer fikri mülkiyet haklarının lisanslanması ise daha nadir gerçekleşmektedir. Bu haklar ister tekil olarak ister birlikte lisanslansınlar, her iki halde de Tebliğ kapsamında bir teknoloji transferi anlaşmasının varlığından bahsedilecektir. Örneğin, bir faydalı modelin tek başına lisanslanıyor olması bu şartı tek başına sağlamakla beraber faydalı modelin yanı sıra aynı anlaşma kapsamında bir de endüstriyel tasarımın da lisanslanması halinde yine teknoloji transferi anlaşmasının varlığı söz konusu olacaktır.

Tebliğ’de sayılmayan haklara ilişkin lisans verilmesi halinde teknoloji transferi anlaşmasının varlığından söz edilemeyecektir. Örneğin, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu¹⁸⁶ çerçevesinde yer alan fikir ve sanat hakları yahut Kurul kararlarına sıklıkla konu olabilen marka lisans anlaşmaları bir teknoloji transferi anlaşmasını meydana getirmeyecektir. Söz konusu lisansların yer aldığı anlaşmalar yalnızca Tebliğ’de sayılan bir lisansla birlikte verilmesi halinde tebliğ kapsamına girebilecektir. Bunun için ise Tebliğ’de yer almayan bir lisansın, anlaşmanın esas amacını oluşturmaması ve lisans alan açısından teknoloji transferine katkı sağlaması şartlarını sağlaması gerekmektedir.¹⁸⁷ Bu şartın sağlanamaması durumunda grup muafiyetinden bahsedilemeyecektir.

¹⁸⁶ RG., 13/12/1951, S.7981.

¹⁸⁷ Kılavuz, paragraf 45, s.10.

Bir anlaşma çerçevesinde lisans verilmesinin yanı sıra çeşitli ürünlerin alım ve satımı da söz konusu olabilir. Bu durumda da somut anlaşma üzerinde inceleme yapmak gerekir. Sözleşmenin ana gayesini oluşturmadığı ve anlaşmaya konu teknolojinin kullanımı için olduğu müddetçe ürün alım ve satımına dair sözleşmeler de grup muafiyetinden yararlanabilir.¹⁸⁸

3.2.1.1.3. Üretim Amacı Taşınması

Teknoloji transferi anlaşmasının grup muafiyetinden yararlanabilme şartlarından bir diğeri de anlaşmaya konu olan ürünlerin üretimi amacını gütmesidir. Anlaşma konusu ürünler ifadesinden ne anlaşılması gerektiği ise Kılavuz'da belirtilmiştir. Buna göre anlaşmaya konu teknoloji ile üretimi yapılan mal ve hizmetler, anlaşma konusu ürünleri ifade etmektedir.¹⁸⁹

Üretim amacından farklı bir amacın güdüldüğü teknoloji transferi anlaşmaları ise grup muafiyeti kapsamı dışındadır. Örneğin, bir teknolojinin iyileştirilmesi yahut araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürütülmesi amacıyla yapılan anlaşmalar bu duruma örnek gösterilebilir. Esas amacın anlaşmaya konu ürünlerin üretimi olmadığı bu haller tebliğ kapsamı dışındadır. 316/2014 sayılı AB Muafiyet Tüzüğü'nde asıl amacı teknoloji üretimi değil de yazılımın yeniden üretimi ve dağıtımını sağlayan anlaşmaların da kapsam dışında olacağı belirtilmiştir.¹⁹⁰ Ayrıca çoğu zaman iki taraflı olma koşulunu sağlayamayan teknoloji havuzları iki teşebbüs tarafından meydana getirilmiş olsa dahi üretim amacını sağlamadığından Tebliğ kapsamında yer almayacaktır. Zira teknoloji havuzlarının asıl amacı tarafların sahip olduğu fikri mülkiyet haklarını bir araya getirerek ortak bir biçimde lisanslamaktır. Bunların doğrudan üretim amacı bulunmamaktadır.

Ayrıca lisans alanın, ana gayesi alt lisans vermek olduğu bir lisans anlaşması da aynı şekilde değerlendirilecek ve Tebliğ'in kapsamı dışında kabul edilecektir. Ancak ana gayesi anlaşmaya konu ürünlerin üretimi olması halinde alt lisans anlaşması grup

¹⁸⁸ Anna Maria Baumgartner, "Antitrust Issues in Technology Transfer: A Comparative Legal Analysis of Patent Licenses in the EU and the U.S." *Stanford-Vienna Transatlantic Technology Law Forum*, 2013, s.51.

https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/baumgartner_wp18.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

¹⁸⁹ Kılavuz, paragraf 38, s.9.

¹⁹⁰ TTBER, paragraf 7, s.2.

muafiyetinden yararlanabilecektir.¹⁹¹ Üretimi söz konusu olacak bir ürünün geliştirilmesi amacıyla verilen lisans ise üretim unsurunu karşılayacaktır. Zira, bu durumda taraflarca belirlenmiş bir ürün söz konusudur ve yapılan geliştirme ile beraber daha önceden belirlenmiş olan ürünün üretimi gerçekleştirileceği için, ilgili teknoloji ve üretilen ürün arasında gerekli bağlantının varlığı kabul edilecektir.¹⁹²

Kurul yapmış olduğu çeşitli incelemelerde esas amacın teknoloji transferi bağlamında üretim gerçekleştirilmesinin olmadığı hallerde ilgili anlaşmayı tebliğ kapsamında saymamıştır. Örneğin *Arcelor v Bamesa Çelik* kararı Kurul tarafından bu kapsamda değerlendirilen anlaşmalardan birisidir. Anlaşma, ölçülü kaynaklı çelik levha üretiminde kullanılacak aşındırma cihazının Türkiye'ye getirilmesine yönelik bir teknolojinin transferine ilişkindir. Levha üretiminde kullanılacak bu cihazın getirilmesi kapsamında lisans ve know-how verilmesi de söz konusudur. Anlaşma üretime ilişkin know-how içermesine rağmen Kurul, anlaşmanın asıl amacının teknoloji transferi gerçekleştirmek olmadığını, pazarda ortak olarak ilgili ürünün mutabakat anlaşması kapsamında üretilmesinin hedeflendiğini belirtmiştir. Sözleşmede yer alan “teknoloji transferini de kapsadığı” ibaresinin bu yaklaşımı doğruladığını, teknoloji transferinin ikincil amaç olduğunu dolayısıyla anlaşmanın teknoloji transferine ilişkin grup muafiyeti bağlamında değil de uzmanlaşma anlaşması kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁹³

Kurul, yapmış olduğu bir diğer incelemede ise ilgili anlaşmaya dayalı üretimin henüz gerçekleşmemekle beraber ileriye yönelik üretim planını ilgili anlaşmanın üretim koşulunu sağlaması açısından değerlendirmiştir. Sözleşmede ifade edilen şartların karşılanması durumunda lisans alanın altı ile dokuz ay arasında bir süreçte üretime başlayabileceği kararlaştırılmıştır. Bunun için lisans alanın, üretime ilişkin gerekli idari izinleri alması ve lisans verenin de lisans alanca kurulacak üretim tesisini uygun bulması kabul edilmiştir. Tüm bu koşulların sağlanmasından sonra üretim mümkün olmasına rağmen incelemenin yapıldığı süreçte aktif bir üretimin olmaması ve sayılan koşulların henüz sağlanmamış olması nedeniyle anlaşmanın 2008/2 sayılı Tebliğ'den yararlanılamayacağı belirtilmiştir. Kurul, ayrıca üretime geçilmesi halinde sözleşmeyi

¹⁹¹ Kılavuz, paragraf 37, s.9.

¹⁹² Kılavuz, paragraf 41, s.10.

¹⁹³ *Arcelor v. Bamesa*, 26.01.2016, Karar Sayısı: 16-03/54-19.

2008/2 sayılı Tebliğ kapsamında çıkaracak herhangi bir kayıt olmadığını ayrıca ifade etmiştir. Sözleşmede yer alan hükümlere göre üretime geçilmesi halinde lisans verenin tesisleri ve üretilen ürünleri ve ürünlere ilişkin evrak denetleme imkânına sahip olmasının yanı sıra üretim sürecinde kullanılacak bazı şirketlerin lisans verenden tedarik edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Kurul, sözleşmede yer alan bu koşulların lisans veren teşebbüsün ticari itibarının korunması açısından gerekli olduğu gerekçesi ile rekabet ihlali sayılmayacağını belirtmiştir. Lisans alana getirilecek stokta ürün bulundurma koşulunun tüketici yararını gözettiği kabul edilmiştir. Böylelikle Kurul, ilgili teknoloji bağlamında üretimin amaçlandığı bir anlaşma söz konusu olsa dahi üretim aşamasının aktif olarak başlamaması halinde Tebliğ'in uygulama imkanı bulmayacağına karar vermiştir.¹⁹⁴

3.2.1.2. Pazar Payı

3.2.1.2.1. Pazar Türleri

Bir teknoloji transferi anlaşmasının rekabet üzerindeki etkisinin ve anlaşmanın grup muafiyeti kapsamında yer alıp almadığının tespiti için öncelikle ilgili pazarın ve tarafların pazardaki toplam paylarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu bölümde Tebliğ ve Kılavuz'da belirtilen pazar türleri, tarafların pazar paylarının tespiti ve Tebliğ'in muafiyete ilişkin belirlediği pazar payı eşikleri ele alınmıştır.

Pazar payının belirlenmesindeki ilk aşama ilgili pazarın tespitidir. İlgili pazarın tespiti, Kurulun yapacağı inceleme için oldukça önemlidir. Zira ilgili pazarın tespitinde söz konusu olacak isabetsizlik anlaşmanın pazara etkisini doğru bir şekilde tespit etmeyi de zorlaştıracaktır.¹⁹⁵ Teknoloji transferi anlaşmaları bağlamında ürün pazarı, coğrafi pazar, teknoloji pazarı ve inovasyon pazarı kavramlarına değinmek gerekmektedir.

Kurulun ilgili pazarın tespitine ilişkin kullanacağı ölçütler “İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz”da¹⁹⁶ belirtilmiştir. Kılavuz temelde ürün pazarı ve coğrafi pazar olmak üzere iki farklı pazar türünü esas alan bir yöntem izlemektedir. Ürün pazarı ve coğrafi pazarın tanımı 2010/4 sayılı Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ'de¹⁹⁷ yer almaktadır. Buna göre

¹⁹⁴ *EastPharma v Hoffman*, 12.06.2008, Karar Sayısı: 08-39/519-192.

¹⁹⁵ Nevin Kortunay, *Pazarlamada Uygulanan Rekabet Stratejilerinin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2013, s.37.

¹⁹⁶ Kurul, 10.01.2008, S. 08-04/56-M.

¹⁹⁷ RG., 27.10.2022, S. 27722.

ürün pazarı tespit edilirken ürünün niteliği, fiyatı ve yararlanma amacı açısından birbirine alternatif oluşturan, birbiri yerine ikame edilebilen ürünler göz önüne alınır.¹⁹⁸ Örneğin, mercimek yüksek miktarda protein içerdiği için teorik olarak et yerine ikame edilebilir bir gıda sayılabilecekken tüketicinin bu yönde bir alternatif tüketim tercihi ile karşılaşılmaz. Bu sebeple ilgili pazar tespitinde oldukça kapsamlı bir araştırma yapılmalıdır. Ancak ilgili ürün pazarının tespitine ilişkin ölçütlerin her somut incelemede farklı etkiye sahip olacağını ve incelemelerde kullanılacak kriterlerin her olayda farklı olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.¹⁹⁹ Örneğin, kemoterapi tedavilerinin yan etkilerini gidermek amacı ile kullanılan bir ilaca ilişkin lisanslamaya dair, ilgili şirket tarafından Kuruldan muafiyet talebinde bulunulmuş ve Kurul tarafından inceleme gerçekleştirilmiştir. Kurul tarafından yapılan incelemede ilgili pazarın söz konusu ilaçlara ilişkin yapılan tasnifte yer alan ATC-3 grubu olduğu belirlenmiştir.²⁰⁰ 2010/4 sayılı Tebliğ, ayrıca pazarı etkilemesi mümkün diğer unsurların da dikkate alınabileceğini belirterek katı bir tanımlama yapmaktan kaçınmıştır. Kurul, vermiş olduğu kararlarda öncelikli olarak ilgili ürün pazarını tespit etmesine rağmen istisnai olarak anlaşmanın amacı itibari ile rekabeti ihlal ettiği durumlarda pazar tanımlaması yapmayarak rekabeti sınırlayan eylemleri esas alarak değerlendirme yapabilecektir.²⁰¹

Coğrafi pazar ise ürün özellikleri, ürün fiyatı, tüketici tercihleri gibi ölçütler de gözetilmek suretiyle diğer bölgelerden kolayca ayrımı yapılabilen bölgeyi ifade eder.²⁰² Coğrafi pazarın tespitinde tüketici talebinin kısa sürede ve düşük maliyetlere farklı yerlere aktarımının sağlanabilip sağlanamayacağı dikkate alınır.

Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin Kurul tarafından yapılacak incelemelerde ilgili ürün pazarı ve ilgili coğrafi pazarın haricinde bir de teknoloji pazarı söz konusudur. Anlaşmaya konu teknoloji ve bu teknolojiye ikame teknolojilerin bütünü ilgili teknoloji pazarını oluşturacaktır. Lisans ücretleri, teknoloji özellikleri ve

¹⁹⁸ 2010/4 Sayılı Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ s.13.

¹⁹⁹ İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz, s.4.

²⁰⁰ *Amgen v Hoffman*, 20.01.2009, Karar Sayısı: 09-03/56-23.

²⁰¹ Muafiyetin Genel Esaslarına İlişkin Kılavuz, s.4.

²⁰² 2010/4 Sayılı Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ s.13.

yararlanma amacı bakımından alternatif oluşturan teknolojiler, ikame teknolojiler olarak kabul edilecektir. Bunun yanı sıra SSNIP testi uygulanarak alternatif teknolojiler belirlenebilir.²⁰³ Burada SSNIP testi sonucu ikame edilecek tüm alternatif teknolojiler, teknoloji pazarının kapsamında yer alacaktır.²⁰⁴

Tebliğ’de yer almayan ancak Kılavuz’da değinilen bir başka pazar inovasyon pazarıdır. Bu pazar türü doktrinde “yenilik pazarı” olarak da isimlendirilmektedir. Teknoloji transferi anlaşmasının inovasyon pazarlarına tesir edeceği durumlarda pazar tespitinde, anlaşma sonucunda ürün ve teknoloji pazarında ortaya çıkacak etkinin değerlendirilmesi yeterli kabul edilmektedir. Ancak anlaşma sonucunda yeni ürünler meydana getirme amacının bulunduğu hallerde ar-ge faaliyetlerinin tespiti mümkünse bir inovasyon pazarı tanımlaması yapılabilir.²⁰⁵ Kılavuz hangi istisnai durumlarda inovasyon pazarının tanımlanabileceğini belirtmekle beraber bu pazarın nasıl tanımlanacağından, hangi ölçütlerin kullanılacağından bahsetmemiştir. Bunun yanı sıra Kurulun da halihazırda bir inovasyon pazarı incelemesi kararlara yansımamıştır. Bu sebeple, inovasyon (yenilik) pazarı kavramı mevzuatta yer almakla birlikte henüz rekabet hukuku uygulamamızda hayata geçmemiştir.

1995 yılında ABD’de yayınlanan Rehberde gündeme gelen inovasyon pazarı, yeni teknolojilere yönelik potansiyel rekabete işaret eden bir pazar olarak doktrinde kabul görmüştür.²⁰⁶ ABD rekabet hukuku mevzuatında lisans anlaşmaları için 2017 yılına kadar, ilgili teknoloji pazarı, ilgili ürün pazarı ve ilgili inovasyon pazarı olmak üzere üç farklı pazar incelenirken 2017 sonrasında inovasyon pazarı yerine Ar-Ge pazarı ele alınmaya başlanmıştır.²⁰⁷

Teknoloji transferi anlaşmalarının kendine has yapısı sebebi ile kimi zaman pazar tespiti daha zor olabilmektedir.²⁰⁸ Pazarı doğru bir şekilde tespit edebilmenin

²⁰³ Kılavuz, paragraf. 19, s.5.

²⁰⁴ Galli, s4.

²⁰⁵ Kılavuz, paragraf. 22, s.6.

²⁰⁶ Ian Mcewin, Editor's Introduction (Ed.) Mcewin Ian. *Intellectual Property, Competition Law and Economics in Asia*. London: Hart Publishing, 2011, s.6.

²⁰⁷ Mercangöz, *Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi*, s.201.

²⁰⁸ Gosta Schindler, “Wagging The Dog? Reconsidering Antitrust-Based Regulation of IP-Licensing”, *Marquette Intellectual Property Law Review*. C.12., S.1, (Bahar 2008), s.62. <https://core.ac.uk/download/pdf/148687106.pdf> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

zorluklarının yanında, pazar paylarının, özellikle yeni teknolojilere ilişkin pazarda yaşanması muhtemel gelişmeler ve potansiyel rekabetin etkisi ile isabetli bir biçimde tespiti de zorlaşabilir.²⁰⁹ Teknoloji transferi anlaşmalarındaki pazar tespitini kolaylaştırmak amacı ile ar-ge, teknoloji pazarlarına giriş engelleri veya yeni teknolojilerin karmaşıklık seviyesi gibi çeşitli unsurları gözetken yeni bir yönergenin Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanması da kimi yazarlarca önerilmektedir.²¹⁰

3.2.1.2.2. Pazar Payı Eşikleri

Bir anlaşmanın grup muafiyeti kapsamında değerlendirilebilmesi için gerekli olan koşullardan birisi de Tebliğ’de belirlenen pazar payı eşiklerinin aşılmamış olmasıdır. Tebliğ’in belirlediği pazar payı eşiklerinin aşılması halinde anlaşma grup muafiyeti kapsamı dışında yer alacaktır. Tarafların sahip oldukları toplam pazar payı büyüdükçe anlaşmanın pazara etkisi daha kuvvetli olacak ve rekabeti sınırlayıcı sonuçların meydana gelme riski de artacaktır. Bu sebeple muafiyete ilişkin bir pazar payı eşiğinin belirlenmesi oldukça önemlidir.

Pazar payı eşikleri anlaşmaya taraf teşebbüslerin rakip teşebbüsler veya rakip olmayan teşebbüsler olmalarına göre farklı şekilde belirlenmiştir. Bunun sebebi tarafların pazarda birbirlerine karşı sahip oldukları pozisyonların rekabet piyasasında gerçekleştireceği etkiyi değiştirmesidir. Rakip olmayan teşebbüsler arasında gerçekleştirilen anlaşmalarda tarafların toplam pazar payı, ilgili ürün pazarı veya ilgili teknoloji pazarının yüzde 30’unu, rakip olmayan teşebbüsler için ise bu oranın yüzde 40’ını aşması halinde anlaşma grup muafiyetinden yararlanamayacaktır.²¹¹ AB mevzuatında ise bu oranlar biraz daha düşük düzeyde belirlenmiştir. Buna göre AB rekabet uygulamasında rakip teşebbüsler arasında gerçekleşen anlaşmalar için pazar payı eşiği %20 olarak belirlenirken rakip olmayan teşebbüsler için ise %30’luk bir oran tercih edilmiştir.

Tarafların pazar payları belirlenen oranları aşmayan teknoloji transferi anlaşmaları Tebliğ’in yasakladığı sınırlamaları içermediği takdirde grup muafiyetinden yararlanacaktır. Bu anlaşmaların Kanun’un 5. maddesinde öngörülen muafiyet koşullarını sağladığı varsayılmış olacaktır. Belirlenen eşikleri aşan anlaşmalar her ne

²⁰⁹ Carlin ve Pautke, s.608.

²¹⁰ Choi ve Heinemann. s.417.

²¹¹ Kılavuz, paragraf 56, s.13.

kadar grup muafiyetinden yararlanamıyor olsa bile bu anlaşmaların otomatik olarak rekabeti sınırlayıcı bir etkiye sahip olduklarını yahut bireysel muafiyet için gerekli koşulları sağlayamadıklarını varsaymak ise doğru olmayacaktır. Bu durumda Kurul somut dosya üzerinden inceleme yaparak sonuca varacaktır.

Pazar payı, teşebbüslerin pazar içerisindeki nispi gücünü ifade etmekte olup bu payın hesaplanması için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Örneğin pazarın tüm büyüklüğü içerisinde ilgili teşebbüsün satış miktarı ve satış değeri ilgili teşebbüsün pazar payının oldukça önemli bir ölçüttür. Nitekim Tebliğ'in 9. maddesi ise pazar payı hesaplamasının satış değeri üzerinden gerçekleştirileceğini ifade etmektedir. Ancak Kurul her zaman bu bilgilere tam olarak erişemeyebilir. Böyle durumlarda ise satış hacimleri gibi diğer çeşitli ölçütlere başvurulacaktır. Bu hesaplamalarda bir önceki yıla ait bilgiler incelenir. Ancak bazen inceleme konusu pazara ilişkin özel ölçütler geliştirilebilmektedir. Örneğin bu yöntemlerden birisi anlaşma konusu teknolojinin lisans bedelinin ilgili teknoloji pazarında tüm lisans bedellerine oranı üzerinden hesaplanması olmakla beraber bu verilerin tespitinin çok güç olması sebebiyle çok tercih edilmeyen bir yöntemdir. Bunun yanı sıra lisans veren, ilgili pazarda verilen lisans bedellerinin içinde ciddi bir paya sahip olsa da çeşitli sebeplerden dolayı pazarda daha az bir güce sahip olabilir.²¹² Örneğin ilgili ürünün üretimine ilişkin teknolojilere sahip farklı teşebbüslerin bulunduğu hallerde önemli bir kısmı hali hazırda lisans vermiyor olabilir ve bu sebeple anlaşmaya taraf lisans verenin pazardaki lisans bedelleri içerisindeki payı yüksek olabilir.

Teknoloji pazarında, pazar payı hesabı yapılırken tarafların rekabet ilişkileri göz önüne alınmalıdır. Eğer taraflar rakip konumda değillerse lisans verenin ve lisans alanın ilgili teknolojiye dayalı olarak ürettiği ürünlerin satışı esas alınarak pazar payı tespit edilecektir. Ancak taraflar rakip konumda iseler lisans alan teşebbüsün kendi teknolojisine dayalı olarak ürettiği ürünlerin satışı da pazar payına eklenilmelidir.²¹³ Bu ürünlerin herhangi bir surette satışı henüz gerçekleştirilmedi ise pazar payı sıfır olarak kabul edilecektir.

²¹² Kılavuz, paragraf 20, s.5.

²¹³ Kılavuz, paragraf 57, s.14.

Pazar payının tespitinde karşılaşılan bir diğer durum ise taraflardan birinin ilgili pazara henüz giriş yapacak olmasıdır. *BKM v DFS* kararı bu duruma örnek gösterilebilir. Kararda, pazar payına ilişkin yapılmış olan incelemede DFS'nin payının yüzde otuzun altında olduğu ve henüz pazara sunulmamış olan Troy ödeme sisteminin payı ise yüzde sıfır olarak kabul edilmiş ve grup muafiyetinin sınırları içerisinde yer alan pazar payının aşılmadığı tespit edilmiştir.²¹⁴ Görüldüğü üzere pazarda hali hazırda yer bulmayan ürünlerin ilgili pazarda payı olmadığı için yüzde sıfır olarak değerlendirilecektir.

Teknoloji transferi anlaşmaları zaman zaman birden çok ürün pazarını yahut coğrafi pazarı ilgilendirebilir. Bu tip durumlarda Tebliğ'de öngörülen pazar payı eşikleri her ürün pazarı veya coğrafi pazar için ayrı ayrı hesaplanacaktır. Anlaşma birden fazla ürün pazarını etkiliyor ise pazar payı eşiklerinin aşılmadığı pazarlarda grup muafiyeti uygulanacak iken eşiklerin aşıldığı pazarlarda ise grup muafiyetinden yararlanılamayacaktır.²¹⁵ Örneğin kuru pasta makineleri imalatına ilişkin verilen lisansın kullanımının Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri ile coğrafi olarak sınırlandırıldığı bir durumda iki farklı coğrafi pazarın varlığı söz konusu olacaktır. Bu durumda Karadeniz bölgesi için ayrı Akdeniz bölgesi için ayrı pazar payları ortaya çıkacaktır. Karadeniz bölgesinde pazar payı eşiklerinin aşılması halinde anlaşma bu bölge için grup muafiyetinden faydalanamazken, pazar payı eşiklerinin aşılmaması ve diğer koşulların sağlanması halinde Akdeniz bölgesinde grup muafiyetinden yararlanabilecektir. Ayrıca birden fazla ürün pazarının söz konusu olduğu hallerde pazar payı eşikleri her bir ürün pazarı için tarafların rekabet ilişkisi göz önüne alınarak tespit edilecektir. Kurul, *Pınar v Sodima* kararında bu duruma işaret etmiştir.²¹⁶ Karara konu olayda sözleşmenin akdedildiği sırada ilgili ürün pazarı olan meyveli yoğurt pazarında iki teşebbüsün de faaliyette bulunuyor olması rakipler arası bir anlaşmanın varlığını gösterir. Bu durumda grup muafiyeti için pazar payına dair eşik yüzde 30 olarak uygulanacaktır. Ancak sözleşmenin akdedildiği sırada diğer bir ürün pazarı olan meyveli peynir pazarında Pınar Süt'ün faaliyet göstermemesi sebebiyle rakip olmayan

²¹⁴ *BKM v. DFS*, 22.08.2017, Karar Sayısı: 17-27/440-191.

²¹⁵ Kılavuz, paragraf 56, s.14.

²¹⁶ *Pınar v Sodima*, 08.07.2004, Karar Sayısı: 04-46/597-145.

teşebbüslere uygulanan yüzde 40 pazar payı eşiğinin uygulanacağı kararda vurgulanmıştır.

Pazar payı eşiklerinin muafiyet süresince dikkate alınacağını da bu meyanda eklemek gerekir. Bir başka deyişle grup muafiyetinden yararlanan bir anlaşma devam ederken taraf teşebbüslerin pazardaki toplam paylarının Tebliğ’de belirlenen eşiği aşması muafiyet uygulamasını etkileyecektir. Böyle bir durumda muafiyet uygulaması, Tebliğ’in 9. maddesinin 4. fıkrasında belirlenen üst limitlerin aşıldığı senenin ardından iki sene daha sürecektir. Örneğin A teşebbüsünün rakip olduğu B teşebbüsüne lisans verdiği bir anlaşmada, tarafların pazar payı toplamı yüzde 25 olsun ve anlaşma grup muafiyetinden beş yıl süre ile yararlanmış olsun. Muafiyet hakkının kazanılmasından sonra ikinci yıl içerisinde tarafların pazar payları toplamı yüzde 30’u geçerse muafiyet dördüncü yılın sonunda kalkacaktır.

Tarafların pazar payları Tebliğ’de belirlenen oranları aşmadığı takdirde ve Tebliğ’in yasakladığı sınırlamaları içermediği takdirde grup muafiyetinden yararlanacaktır. Bu anlaşmaların Kanun’un 5. maddesinde öngörülen muafiyet koşullarını sağladığı varsayılmış olacaktır. Belirlenen eşikleri aşan anlaşmalar her ne kadar grup muafiyetinden yararlanamıyor olsa bile bu anlaşmaların otomatik olarak rekabeti sınırlayıcı bir etkiye sahip olduklarını yahut bireysel muafiyet için gerekli koşulları sağlayamadıklarını varsaymak doğru olmayacaktır. Bu durumda Kurul somut dosya üzerinden inceleme yaparak sonuca varacaktır.

3.2.2. Grup Muafiyetinin Geri Alınması

Bir teknoloji transferi anlaşması, Tebliğ ve Kılavuzda belirtilen koşulları sağlayarak grup muafiyetinden yararlanacaktır. Ancak, anlaşma için tanınan bu muafiyet belirli durumlarda geri alınabilecektir. Tebliğ grup muafiyetinin iki farklı biçimde geri alınabileceğini belirlemiştir.

İlk olarak, Tebliğ’in 8. maddesine göre grup muafiyetinden yararlanan anlaşmanın doğurduğu etkiler, Kanunun 5. maddesinin belirlediği şartlarla uyuşmadığı takdirde grup muafiyeti Kurul tarafından geri alınabilecektir. Böylece Kanunda sayılı olan, ikisi olumlu ikisi olumsuz dört koşulun sağlanmadığı anlaşmalara ilişkin grup muafiyetleri, Kanunun 13. maddesi gereği geri alınabilecektir.

Muafiyetin geri alınmasına sebebiyet vermesi en muhtemel durum, anlaşmanın tarafı olmayan teşebbüslere ait teknolojilerin pazara girişinin kısıtlanması olacaktır. Örneğin, teknoloji transferi anlaşmaları ile lisans alanlara doğrudan veya dolaylı olarak getirilecek sınırlamalarla diğer teşebbüslerin teknolojilerinin lisanslanması engellendiği takdirde diğer teşebbüslerin pazara girişi sınırlandırılabilir. Özellikle, aynı pazarda birbirinden farklı anlaşmaların bu tür hükümleri aynı anda içermesi durumunda toplu bir etki meydana getirerek pazarı etkileme ihtimali daha yüksek olacaktır.²¹⁷ Tebliğ'in belirlediği yasak sınırlamalar ve açık sınırlamalar olarak sayılmayan bazı sınırlamalar, özellikle de toplu bir etkinin varlığı halinde pazarın üçüncü kişilere kapanması sonucunu doğuracaktır. Bu sonuç, grup muafiyetlerinden beklenen sonuç ile uyuşmayacağından grup muafiyetinin geri alınmasına neden olacaktır.

Kurul, tekil olarak anlaşmaların etkilerine ilişkin yaptığı incelemeler neticesinde grup muafiyetini geri alabileceği gibi çıkaracağı başka bir tebliğ ile de anlaşmaları Tebliğ dışına çıkartabilir. Ancak bunun için benzeri lisans anlaşmalarının meydana getirdiği paralel ağlar Tebliğ'in 8. maddesinin 2. fıkrasına göre pazarın en az %50'sini oluşturmalıdır. Bu koşulun sağlanması halinde çıkartılacak tebliğ ile belirlenen kısıtlamaların yer aldığı anlaşmalar muafiyet kapsamından çıkartılabilecektir. Belirtmek gerekir ki paralel ağların pazarın %50'den daha fazlasını kapsadığı her durumda Kurul bir tebliğ çıkartmak zorunda değildir. Tebliğ, Kurulun ihtiyaç öngörmesi halinde çıkartılacaktır. Özellikle pazara girişin kısıtlanması yahut ciddi anlamda engellenmesi halinde Kurul'un tebliğ çıkartma ihtimali daha yüksektir.²¹⁸ Ayrıca paralel ağlar güçlendikçe grup muafiyeti geri alınan bu anlaşmaların bireysel muafiyetten yararlanabilme ihtimali de zayıflayacaktır. Kurul gerekli gördüğü takdirde pazarın kapanmasına dair, ilgili anlaşmaya taraf teşebbüsün etkisi açısından pazar payı eşiklerine ilişkin bir alt limit belirleyebilir. Örneğin ilgili teknolojiye dayalı üretimlerin pazar payının %5'i aşmadığı hallerde pazarın kapanmasına yönelik ciddi bir etkinin

²¹⁷ Kılavuz, paragraf 100, s.29.

²¹⁸ Ali Fuat Koç, *AT Rekabet Hukukunda Seçici Dağıtım Anlaşmaları*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2005, s.58.

olmadığı kabul edilecektir.²¹⁹ Böylelikle pazarın kapanmasına yönelik etkisi nispeten az olan bu anlaşmalar grup muafiyetinden faydalanmaya devam edebilecektir.

Grup muafiyetinin geri alınması işlemi geçmişe dönük olarak değil ileriye yönelik etkilidir. Bu sebeple, geri alma kararı verilene kadar Tebliğ’de sayılan şartları karşılayan anlaşmalar grup muafiyetinden faydalanmış olacaktır. Geri alma süreci işletilirken mevzuatta, teşebbüslerin mağdur edilmesini önleyecek bazı düzenlemeler getirilmiştir. Buna göre, anlaşmanın etkilerinin grup muafiyetinin geri alınmasını gerektiğinin ispatı Kurul’a düşmektedir ve bu yönde karar alınmadan önce teşebbüslerin yazılı yahut sözlü savunmalarının Kurul tarafından alınması gerekmektedir.²²⁰ Böylelikle, Kurulun geri alma kararının nedenini açıklaması gerektiği gibi teşebbüslerin muafiyetin devamını savunmasına da fırsat tanınmaktadır. Diğer bir koruyucu düzenleme ise geri almaya yönelik çıkarılacak tebliğlere ilişkindir. Kurul bu yönde bir tebliğ çıkaracağı zaman grup muafiyetinden yararlanamayacak olan sınırlamaların neler olduğu, geri almanın uygulanacağı ilgili coğrafi pazarın ve ürün pazarının hangileri olduğu açıkça ifade edilmeli ve böylelikle Tebliğ’in kapsamı net bir biçimde tespit edilmelidir. Bu durum ilgili pazarda faaliyet gösteren ve grup muafiyetinden yararlanan teşebbüsler için aydınlatıcı ve hukuk güvenliklerini sağlayıcı olacaktır. Böylelikle teşebbüsler geri almaya neden olacak sınırları görebilecek ve muafiyetin sürdürülebilmesi için gerekli değişiklikleri yapma imkânı elde edecektir. Kurul bu değişikliklerin yapılabilmesi için teşebbüslere yeterli bir süreyi de tanımalıdır.²²¹

3.2.3. Taraflar Arası Rekabet İlişkisinin Tespiti

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabete etkisi ve muafiyetten yararlanabilme imkânının tespitinde önemli kriterlerden birisi, taraf teşebbüsler arasındaki rekabet ilişkisidir. Yukarıda belirtildiği üzere teknoloji transferi anlaşmasına taraf olan teşebbüsler, rakip olabilecekleri gibi rakip olmayan teşebbüsler de olabilecektir. Kurul, gerek anlaşmalara ilişkin karar verirken gerekse ilgili tebliğ ve kılavuzları düzenlerken taraf teşebbüslerin rekabet ilişkisini göz önüne almaktadır.

²¹⁹ Kılavuz, paragraf 105, s.30.

²²⁰ Kılavuz, paragraf 98, s.29.

²²¹ Kılavuz, paragraf 106, s.30.

Rakip teşebbüsler arasında imzalanan teknoloji transferi anlaşmaları, rakip olmayan teşebbüsler arasında yapılan anlaşmalara nazaran daha ciddi incelenmelidir.²²² Zira ilk durumda, anlaşma ilgili pazar üzerinde daha belirgin bir etki doğuracaktır. Zaten Tebliğ de rakip teşebbüsler arasında düzenlenen anlaşmalara karşı daha kısıtlayıcı bir yaklaşım sergilemektedir. Tebliğ, özellikle pazar payı eşiklerinin belirlenmesinde ve açık ve yasak sınırlamaların uygulanmasında tarafların rekabet ilişkisine oldukça önem vermekte ve farklı hükümler öngörmektedir. Rekabet ilişkisinin bu denli önemli olması nedeni ile Tebliğ ve Kılavuz, rakip olma ve rakip olmama ayrımını çeşitli ihtimalleri de gözeterek detaylı bir biçimde irdemiştir.

Eğer sözleşmenin kurulduğu anda mevcut veya potansiyel bir rekabet ilişkisi mevcut ise taraflar rakip kabul edilecektir. Ancak taraflar arasında böyle bir ilişki yoksa rakip olmayan teşebbüslerden bahsedilecektir. Kabaca yapılan bu ayrımın ardından rekabet ilişkisinin varlığının hangi hallerde kabul edileceğini incelemek gerekir. Rakip teşebbüsler; rakip teknolojilere ilişkin lisans veren teşebbüsler, aynı ürün veya coğrafi pazarda aktif olarak faaliyet gösteren teşebbüsler ve SSNIP testi ile belirlenecek potansiyel teşebbüsleri ifade eder.²²³ Bu üç durum dışında kalan teşebbüsler ise rakip olmayan teşebbüsleri ifade eder.

Tebliğ, teknoloji pazarında rekabet veya ürün pazarında rekabet olarak tarafların rekabet alanlarını tasnif etmektedir. Tebliğ kapsamında bir grup muafiyeti incelemesi yapılırken tarafların rekabet ilişkisinin varlığı bu iki pazar bağlamında değerlendirilecektir. Bu rekabetin bir potansiyel rekabet görünümünde olması da mümkündür.

Tebliğ'in 4. maddesinin 1-e bendine göre teknoloji pazarında taraflar, rakip teknolojilere ilişkin lisans veriyor ise teşebbüsler arasında rekabetin mevcut olduğundan bahsedilecektir. Teknoloji pazarında rekabetten bahsedebilmek için öncelikle tarafların ikame edilebilir nitelikte teknolojilere sahip olması gerekir. Bunun yanı sıra her iki taraf da sahip oldukları rakip teknolojilere ilişkin lisans veriyor olmalıdır. Bu iki şartın birlikte sağlanması halinde teknoloji pazarında ilgili

²²² Gunn, s.126.

²²³ Steven Anderman, "EC Competition Policy and IPRs" Steven Anderman, (Ed.) *The Interface Between Intellectual Property Rights and Competition Policy* içinde. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s.93.

teşebbüsler arasında rekabetin mevcut olduğu kabul edilir. Ek olarak dikkat edilmesi gereken bir husus ise tarafların sahip oldukları teknolojiler arasında bağımlılık ilişkisinin var olup olmadığıdır.²²⁴ Eğer bir taraf kendi teknolojisini kullanırken diğer tarafın teknolojisine ilişkin sahip olduğu hakları ihlal etmiyor ise bağımlılık ilişkisi söz konusu olmayacaktır. Aksi halde bağımlılık ilişkisi söz konusu olacak ve bu durumda ilgili teknoloji pazarında teşebbüsler arasında rekabet olmadığı kabul edilecektir.

İlgili ürün pazarındaki rekabet ise anlaşmaya taraf teşebbüslerin, sözleşmenin konusunu oluşturan ürünlerin oluşturduğu pazarda aktif bir biçimde faaliyet göstermelerini ifade etmektedir (Tebliğ m.4/1-e-2).

Bir diğer rekabet ilişkisi ise potansiyel rekabet şeklinde meydana gelmektedir. Potansiyel rekabet ürün pazarında olabileceği gibi teknoloji pazarında da olabilir. Potansiyel rekabetin tespitinde en önemli ölçüt, diğer teşebbüsün fiyatlarda gerçekleşen küçük ama sürekli artış durumunda pazara girme potansiyelidir. Eğer bir tarafın, fiyatlarda küçük ama sürekli artışın yaşanması halinde anlaşmanın karşı tarafının teknolojisini ihlal etmeden ürün veya teknoloji pazarına giriş için yatırım yapma ihtimali varsa potansiyel rekabetten söz edilecektir.²²⁵ Keza lisans alan, anlaşmaya konu teknolojinin rakibi konumunda bulunan kendi teknolojisine ilişkin hali hazırda bir lisans vermiyor fakat fiyatlarda yaşanması muhtemel küçük ama sürekli bir artış durumunda lisans verme eğilimini barındırıyorsa teknoloji pazarında potansiyel rekabetin varlığından bahsedilecektir.²²⁶

Taraflar arasındaki rekabet ilişkisinin süreç içerisinde değişiklik göstermesi de mümkündür. Örneğin rakip teşebbüsler arasındaki rekabet ilişkisinin sonradan sona ermesi ile taraflar, rakip olmayan teşebbüsler haline gelebileceği gibi, anlaşmanın kurulduğu sırada rakip olmayan teşebbüsler daha sonra rakip hale gelebilecektir. Kılavuz ilk duruma örnek olarak CD ve kaset ürünlerini göstermiştir.²²⁷ CD teknolojisinin yeni yeni kullanılmaya başladığı süreçte gerçekleştirilen lisans anlaşması CD üretimine ilişkin bir teknolojiyi içeriyorsa ve taraflar hali hazırda kaset üretimi yapıyorsa rakip teşebbüslerden bahsedilecektir. Ancak, sözleşme tarihinde

²²⁴ Kılavuz, paragraf 29, s.7.

²²⁵ Kılavuz, paragraf 26, s.7.

²²⁶ Kılavuz, paragraf 27, s.7.

²²⁷ Kılavuz, paragraf 30, s.7.

tahmin edilebilir olmasa da daha sonradan lisansa konu CD teknolojisi tarafları rakip kılan kaset teknolojisini işlevsiz hale getirecek ve dolayısı ile tarafların, sözleşme kurulduğu sırada var olan rekabet ilişkisi sonraki süreçte sona erecektir. Bu durumun tam tersinin gerçekleşmesi de mümkündür. Anlaşma kurulduğu sırada rakip olmayan teşebbüsler anlaşmanın kurulmasının ardından rakip hale gelebilir. Örneğin lisans alan sözleşmeye konu teknolojiye rakip bir teknolojiye dair lisans vererek rekabet ilişkisi tesis edebilir. Bu gibi durumlarda rakip olan teşebbüslere ilişkin Tebliğ'in öngörmüş olduğu açık sınırlamaların devreye girip girmeyeceği sorusu gündeme gelmektedir. Kılavuz çok açık bir biçimde daha önceden rakip olmayan teşebbüsler arasında gerçekleştirilen teknoloji transferi anlaşmalarında tarafların daha sonra rakip konumuna gelmeleri halinde sözleşme esaslı bir değişikliğe uğramadığı müddetçe rakip teşebbüslere ilişkin açık sınırlamaların uygulama bulmayacağını belirtmektedir.²²⁸

3.2.4. Diğer Muafiyet Tebliğleri ile Olan İlişki

Kurul, çeşitli anlaşma türlerine ilişkin farklı muafiyet tebliğleri çıkartmakla beraber kimi zaman bazı anlaşmaların, kompleks yapıları gereği birden çok tebliğle ilintisi olabilmektedir. Özellikle, bir lisans anlaşmasına konu olan teknolojinin ar-ge çalışmalarını içeren bir anlaşma kapsamında yer alması veya dağıtımının dikey anlaşma çerçevesinde gerçekleştirilmesi durumunda bu türden bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Bu sebeple 2008/2 sayılı Tebliğin, 2016/5 sayılı Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği²²⁹ ve 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ile olan ilişkisini değerlendirmek gerekir.

Ar-ge sözleşmelerinde, lisans sözleşmelerinden farklı olarak üretilmiş bir teknolojinin kullanımı yerine mevcut bir ürün yahut teknolojinin ilerletilmesi amaçlanmaktadır.²³⁰ Ancak bir ar-ge sözleşme kapsamında lisans anlaşmasının yer alması da mümkündür. Yahut ar-ge sonucu ortaya çıkan teknolojinin lisanslanması söz konusu olabilecektir. Yine bir lisans anlaşması üretim amacından ziyade ar-ge faaliyetlerine katkı sunmak amacı ile gerçekleştirilebilir. Bu durumlarda ilgili anlaşmanın muafiyet tebliğleri ile olan ilişkisini incelemek gerekecektir.

²²⁸ Kılavuz, paragraf 28, s.7.

²²⁹ RG., 16 Mart 2016, S:29655.

²³⁰ Faruk Dıvarcı, *Araştırma ve Geliştirme Sözleşmeleri*. İstanbul: Yetkin Yayınları, 2021, s.3.

Birden fazla teşebbüs bir araya gelerek belirli bir teknolojinin ar-ge faaliyetleri için ortak bir girişim kurabilir ve bu girişime fikri mülkiyet haklarının lisanslamasını gerçekleştirebilir. Bir teknolojinin üretim amacı ile değil de ar-ge faaliyetleri çerçevesinde lisanslanması durumunda ilgili anlaşma 2008/2 sayılı Tebliğ kapsamında değerlendirilmeyecektir. Bu tür bir lisans anlaşmasının varlığı halinde 2016/5 sayılı Tebliğ hükümleri uygulanacaktır. Eklemek gerekir ki bu lisansın grup muafiyetinden yararlanabilmesi için ar-ge anlaşması için gerekli ve anlaşmanın uygulanması açısından doğrudan ilişkili olmalıdır. Ancak kimi zaman taraflar ar-ge faaliyeti neticesinde elde edilecek teknolojinin üçüncü bir teşebbüse lisanslanması gerektiğini kararlaştırabilir. Üçüncü kişilere verilecek lisans bu sefer 2016/5 sayılı Tebliğ'den yararlanamayacak fakat diğer koşulları da sağlarsa 2008/2 sayılı Tebliğ'den faydalanabilecektir.²³¹ Örneğin, kimya sanayinde faaliyet gösteren iki teşebbüs ar-ge faaliyetleri kapsamında kendi aralarında fikri mülkiyet haklarının kullanımı da dahil olmak üzere birlikte hareket edebilecektir. Asıl amacın ar-ge faaliyeti olduğu bu anlaşma 2016/5 sayılı Tebliğ çerçevesinde değerlendirilebilecektir. Ancak bu iki teşebbüsün geliştirdikleri teknolojileri üçüncü bir kişiye lisanslamaları halinde ise 2008/2 sayılı Tebliğ çerçevesinde değerlendirilecektir.

AB hukukunda 316/2014 sayılı yeni Tüzükle birlikte getirilen bir hükümle, bir lisans anlaşmasının ar-ge grup muafiyeti tüzüğü yahut uzmanlaşma anlaşmalarına ilişkin grup muafiyeti tüzüğü kapsamında yer alması halinde uygulama bulmayacağı açıkça ifade edilmektedir. Önceki Tüzük döneminde yer almayan bu hüküm sayesinde bu konu açıklığa kavuşturulmaktadır.²³²

Teknoloji transferi anlaşmaları bağlamında gündeme gelebilecek bir diğer muafiyet tebliği ise 2002/2 sayılı Tebliğdir. Teknoloji transferi anlaşmaları hem dikey anlaşma

²³¹ Kılavuz, paragraf 50, s.12.

Her ne kadar Kılavuz'da 2003/3 sayılı Tebliğ ifadesi geçiyor olsa da Kılavuz'un yayınlandığı tarihten sonra ar-ge anlaşmalarına ilişkin muafiyeti düzenleyen 2016/5 sayılı yeni bir tebliğ yayınlanmıştır.

²³² European Commission. *Antitrust: Commission Adopts Revised Competition Regime for Technology Transfer Agreements*, 2014, s.6.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_14_208

(Erişim Tarihi: 11.05.2022).

olarak hem de yatay anlaşma olarak yapılabilecektir.²³³Anlaşmanın dikey anlaşma niteliğinde olması halinde 2002/2 sayılı Tebliğ ile ilişkisi de gözetilebilecektir. Bu Tebliğ'in 2. maddesinin 4. fıkrası uyarınca alım, satım yahut yeniden satıma dair yapılan anlaşmanın fikri mülkiyet haklarının lisansını da içermesi durumunda ilgili lisansın alım, satım yahut yeniden satımla doğrudan ilgili olması ve sözleşmenin esas amacını oluşturmaması halinde Tebliğ'den yararlanması mümkündür. Bir başka deyişle tebliğ kapsamına giren bir anlaşmanın varlığı ve anlaşmanın esas amacını oluşturmayan bir teknoloji lisansı söz konusu olduğunda 2002/2 sayılı Tebliğ devreye girecektir. Bu durumda sıklıkla franchise sözleşmeleri kapsamında rastlanmaktadır. Franchise anlaşmaları çeşitli lisansları da kapsamaktadır. Bu lisanslar anlaşmadan beklenen faydanın gerçekleşmesi için çoğu zaman gereklidir.²³⁴

Anlaşma konusunun teknoloji lisansı olduğu ve lisans veren ile lisans alan arasında gerçekleştirilen anlaşma 2008/2 sayılı Tebliğ kapsamına girerken lisans alanın ürettiği ürünlere ilişkin yaptığı anlaşma diğer koşulların da varlığı halinde 2002/2 sayılı Tebliğ çerçevesinde korunacaktır. Lisans anlaşması ile beraber ürettiği ürünlerin satışına ilişkin lisans alana çeşitli kısıtlamaların getirilmesi mümkündür. Bu sınırlamalar, 2008/2 sayılı Tebliğ kapsamında yasaklanmamış ise anlaşma bu tebliğ kapsamında grup muafiyetinden yararlanabilecektir. Anlaşmanın getirdiği yükümlülükleri karşılamak amacı ile lisans alanın yapacağı dağıtım anlaşmaları da 2002/2 sayılı Tebliğ'in şartları gözetilerek gerçekleştirilirse Tebliğ'den yararlanabilecektir.²³⁵ Böylelikle hem lisans anlaşması hem de lisans anlaşmasının yükümlülüklerini gerçekleştirilen dağıtım anlaşması farklı tebliğler çerçevesinde grup muafiyetinden yararlanabilecektir.

²³³ N. Ayşe Odman Boztosun, Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, s. 178; Doğan, s.45; Yengin, s.4.

Mercangöz ise teknoloji transferi anlaşmalarının dikey anlaşma niteliğinde olduğunu belirtmekle yetinmiştir. Mercangöz, *Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi*, s.40.

²³⁴ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, s.4.

²³⁵ Kılavuz, paragraf 53, s.13.

3.3. MUAFİYETTEN YARARLANAMAYAN SINIRLAMALAR

3.3.1. Açık Sınırlamalar

Tebliğ, teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin geçersiz kısıtlamaları temelde ikiye ayırarak tasnif etmiştir. Bu geçersiz kısıtlamaların ilk grubu anlaşmayı tamamen grup muafiyeti kapsamı dışına çıkarırken ikinci grup kısıtlamalar ise yalnızca ilgili hükümleri muafiyet dışına çıkartmakta ve anlaşmanın geri kalan kısmına ilişkin muafiyet değerlendirmesine etki etmemektedir. Birinci grupta yer alan kısıtlamalar açık sınırlamalar (*hardcore restrictions*) olarak adlandırılırken ikinci grupta yer alan kısıtlamalar yasak sınırlamalar (*excluded restrictions*) olarak isimlendirilmektedir.

Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin kimi sınırlamalar rekabet otoriteleri tarafından *per se* ihlal niteliğinde görülmektedir.²³⁶ Rekabet otoritelerinin bu yaklaşımından dolayı bu sınırlamalar grup muafiyetinden yararlanamamaktadır. Ancak bu durumun açık sınırlamaları içeren anlaşmalara ilişkin bireysel muafiyet talebinde bulunulmasına engel olmadığını da eklemek gerekmektedir. Ancak, Tebliğ’de sayılan açık sınırlamaların çoğu zaman rekabeti sınırlayıcı amaç güttüğü kabul edildiğinden bu anlaşmaların bireysel muafiyetten yararlanabilme imkânı oldukça düşüktür.²³⁷

Açık sınırlamalar tespit edilirken anlaşmaya taraf teşebbüslerin rekabet ilişkisi de gözetenmiştir. Tebliğ, rakip teşebbüsler ve rakip olmayan teşebbüslere ilişkin açık sınırlamaları farklı olarak belirlemiştir. Sözleşmeye taraf teşebbüslerin rakip olmaları halinde açık sınırlamalar 6. maddenin 2. fıkrasında belirlenmişken rakip olmayan teşebbüsler arasındaki bu sınırlamalar ise aynı maddenin 3.fıkrasında düzenlenmiştir.

3.3.1.1. Tarafların Rakip Olması Durumunda Açık Sınırlamalar

Rakip teşebbüsler arasında gerçekleştirilen teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin açık sınırlamalar Tebliğ’de dört bent halinde sıralanmıştır. Tebliğ’in 6. maddesinin 2. fıkrasına göre bu sınırlamalar; satış fiyatını belirleme hakkının sınırlandırılması, üretim ve satış miktarının sınırlandırılması, pazar ve müşteri paylaşımı ve lisans alanın sahip olduğu teknolojisini kullanımının veya üzerinde ar-ge faaliyetinin kısıtlanmasıdır.

²³⁶ Line, s.34.

²³⁷ Kılavuz, paragraf 15, s.4.

Rakip teşebbüsler için sayılan açık sınırlamalardan ilki, rakip teşebbüslerin yaptıkları anlaşma kapsamında üçüncü taraf teşebbüslere satılacak ürünlerin fiyatını belirleme özgürlüğünün kısıtlanmasına ilişkindir. Bu kısıtlama, tarafların ürettikleri ürünlere serbest piyasa koşulları kapsamında fiyat belirlemelerini engelleyecek ve bu durum anlaşmanın grup muafiyeti kapsamı dışına çıkmasına neden olacaktır. Fiyat belirleme hakkının kısıtlanmasına ilişkin hükümler tarafların ilgili teknolojiden faydalanma seviyesini önemli ölçüde sınırlayacağından rekabet ihlali meydana getirir.²³⁸ Fiyat belirleme hakkının kısıtlanması çeşitli şekillerde tezahür edebilir. Örneğin belirli ürün veya ürünlere ilişkin sabit bir fiyat getirilebileceği gibi, fiyatlara üst veya alt limit getirilmesi yahut kararlaştırılan fiyat aralığı haricinde bir fiyat belirlenmesinin cezalandırılması yöntemleri ile bu kısıtlama gerçekleştirilebilir.²³⁹ Örneğin, lisans alan tarafından üretilen ve üçüncü kişilere satışı gerçekleştirilen bir çelik levhanın satış fiyatının yüz bin lira olarak belirlenmesi yahut azami olarak yüz bin liraya satılabileceğinin kararlaştırılması bu kapsamdadır. Fiyat belirleme doğrudan olabileceği gibi dolaylı olarak da gerçekleştirilebilir. Örneğin lisans alanın elde edeceği kâr oranının veya yapabileceği en fazla indirim miktarının kısıtlanması bu duruma örnektir.²⁴⁰

Rakip teşebbüsler için sayılan açık sınırlamaların ikincisi ise üretim ve satış miktarının sınırlandırılmasıdır. Teknoloji transferi anlaşması kapsamında doğrudan bir üretim ve satış miktarı belirlenebileceği gibi örneğin belirli miktarın üzerinde yapılan üretim ve satışlara ek bedeller getirmek gibi dolaylı sınırlama yöntemleri de uygulanabilir. Bu dolaylı yöntemler de açık sınırlamalar kapsamındadır.²⁴¹ Üretime ve satışa ilişkin sınırlamalar hem piyasadaki üretim miktarını kısıtlı tutarak arz ve talep dengesinde arzın zayıflamasına neden olacak hem de üretim sürecinde birim maliyetinin artmasına ve bunların sonucunda da ürünün nihai fiyatının yüksek olmasına yol açabilecektir. Üretimin yapay bir biçimde azaltılması fiyat ve kâr maksimizasyonuna yol açarak

²³⁸ Jianming Shen, “Block Exemption for Technology Licensing Agreements under Commission Regulation (EC) No. 240/ 96”, *Boston College International and Comparative Law Review*, C.2, S.1, 1997, s.267.

<https://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol20/iss2/3> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

²³⁹ Kılavuz, paragraf 63, s.17.

²⁴⁰ Richard Whish ve David Bailey, *Competition Law*, Oxford: Oxford University Press, 2012, s.831.

²⁴¹ Kılavuz, paragraf 66, s.7.

tüketici refahının azalması sonucunu doğuracaktır.²⁴² Bu ve benzeri durumlar teknoloji transferi anlaşmalarından beklenen rekabeti ve verimliliği arttırıcı etkiyi zayıflatacaktır.

Açık sınırlamalardan bir diğeri ve Tebliğ’de en detaylı biçimde ele alınanı ise pazar veya müşteri paylaşımıdır. Pazar veya müşteri paylaşımının açık sınırlama olarak düzenlenmesine rağmen bu duruma altı farklı istisna getirilerek grup muafiyeti uygulamasının kapsamını genişletilmiştir.

Bu sınırlamanın ilk istisnası ister lisans verene ister lisans alana yahut taraflardan her ikisine anlaşma konusu teknoloji ile sınırlı kalmak kaydı ile getirilecek olan belirli kullanım alanında, bölgede yahut ürün pazarında üretim yapmayı yahut yapmamayı öngören hükümlerdir (Tebliğ m.6/2-c-1). Bir başka deyişle, anlaşma konusu teknoloji ile lisans alanın belirli kullanım alanlarında üretim yapması yahut lisans verenin belirli bölgelerde üretim yapmaması gibi koşullar bu istisna kapsamında sayılacağı için birer açık sınırlama olarak görülmeyecektir.

Pazar veya müşteri paylaşımı sınırlamasına getirilen ikinci istisna ise lisans alan aleyhine düzenlenecek olan belirli bölge veya bölgelerde ilgili teknolojiyi kullanmama ve diğer teşebbüslere lisans vermesini yasaklayan hükümler getirilmesidir. Bu yönde bir hükmün varlığı halinde ilgili teknolojiden gerek lisans veren gerekse de diğer teşebbüsler yararlanamayacak olup yalnızca lisans alanın faydalanması söz konusu olacaktır. Bir başka deyişle bu istisnai durumun varlığında bir inhisari lisans söz konusu olacaktır.²⁴³ Tebliğ, böyle bir koşulun ancak belirli bölgede varlığı halinde açık sınırlama kapsamında olmayacağını ifade etmektedir. Yani, bölge sınırlaması olmadan lisans verene veya diğer teşebbüslere getirilecek bu yönde bir kısıtlama istisna kapsamında yer almayacağından açık sınırlama sayılacak ve anlaşmanın muafiyetten yararlanmasına engel olacaktır.

Bir diğer istisna ise lisans alan veya lisans verene ayrılmış bölge veya müşteri gruplarının varlığı halinde diğer tarafın yapacağı aktif satışlara²⁴⁴ kısıtlama

²⁴² DPT, s.5.

²⁴³ Sarı, s.129.

²⁴⁴ Satıcının alıcıya yönelik pazarlama, reklam gibi doğrudan etkileşim amaçlı faaliyetlerinin söz konusu olduğu satışlar aktif satış olarak adlandırılırken satış ilişkisinin alıcının bu yönde bir aktif çabasına dayanmayan satışlar pasif satış olarak kabul edilecektir. Bkz. Metin

getirilmesidir. Böylelikle taraflar kendilerine ayrılan bölge ve müşteri gruplarında diğer tarafın aktif satışını engelleyebilecektir. İlk istisnanın belirli bölgede üretimi engellediği, ikinci istisnanın ise belirli bölgede lisans verilmesini engellediği göz önüne alındığında üçüncü istisna olarak bir aktif satış sınırlaması getirilmesi oldukça tutarlıdır. Özellikle yeni bir teknolojinin varlığı ya da yüksek miktarda sermaye ayrılan bir lisanslamanın varlığı halinde tarafların kendi bölge veya müşteri pazarlarını korumaları oldukça önemlidir.²⁴⁵

Diğer bir istisna ise lisans veren tarafından diğer lisans alanlara verilmiş belirli bir bölge veya müşteri grubunu kapsayan bir lisansın varlığı halinde lisans alana bu bölgelerde getirilen aktif satış yasağıdır. Böylelikle diğer lisans alanların sahip olduğu münhasır lisansların varlığı diğer lisans anlaşmaları için bir açık sınırlamaya sebep olmayacaktır. Böylelikle üçüncü bentteki istisna ile tarafların birbirlerine ait bölgelerde aktif satış sınırlamasına verilen izin dördüncü bent ile diğer lisans alanların bölgeleri için getirilen aktif satış kısıtlamaları için de geçerli olmuştur.

Pazar ve müşteri paylaşımı yasağına getirilen beşinci istisna ise lisans alanın, ilgili teknolojiyi yalnızca kendi kullanımına özgü olarak üretmesidir. Böylelikle lisans alanın, ilgili ürünlerin üçüncü kişilere satışını gerçekleştirme imkânı ortadan kaldırılmaktadır. Burada istisnanın sınırı ise lisans alanın bu ürünü kendi ürettiği ürünlere dair yedek parça olarak satışının aktif veya pasif satış olarak kısıtlanamamasıdır (Tebliğ m.6/2-c-5). Eğer bu sınıra uyulmaz ve ilgili ürünün lisans alanın kendi ürettiği ürünlere dair yedek parça olarak satışı da yasaklanırsa bu durumda açık sınırlamanın varlığı söz konusu olacaktır.

Altıncı ve son istisna ise sadece belirli müşteriye özgü üretim kısıtlamasıdır. Ancak burada lisans aynı zamanda söz konusu müşteriye alternatif arz sağlamak amacı ile verilmiş olmalıdır (Tebliğ m.6/2-c-6). Örneğin bir telefon üreticisine çip üretimi sağlamak amacı ile verilen bir lisansın varlığı halinde sözleşme kapsamında lisans alanın üretiminin yalnızca bu telefon üreticisi ile sınırlı kalmasını düzenleyen bir

Topçuoğlu, “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar”, *Rekabet Dergisi*, (Haziran 2004), S.18, s.45.

²⁴⁵ Arı, s.38.

kısıtlama, açık sınırlama sayılmayacak ve anlaşmayı grup muafiyeti kapsamı dışına çıkarmayacaktır.

Tebliğ’de rakip teşebbüsler için öngörülen son açık sınırlama ise m. 6/2-ç bendinde düzenlenmekte olup iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda lisans alana ait teknolojinin kullanma hakkının kısıtlanması, ikinci kısımda ise tarafların araştırma ve geliştirme hakkının kısıtlanması söz konusudur. İlk kısıtlama sadece lisans alanın sahip olduğu teknoloji kullanımını kısıtlamakta olup lisans veren için ise böyle bir kısıtlamanın getirilmesi açık sınırlama olarak düzenlenmemiştir. Böylelikle lisans alanın sahip olduğu teknolojinin kullanılmasını kısıtlayan hükümlerin varlığı halinde anlaşma grup muafiyetinden yararlanamayacaktır. İkinci kısımda ise gerek lisans alan için gerekse lisans veren için araştırma ve geliştirme çalışmalarının kısıtlanması açık sınırlama olarak düzenlenmiştir. Bu sayede araştırma ve geliştirme faaliyetleri neticesinde sağlanacak teknolojik gelişmeleri engelleyecek hükümler korunmamaktadır. Ancak tebliğ araştırma ve geliştirme faaliyetlerini kısıtlayacak hükümler bakımından bir istisna öngörmektedir. Buna göre üçüncü kişilerin lisans konusu know-how’a erişiminin engellenmesi için gerekli olan hallerde ar-ge faaliyetlerine getirilecek kısıtlamalar açık sınırlama olarak görülmeyecektir. Bu hüküm tarafların yatırım ve emek neticesinde edindikleri know-how’ın korunmasını sağlamaktadır. Kılavuz’un, itiraz etmeme yükümlülüklerinde bir defa alenileştikten sonra gizliliğini sağlamanın çok zor olması gerekçesi ile diğer haklardan farklı olarak know-how için getirilen kısıtlamaya daha toleranslı yaklaşması gibi Tebliğ’de de know-how’ın gizliliğine verilen ehemmiyet sebebi ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde know-how gizliliği için getirilecek sınırlamaya bu şekilde bir istisna tanınmıştır.²⁴⁶

3.3.1.2. Tarafların Rakip Olmaması Durumunda Açık Sınırlamalar

Rakip olmayan teşebbüsler arasındaki ilk açık sınırlama tıpkı rakip teşebbüslerde olduğu gibi tarafların fiyat belirleme hakkının kısıtlanmasıdır. Böylelikle rakip olmayan teşebbüsler arasındaki teknoloji transferi anlaşmalarında da fiyat belirleme hakkının doğrudan veya dolaylı olarak kısıtlanması halinde anlaşma tamamen grup muafiyeti kapsamı dışına çıkacaktır. Örneğin, lisans alanın üçüncü kişilere yapacağı

²⁴⁶ Kılavuz, paragraf 62, s.17.

satışlara asgari satış bedeli getirilmesi kapsamında olacaktır. Ancak tebliğ, rakip teşebbüsler arasındaki anlaşmalardan farklı olarak rakip olmayan teşebbüsler arasındaki fiyat belirleme hakkının kısıtlanması yasağına bir istisna getirmiştir. Buna göre azami satış fiyatı yahut tavsiye niteliğinde satış fiyatı belirlenmesi açık sınırlama olarak görülmeyecek ve anlaşma grup muafiyeti kapsamında sayılacaktır.

İkinci açık sınırlama ise teknoloji transferi anlaşmasına konu ürünün lisans alanın gerçekleştireceği pasif satışlara müşteri veya bölge kısıtlaması getirilmesidir.²⁴⁷ Lisans alanın, belirli bölge ve müşteri gruplarına yapacağı pasif satışları engelleyen gerek doğrudan gerekse dolaylı tüm hükümler bu kapsamdadır. Tebliğ bir yandan lisans alanın pasif satışlarına ilişkin bölge ve müşteri kısıtlamalarını açık sınırlama kapsamında sayarken diğer yandan çeşitli istisnalar getirerek bu yasağın sınırlarını daraltmaktadır.

Müşteri ve bölge kısıtlamasının açık sınırlama olmaktan çıkartan istisnaların ilki, lisans veren için ayarlanan münhasır bölge ve münhasır müşteri grubu olarak belirlenen yerler bakımından lisans alana getirilen pasif satış yasağıdır. Bu istisna ile lisans veren için ayrılan münhasır bölge ve münhasır münhasır müşteri gruplarının korunması adına getirilecek pasif satış kısıtlaması anlaşmayı muafiyet dışına çıkartmayacaktır.

İkinci istisna da yine münhasır bölge ve müşteri gruplarına pasif satış yasaklarına ilişkindir. Bu düzenleme ile diğer lisans alanlara ayrılan münhasır müşteri grupları veya münhasır bölgeler için lisans alana getirilecek pasif satış yasağı açık sınırlamaların dışında tutulmuştur. Münhasırlık uygulaması ile lisans alan taraf harcadığı emek ve gerçekleştirdiği maliyet karşılığında bir koruma elde etmektedir ve bu istisnada buradaki korumayı destekleyici niteliktedir. Ancak ilk istisnadan farklı olarak burada iki yıllık süre sınırı öngörülmüştür. Lisans verenin sahip olduğu müşteri gruplarına ve müşteri bölgelerine lisans alan için getirilecek pasif satış yasaklarının açık sınırlama olarak değerlendirilmemesi için herhangi bir zaman sınırlaması öngörülmez iken diğer lisans alanların münhasır alanlarına yönelik getirilecek pasif

²⁴⁷ Ancak lisans verene bu yönde getirilecek bir kısıtlama ise açık sınırlama olarak görülmeyecektir.

satış yasakları en fazla iki sene için getirilebilir.²⁴⁸ Bu istisnaya ilişkin AB mevzuatında gerçekleşen değişikliğe de değinmek gerekmekte. Gerçekten de aynı zamanda 2008/2 sayılı Tebliğ'in mehzazı olan 772/2004 sayılı Tüzük de bu istisna yer almakta idi. Ancak 316/2014 sayılı Tüzük daha 772/2004 sayılı Tüzük'ten farklı olarak münhasır bölge veya müşteri gruplarına ilişkin getirilecek pasif satışların açık sınırlamasının istisnalarının sayısını altıdan beşe indirmiş ve bahsettiğimiz bu istisnayı kaldırmıştır. Bu durumda AB mevzuatına göre diğer lisans alanlar için ayrılan münhasır müşteri gruplarına ve münhasır bölgelere yapılacak pasif satış yasakları istisna kapsamında çıkartılmıştır. Bir başka deyişle AB mevzuatında bu durum artık açık bir sınırlama olarak kabul edilmektedir. Böylelikle 316/2014 sayılı Tüzükle birlikte AB rekabet hukukunda pasif satışlara ilişkin olarak lisans veren ve diğer lisans alanlar arasında ayırım yapılmış, bu ayırım neticesinde de yasak hükümlere getirilen istisnaların sayısı azaltılmıştır. Ancak, kılavuz bireysel muafiyet denetiminde dikkate alınacak ilkeleri belirterek bu hükümlere muafiyet yolunun tamamen kapalı olmadığına işaret etmiştir. Özellikle bu kısıtlama üçüncü kişi lisans alanın yatırımlarının karşılığını alabilmesi adına gerekli görülürse uygun bir süre için bireysel muafiyet tanınmasına olumlu yaklaşılmaktadır.²⁴⁹ Bu değerlendirmede, yapılan yatırımın büyüklüğü kuşkusuz önem arz edecektir.

Üçüncü istisna ise anlaşmaya konu ürünün yalnızca kendi kullanımı ile kısıtlı olarak üretimi için lisans alana getirilen sınırlamadır. Böylelikle anlaşmada öngörülecek bir hüküm ile lisans alanın ilgili ürünü yalnızca kendisi için üretebileceği yönünde bir kayıt getirilebilecek ve bu durum açık sınırlama olarak görülmeyecektir. Ancak bu kısıtlamaya anlaşmaya konu ürünleri lisans alanın, kendi ürünleri için yedek parça olarak satışının yasaklanması dahil edilmemelidir.²⁵⁰

Dördüncü istisna ise teknoloji lisansının özel bir müşteriye yönelik arz sağlamak amacı ile verildiği hallerde bu ürünlerin üretiminin yalnızca ilgili müşteri ile sınırlı olmasıdır. Bu durumda lisans alan diğer teşebbüsler için bu ürünlerin üretimini

²⁴⁸ Kılavuz, paragraf 82, s.23.

²⁴⁹ Makbule Bekcan, "Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin AB Grup Muafiyet Rejiminde Başlıca Değişiklikler ve Türkiye Uygulaması", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.7, S.1, (Temmuz 2016), s.197.

²⁵⁰ Kılavuz, paragraf 83, s.24.

sağlayamayacaktır. Örneğin ilgili teknoloji ile üretilen gözlük camlarının lisans alan tarafından yalnızca bir gözlük camı firmasına alternatif arz sağlamak amacı için yapıldığı hallerde lisans alanın üretiminin kapsamı bununla sınırlı kalacak ve bu durum grup muafiyeti tanınmasına engel olmayacaktır.²⁵¹

Bölge ve müşteri sınırlamalarına ilişkin beşinci istisnamız ise lisans alanın pazarda toptancı olarak faaliyet gösterdiği hallerde son kullanıcıya yaptığı satışların kısıtlanmasıdır. Bu kayıt sonucunda lisans alan nihai tüketiciye doğrudan satış yapamayacak, bunun yerine satışı perakendeci olarak faaliyet gösteren teşebbüslere gerçekleştirecektir. Böylece lisans verenin, toptan dağıtım fonksiyonunu lisans alana devrine imkân sağlanmaktadır.²⁵²

Altıncı ve son istisna ise seçici dağıtım sisteminin varlığı halinde söz konusu olmaktadır. Seçici dağıtım sistemi, teknolojinin sahibinin yalnızca belirlemiş olduğu teşebbüslere lisans verdiği ve lisans alanların ise ilgili ürünleri yalnızca yetkili satıcılara dağıtma yükümlülüğü altına girdiği sistemdir. Böyle bir seçici dağıtım sisteminin varlığı halinde bu sisteme üye teşebbüslerin yetkili olmayan dağıtıcılara satışının kısıtlanması istisna olarak kabul edilecektir. Bu durumda sistem üyeleri yalnızca yetkili satıcılara satış yapabilecektir.

Rakip olmayan teşebbüsler arasındaki açık sınırlamaların üçüncü ve sonuncusu ise lisans alanın perakende seviyesinde bir teşebbüs olması durumunda gerek aktif satışların gerekse de pasif satışların kısıtlanmasıdır (Tebliğ m.6/3-c)²⁵³. Her ne kadar Tebliğ toptancı olarak faaliyetler gösteren teşebbüsler bakımından son kullanıcıya yapılacak satışların kısıtlanmasını bir istisna olarak kabul etmiş ve açık sınırlama olarak değerlendirmemişse de perakende düzeyinde faaliyet gösteren bir lisans alana getirilecek bu yönde bir kısıtlama açık sınırlama olacak kabul edilecektir. Bu yasağın tek istisnası ise bir seçici dağıtım sisteminin söz konusu olduğu hallerde üyelere kendilerine yetki verilmeyen yerlerde getirilecek olan faaliyette bulunma yasağıdır.

²⁵¹ Kılavuz, paragraf 84, s.24.

²⁵² Kılavuz, paragraf 85, s.24

²⁵³ Bu sınırlama dikey anlaşmalar için de bir açık sınırlama olarak kabul edilecektir. bkz. 2002/2 sayılı Tebliğ m.4-1-c.

3.3.2. Yasak Sınırlamalar

Tebliğ kapsamında geçersiz sayılan sınırlamaların bir kısmı da yasak sınırlamalar olarak adlandırılmaktadır. Açık sınırlamalardan farklı olarak yasak sınırlamaların varlığı halinde anlaşmanın tamamının grup muafiyeti kapsamı dışına çıkması söz konusu olmayacaktır. Anlaşmanın diğer hükümlerinden ayrıştığı müddetçe yalnızca yasak sınırlama grup muafiyeti dışında sayılacaktır. Şayet bahsi geçen türden bir sınırlamanın, anlaşmanın geri kalan kısmından ayrılması mümkün değilse anlaşma tamamen muafiyet kapsamı dışında sayılacaktır.

Özellikle yasak sınırlamaların uygulanmasında tarafların pazarda rakip pozisyonda olup olmadıkları önem arz ettiğinden, taraflar arasında rekabet ilişkisinin tespiti oldukça önemlidir.²⁵⁴ Tebliğ'in içeriğine baktığımızda grup muafiyetinden yararlanamayan kısıtlamaların tespitinde rekabet ilişkisinin gözetildiği görülmektedir.

3.3.2.1 Geriye Verme Yükümlülüğü

Teknoloji transferi anlaşmalarında zaman zaman yer alan ve yasak sınırlama kabul edilen koşullardan birisi de geri verme yükümlülüğüdür. Bu koşul, lisans alanın sözleşmeye konu teknoloji üzerinde yapacağı iyileştirmelerin lisans verene yahut lisans verenin belirlediği üçüncü kişilere lisanslanmasını yahut devrini zorunlu kılmaktadır. Lisans verenin böyle bir koşul talep etmesinin ardında çeşitli gerekçeler olabilir. Özellikle fiili veya potansiyel rekabet içerisinde olduğu lisans alanın yapacağı iyileştirmeler nedeni ile lisans veren, teknolojisinin ekonomik değerinin azalması ve rekabet gücünün zayıflaması riski ile karşılaşabilecektir. Geri verme yükümlülüğü ile lisans veren bu riskin önüne geçebilecektir.

Tebliğ, iyileştirmelere yönelik geri verme yükümlülüğünü iki farklı bentte irdelemiş ve bu iki halde ilgili yükümlülüğün grup muafiyeti kapsamı dışında kalacağını ifade etmiştir. İlk halde, lisans alan teknoloji üzerinde yaptığı iyileştirmeler için münhasır lisans vermekle mükelleftir. Ancak bu iyileştirmeler lisansa konu teknolojiden ayrılabilir niteliği haiz olmak zorundadır. Bu lisans yükümlülüğünün muhatabının

²⁵⁴ Gonca Gülfem Bozdağ, "Technology Transfer Block Exemption Regulation (240 / 96) and Guidelines in Terms of Hard Core and Excluded Restrictions", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.1, S.18, (Ocak 2014), s.89.

lisans veren yahut onun belirleyeceği bir başka kişi olması önemsizdir. (Tebliğ m.7/2-a).

İkinci halde, lisans alan lisansa konu teknolojiden ayrılabilir nitelikte bir iyileştirme gerçekleştirmiş olmalı ve bu iyileştirme bakımından kendisi için devir yükümlülüğü öngörölmelidir. Bu durumda da devrin muhatabının lisans alan yahut üçüncü kişi olması fark etmeyecektir. Ayrıca iyileştirme neticesinde elde edilen hakkın kısmen veya tamamen devredilecek olması da önemsizdir. (m.7/2-b). Böylelikle geri verme yükümlülüğü, geriye lisans verme biçiminde gerçekleştirebileceği gibi geriye hak devri biçiminde de gerçekleştirebilecektir.

Geri verme yükümlülüğü incelenirken iki farklı ayırım gözetilecektir. İlk ayırım teknoloji üzerinde yapılan iyileştirmenin ayrılabilir nitelikte olup olmaması, ikinci ayırım ise geri verme yükümlülüğünün lisans verme biçiminde olması halinde bu lisansın münhasır olup olmamasıdır. Anlaşmanın grup muafiyetinden yararlanma imkânı, getirilen geri verme yükümlülüğünün bu ayırlardan hangisinde yer aldığına göre belirlenecektir.

İyileştirmelerin ayrılabilir nitelikte olup olmadığı teknoloji transferi anlaşmalarının muafiyet tebliği kapsamında yer alıp almayacağı noktasında oldukça önemlidir. Ayrılabilir nitelikte kabul edilen iyileştirmeler, anlaşmaya konu fikri mülkiyet hakkından bağımsız olarak kullanımın mümkün olduğu hallerde söz konusu olacaktır.²⁵⁵ İyileştirmenin anlaşmaya konu fikri mülkiyet hakkından bağımsız kullanımı mümkün değil ise ayrılabilir nitelikte olmayan iyileştirmeden bahsedilecektir. Geri verme yükümlülüğü gerek iyileştirmelere ilişkin lisans verme şeklinde düzenlendiği gerekse de iyileştirmelere ilişkin hakların devri şeklinde düzenlendiği hallerde yasak sınırlama olarak görülmesi için ayrılabilir nitelikteki iyileştirmelere dair olmalıdır. Ayrılabilir nitelikte olmayan iyileştirmeler için ise daha farklı bir yaklaşım sunulmaktadır. Şöyle ki; bu tür iyileştirmeler sonucu elde edilen teknolojinin kullanımı, iyileştirmeyi gerçekleştiren lisans alanın inisiyatifinde olmayacaktır. Lisans alan ancak lisans verenin izni ile bu teknolojiyi kullanabileceği

²⁵⁵ Liu, s.763.

için bu tür iyileştirmelere getirilecek geri verme yükümlülüğü rekabeti ihlal edici görülmeyecektir.²⁵⁶

Geri verme yükümlülüğünün geriye lisans verme biçiminde düzenlendiği hallerde ilgili teknolojiye ilişkin iyileştirmenin ayrılabilir nitelikte olup olmamasının yanı sıra lisansın münhasır nitelikte olup olmaması da önemli bir ayrımdır. Zira ayrılabilir nitelikteki iyileştirmelere yönelik getirilen geriye lisans verme yükümlülüğünün münhasır nitelikte olduğu hallerde anlaşmada yer alan bu sınırlama muafiyetten yararlanamayacaktır. Bu tür bir koşulun grup muafiyeti kapsamında yer almamasının nedeni, lisans alanın kendi çabaları sayesinde elde ettiği iyileştirmelerden yararlanma imkânının kısıtlanması, elde edebileceği rekabet avantajlarının engellenmesi ve ar-ge faaliyetleri yapma konusunda teşvik edici değil istek kırıcı sonuçlar doğurmasıdır.²⁵⁷ Münhasır lisans nedeniyle, lisans alanın emek ve mali birikim harcayarak edindiği teknolojiyi üçüncü kişilere transfer ederek edineceği potansiyel gelir engellenmiş olur.

Münhasır olmayan geriye lisans verme yükümlülüğü ise anlaşmayı grup muafiyeti kapsamı dışına çıkarmamaktadır. Münhasır nitelikte olmayan lisansların münhasır lisanslara nazaran rekabete etkisinin daha kısıtlı olduğu gözetildiğinde böyle bir ayrım yapılarak münhasır olmayan lisans anlaşmalarına daha toleranslı davranılması makul görünmektedir. Münhasır olmayan lisans verme yükümlülüğünde ayrılabilir iyileştirmelerin grup muafiyetinden yararlanabilmesi için bu yükümlülüğün iki taraflı olmasına da gerek yoktur. Böyle bir yükümlülüğün tek taraflı olarak lisans alana yüklenilmesi, buna karşın lisans verenin iyileştirmeler yönünden serbest bırakılması halinde de grup muafiyeti uygulanabilecektir.²⁵⁸

316/2014 sayılı Tüzük ile birlikte AB hukukunda bu konuda değişikliğe gidilmiştir. Yeni düzenleme ile birlikte ister ayrılabilir nitelikte olsun isterse ayrılabilir nitelikte olmasın münhasır geriye lisans verme yükümlülüklerinin tamamı grup muafiyetinden yararlanamayacaktır.²⁵⁹ Bir başka deyişle bir önceki AB Tüzüğü ve Türk hukukunda

²⁵⁶ Halisan Yengin, “Technology Transfer Agreements in the European Competition Law”, Marmara Üniversitesi SBE, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul 2010, s.85.

²⁵⁷ Bekcan, s.198.

²⁵⁸ Kılavuz, paragraf 89, s.25

²⁵⁹ Jean François Bellis, “IP and Competition: A Survey of Developments in the Past Year”, *Journal of European Competition Law & Practice*. 6.1, 2014, s.55. doi:10.1093/jeclap/lpu112 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

yürürlükte olan Tebliğ, sadece ayrılabilir ve münhasırlık niteliğini aynı anda taşıyan geri lisans verme yükümlülüklerini muafiyet dışına iterken yeni AB Tüzüğü münhasırlık sıfatının varlığını yeterli görmektedir. Böylelikle grup muafiyetinden yararlanamayacak yükümlülüklerin kapsamı genişletilmiştir. Ancak eklemek gerekir ki münhasır nitelikte olmayan geriye lisans verme yükümlülüğü içeren anlaşmalar AB hukuku açısından halâ grup muafiyetinden yararlanabilecektir. Yapılan bu değişikliğin AB ve ABD rekabet hukuklarını birbirlerine yaklaştırdığını da eklemek gerekir.²⁶⁰ 316/2014 sayılı tüzük ile tüm münhasır geriye lisans verme yükümlülüğünün muafiyet dışına alınması Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) tarafından eleştirilmiştir. ICC, bu değişikliğin herhangi bir gözlemsel analize dayanmadığını savunmaktadır.²⁶¹

Bazı hallerde geri verme yükümlülüğünün rekabet açısından olumlu etki doğurabileceği yönünde doktrinde görüşler yer almaktadır. Örneğin lisans veren, lisans alanın geliştirdiği teknoloji sayesinde kendisine karşı güçlü bir rakip olacağı endişesi içerisinde bulunabilir. Zira yapılan geliştirme neticesinde lisans verenin sahip olduğu teknolojinin mali değerinin azalması hatta teknik olarak geri kalması sebebi ile talebin azalması sonucu ortaya çıkabilecektir.²⁶² Bu sebeple teknoloji sahibi, pazarda sahip olduğu pozisyonu korumak amacı ile lisans vermekten çekinebilecektir. İşte geriye lisans verme koşulu lisans verenin bu endişesini ortadan kaldıracak ve onu lisans anlaşmaları için cesaretlendirmiş olacaktır. Geri verme yükümlülüğünün lisans verenin yeni teknolojiden faydalanmasını sağlayarak inovasyonu teşvik ettiği ve böylece rekabete olumlu yansıtacağını iddia edenler de mevcuttur.²⁶³ Ancak kanaatimizce bu koşullar teknoloji sahibini lisans vermeye teşvik etse de teknolojiyi iyileştiren lisans alanın inovatif çabalarını olumsuz etkileyebilecektir. Bu nedenle geriye lisansa ilişkin hükümler lisans alanın yaptığı iyileştirmelerden faydalanmasını kabul edilemeyecek düzeyde kısıtlanması sonucunu doğurmamalıdır.

Teknoloji transferi anlaşmaları kapsamında getirilen geri verme yükümlülükleri her ne kadar grup muafiyetinden yararlanamasa da bireysel muafiyetten yararlanabilmeleri

²⁶⁰ Makvart, s.132.

²⁶¹ ICC. *Comments on Draft Proposal for a Revised Block Exemption for Technology Transfer Agreements and for Revised Guidelines*. 2014, s.3

²⁶² Gözlükaya, s.58

²⁶³ Padilla, Douglas ve Koren, s.33.

imkanına sahiptir. Geri verme yükümlülüğünün bireysel muafiyetten yararlanma imkânı tespit edilirken bazı kriterlere başvurulmaktadır. Örneğin, getirilecek olan geriye lisans verme yükümlülüğünün münhasır lisans nitelik taşıdığı hallerde iyileştirmeyi gerçekleştiren lisans alanın yeni teknolojinin kullanımından mahrum bırakılmaması, lisans veren veya onun işaret ettiği üçüncü kişinin yapılan iyileştirmelere ilişkin aldığı geri lisansı, alt lisans olarak lisanslayabilmesi yahut geriye lisans yükümlülüğü neticesinde iyileştirilmiş teknolojinin daha yaygın kullanımının sağlanması önemli ölçütlerdir.²⁶⁴ Kurul tarafından yapılacak incelemelerde bu ve benzeri çok sayıda unsur dikkate alınmaktadır.

İyileştirmelere ilişkin münhasır lisans verme yükümlülüğünün söz konusu olduğu hallerde bireysel muafiyet değerlendirmesi yapılırken bu koşulun lisans alanı inovasyon yapmaya teşvik edip etmediğine de dikkat etmek gerekir.²⁶⁵ Lisans alan maliyet azaltma, kullandığı teknolojinin verimliliğini artırma gibi gerekçelerle iyileştirme çabası sergileyebilir. Teşvikten tamamen uzak kısıtlamaların lisansa konu teknolojiye ilişkin iyileştirme yönündeki yenilikçi yaklaşımı kısıtlayacağını ve rekabeti sınırlandıracağını göz ardı etmemek gerekir. Lisans verenin, lisans alandan iyileştirme çabasında olmasını beklediği hallerde sözleşmeye bu durumu teşvik edici hükümlerin eklenmesi beklenir. Örneğin, lisans alanın iyileştirme yapması ve iyileştirmeyi geri verme yükümlülüğünü üstlendiği hallerde lisans bedelinde indirimle gidileceğine dair bir koşul bu duruma örnek gösterilebilir. Bu hükümler rekabeti teşvik edici nitelikte olduğundan anlaşmanın bireysel muafiyetten yararlanma şansı artacaktır.

Bireysel muafiyet değerlendirmesinde dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise söz konusu teknolojinin, geri verme yükümlülükleri ile kontrol edilme riskidir. Lisans alanların üretim için ulaşabilecekleri teknolojilerin sayısının çok daha fazla olduğu hallerde rekabetin ihlal edilme ihtimali, ulaşılacak teknoloji sayısının daha sınırlı olduğu ihtimallere nazara daha azdır.²⁶⁶ Zira ikinci durumda hem lisans verenin eli daha fazla güçlüdür hem de lisans alan için alternatifler daha kısıtlıdır. Lisans alan ilgili teknolojiyi kullanabilmek için pazarda az sayıda mevcut olan teknoloji

²⁶⁴ Gözlükaya, s.58.

²⁶⁵ Jesper, s.361.

²⁶⁶ Kılavuz, paragraf 90, s.26.

sahibinden lisanslama yapmak durumunda kalacak ve bu teknoloji sahiplerinin getireceği geriye lisans talepleri hem iyileştirmeleri kontrol etmelerini sağlayacak hem de rekabete aykırı sonuçlar doğurabilecektir.

İyileştirmelere ilişkin geri verme yükümlülüğünün kapsamı farklı şekilde dizayn edilebilir. Örneğin verilecek olan geriye lisans bölge veya süre bakımından sınırlandırılabilir. Böylelikle verilmesi kararlaştırılan lisansın rekabete olumsuz etkisi daha sınırlı hale getirilebilir. Geriye lisans verme hükmü karşılığında bir ücret ödeme yükümlülüğü kararlaştırılabilir. Bu sayede lisans alanın iyileştirme çalışmaları açısından motive edilmesi mümkün olabilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta grup muafiyetinden yararlanamayan geri verme yükümlülüğü açısından Tebliğ'de ücrete ilişkin herhangi bir ifade yer almadığıdır. Yani geri verme yükümlülüğü karşılığında bir ücret kararlaştırılmış olsa dahi bu durum, grup muafiyetine ilişkin değerlendirmeyi etkilemeyecektir. Ancak ücret kararlaştırılmış olması bireysel muafiyet denetiminde göz önüne alınacaktır.

Birden fazla teşebbüsün karşılıklı olarak sahip oldukları teknolojileri lisanslamaları halinde çapraz lisans söz konusu olacaktır.²⁶⁷ Bir çapraz lisanslamanın varlığı halinde de her iki tarafa geriye lisans verme koşulu getirilebilir. Bu durum tarafların iyileştirme çabalarını zayıflatabilir ve dolayısıyla rekabeti kısıtlayıcı sonuçlar doğurabilecektir.²⁶⁸ Zira bu durumda taraflar emek ve maliyet harcayarak ilgili teknolojiyi geliştirmek yerine karşı tarafın gerçekleştireceği iyileştirmeden yararlanmayı tercih edebilecektir. Bu durumda yenilikçi yaklaşımı demoralize eden bir sonuç söz konusu olabilecektir. Bu içerikte bir anlaşmanın söz konusu olduğu hallerde her ne kadar iki taraf için de eşit bir yükümlülük söz konusu olacak olsa dahi bu durum anlaşmanın grup muafiyeti kapsamı dışına çıkmasına engel olmayacaktır. Ayrıca rakip teşebbüsler arasında gerçekleştirilen geri verme yükümlülüğünü içeren ve çapraz lisansın söz konusu olduğu teknoloji transferi anlaşmalarında geri verme yükümlülüğünün yanı sıra tarafların kendi teknolojileri üzerinde elde ettiği iyileştirmeleri de diğer tarafla paylaşma yükümlülüğünün varlığı halinde gerçekleştirilen tüm iyileştirmelerin

²⁶⁷ Seda Nurtaç Bayramoğlu, *Rekabet Hukukunda Fikri Mülkiyet Haklarının Toplu Yönetimi: Patent Havuzları ve Standart Belirleme*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2012, s.9.

²⁶⁸ Yengin, s.86.

rakipler arasında paylaşılması sonucu doğacak ve rakiplerin birbirleri ile yarışabilmesi kısıtlanacaktır.²⁶⁹

3.3.2.2. Fikri Mülkiyet Haklarına İtiraz Etmeme Yükümlülüğü

Fikri mülkiyet haklarını sona erdiren çeşitli nedenler bulunmakta olup bunlardan birisi de hükümsüzlük kararıdır. İlgili fikri mülkiyet hakkının mevzuatta belirtilen özellikleri taşımadığının sonradan ortaya çıktığı hallerde tamamen veya kısmen hükümsüzlük yaptırımı uygulanacaktır. Bu hükümsüzlük esasen geçmişe etkili şekilde olacaktır.²⁷⁰ Teknoloji transferi anlaşmaları kapsamında lisans alan, lisans aldığı teknolojinin geçerliliğine itiraz etme tercihinde bulunabilir. Bu durum, lisans verenin sahip olduğu fikri mülkiyet hakkının hükümsüzlük yaptırımı ile karşılaşması ihtimalini doğuracaktır. Bu sebeple kimi zaman lisans alanın sözleşmeye konu fikri mülkiyet hakkının geçerliliğine itiraz etme ihtimalini ortadan kaldırmak için itiraz etmeme yükümlülüğü öngörülebilir. Lisans verenin lisans alana bu yönde getireceği bir koşul Tebliğ'in 7. maddesinin 2. fıkrasının c. bendinde bir yasak sınırlama olarak düzenlenmiştir.

Lisans alan, üçüncü kişi konumundaki teşebbüslere kıyasla ilgili teknolojinin geçersizliğinin farkına varmaya daha yakındır.²⁷¹ Bu sebeple ilgili fikri mülkiyet hakkının geçerliliğine itirazın diğer teşebbüslerden ziyade lisans alandan gelme ihtimali daha yakın olacaktır. Bu durumda lisans alana getirilecek böyle bir kısıtlama lisans verenin geçersiz bir teknolojiden menfaat sağlamasına imkân tanıyacaktır. Geçersiz teknolojilerin varlığı, lisanslama faaliyetlerinde verimliliği düşürecek ve inovasyon çalışmalarını da olumsuz etkileyecektir. Lisans alanın üretim sürecinde geçersiz bir teknolojiye ilişkin ödediği lisans bedelinin maliyetlerini arttıracaklarını bunun da doğal olarak ürünlerde fiyat artışına yol açarak tüketiciye zarar vereceğini söyleyebilmek mümkündür. Ayrıca geçersiz bir fikri mülkiyet hakkına itiraz edilmemesi durumunda hakkın yasal sahibi pazarda adil olmayan bir gücü barındırabilecektir. Oysa itiraz mekanizması sayesinde bu durumun önüne geçilerek pazardaki rekabet ortamı korunacaktır.

²⁶⁹ Jesper, s.370.

²⁷⁰ Cahit Suluk, "Sınai Mülkiyet Hukukunda Tescil "Güvenli Liman" mıdır?" Tekin Memiş (Ed.), *Fikri Mülkiyet Yıllığı 2013* içinde (404-430), İstanbul: Yetkin Yayıncılık, 2015, s.404.

²⁷¹ Kılavuz, paragraf 92, s.27.

İtiraz etme yasağı doğrudan olabileceği gibi lisans alanın itiraz etme gücünü zayıflatacak hükümler getirilerek dolaylı şekilde de olabilir. Örneğin, yapılan itirazın kabul görmemesi halinde lisans ücretlerinde artış yaşanacağına dair koşul konulması yahut itiraz etmeme karşılığında lisans alana çeşitli avantajların sağlanması öngörülebilir.²⁷² Ancak itiraz etmeme yükümlülüğü karşılığında lisans bedelinde indirim gibi lisans alana getirilecek kolaylıklar bu yasağa istisna teşkil etmeyecektir.²⁷³ Bu tür koşullar lisans alanın itiraz etme imkânını ciddi ölçüde sınırlandıracaktır.

AB komisyonu muafiyet değerlendirmelerinde itiraz etmeme hükümlerine genel olarak olumsuz yaklaşmakla beraber zaman zaman farklı içtihatlarda bulunmuştur. Örneğin ABAD'ın *Bayer v Süllhöfer*²⁷⁴ kararında, itiraz etmeme kaydının yer aldığı anlaşmada lisansın ücretsiz verilmesi kararlaştırılmışsa yahut lisansa konu hakkın teknolojik olarak güncelliği ortadan kalkmışsa rekabeti kısıtlayıcı etki doğurmayacağı ifade edilmiştir.²⁷⁵ Kararda bahsedilen iki ihtimale baktığımızda bunların istisnai durumlar olduğunu, ayrıca lisans alan ve tüketici refahı aleyhine ağır sonuçlar doğurmayacağını görmek mümkündür. Bu tür rekabeti kısıtlayıcı sonuçların meydana gelmediği hallerde anlaşma her ne kadar grup muafiyeti kapsamı dışında kalsa bile bireysel muafiyetten yararlanma imkânına sahip olabilecektir.

ABD hukuku açısından baktığımızda da FTC, 2007 yılında yayınlamış olduğu bir raporda geçersiz patentlerin kullanımının rekabeti olumsuz etkileyeceğini ve bu sebeple patentlere itiraz etmeyi mümkün kılan hükümlerin teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁷⁶

İtiraz etmeme yükümlülüğünün bir SEP kapsamında getirilmesi de mümkündür. Diğer teknoloji transferi anlaşmalarında olduğu gibi SEP kapsamında lisans alınması halinde

²⁷² Michal Gal, "Patent Challenge Clauses: A New Antitrust Offense?", *Iowa Law Review*, C.102, S.4, (Mayıs 2017), s.114 <https://ssrn.com/abstract=2884225>, (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

²⁷³ WIPO, *Successful Technology Licensing*, 2015, s.47. <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=296> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

²⁷⁴ 27.09.1988, Karar Sayısı: 65/86.

²⁷⁵ Cheng, s.461.

²⁷⁶ U.S. Department of Justice and the Federal Trade Commission, *Antitrust Enforcement and Intellectual Property Rights: Promoting Innovation and Competition*, 2007, s.90 <https://www.justice.gov/atr/antitrust-enforcement-and-intellectual-property-rights-promoting-innovation-and-competition> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

de lisans alanın itiraz etme hakkının kısıtlanması, bir patentin geçersizliğine ilişkin itirazları engelleyeceğinden dolayı rekabeti ihlal edici niteliktedir.²⁷⁷ 2014 yılında Avrupa Komisyonu tarafından verilen *Motorola* kararında da lisans alanın standarda esas patentin geçerliliğine itiraz etme hakkının kısıtlanması rekabete aykırı görülmüştür.²⁷⁸

Ancak diğer fikri mülkiyet haklarına ilişkin lisanslardan farklı olarak teknoloji transferi anlaşması kapsamında know-how için getirilen itiraz etmeme yükümlülüğüne daha farklı yaklaşılması gerekmektedir. Zira, know-how için gizlilik esası oldukça önemlidir ve bu bilgiler açığa çıktıktan sonra yeniden aynı gizliliğin tesis edilmesi hayatın olağan akışı içerisinde pek mümkün olmayacaktır. Özellikle lisans verenin lisans alana nazaran daha zayıf bir teşebbüs olması halinde itiraz etmeme hakkı lisans verenin know-how'ını koruyucu bir etki sunabilecektir.²⁷⁹ Bu sebeple itiraz etmeme yükümlülüğünün know-how'a ilişkin olması halinde bireysel muafiyet talebinin olumlu karşılanma şansının diğer fikri mülkiyet haklarına getirilen itiraz etmeme yükümlülüklerine nazaran daha yüksek olmasını beklemek mümkündür. Ayrıca belirtmek gerekir ki lisans alan, kendisine verilmiş olan gizli bilgilerin açığa çıkmasını önlemek için gereken tedbirleri almak zorundadır.²⁸⁰

İtiraz etmeme hükmünün yasak sınırlamalar içerisinde yer aldığını bildiren Tebliğ'in 7. maddesinin 2. fıkrasının c. bendinin ikinci cümlesinde lisans veren lehine tanınan fesih hakkına değinilmiştir. Buna göre lisans alanın ilgili fikri mülkiyet hakkına itiraz etmesi halinde lisans veren anlaşmayı feshedebilecektir. Fesih hakkı, lisans alanın itiraz mekanizmasını bir tehdit unsuru olarak kullanabilme ihtimalini ortadan kaldıracaktır. Ancak bu durumun rekabeti olumsuz etkileyecek şekilde sonuç doğurma ihtimali de mevcuttur. Fesih hakkının kullanımı lisans alan için önemli riskleri barındırmaktadır. Lisans verene getirilen bu yetki sebebi ile lisans alan itiraz etme hakkını kullanmaktan kaçınabilir ve bu durum pazar için olumsuz sonuçlar doğurur. Özellikle lisans alanın ilgili fikri mülkiyet hakkına ilişkin yapmış olduğu itirazın kabul edilmemesi durumunda üretim için yapmış olduğu yatırımların birer batık maliyete

²⁷⁷ *Huawei Technologies Co. v. ZTE Corp.*, 16.07.2015, C:2015:477.

²⁷⁸ *Motorola- Enforcement of GPRS Standard Essential Patents*, 29.04.2014, 2014/C 344/06.

²⁷⁹ Kılavuz, paragraf 92, s.27.

²⁸⁰ Erdal Noyan, *Patent Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011, s.500.

dönüşme riski söz konusudur. Bu sebeple lisans alanın itiraz etme imkânı dolaylı olarak sınırlanmış olacaktır. Fesih hakkının sağlayabileceği avantaj ise itirazda bulunmadan önce lisans alanı detaylı bir inceleme yapmaya sevk etmesidir.

2014 yılında yayınlanan AB Muafiyet Kılavuzu, 2004/C 101/02 karar sayılı mülga Muafiyet Kılavuzu'nun itiraz etmeme hükümlerinde değişiklik getirmiştir. Kılavuz, itiraz sonrası fesih hakkını da münhasır lisanslar hariç olacak şekilde yasak sınırlamalara dahil etmiştir.²⁸¹ Bu durum Türk hukukunda uygulanmaya devam eden Kılavuz ile farklılık arz etmektedir. Avrupa Komisyonu, Teknoloji Transferi Anlaşmalarına ilişkin yeni bir tüzük ve kılavuz hazırlama sürecinde 2013 yılında bir taslak hazırlamış ve bu taslakta lisans verene tanınan fesih hakkının lisans alanın sahip olduğu batık maliyetleri sürdürmesini zorunlu kılacağından dolayı itiraz etmeme hükümleri ile benzer sonuçlar doğuracağını belirtmiş ve bu hakkında muafiyet kapsamı dışına çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir.²⁸² Taslakta fesih hakkının tamamen muafiyet kapsamı dışına itilmesi çok sayıda eleştiri almış ve münhasır olan ve münhasır olmayan lisanslar arasında ayrıma gidilerek sadece münhasır olmayan nitelikteki anlaşmalara ilişkin fesih hakkının grup muafiyeti kapsamı dışında değerlendirilmesi kabul edilmiştir.²⁸³ Münhasır lisansta, lisans veren fikri mülkiyet hakkını sadece lisans alana kullandırmayı taahhüt ettiği için taraflar arasındaki bağılılık ilişkisi münhasır olmayan lisansa göre daha kuvvetlidir. Bu sebeple münhasır lisanslarda, lisans verenin fesih hakkının korunması sürdürülmüştür.

Fesih hakkının korunması gerektiğini savunanlar özellikle lisans alanın lisans verene kıyasla daha güçlü olduğu durumlarda bu hakkın dengeleyici bir görev sağlayabileceğini ileri sürmektedir.²⁸⁴ Münhasır lisans anlaşmalarında lisans veren ve lisans alan arasındaki güçlü ilişkiden dolayı, hakkın geçerliliğine itiraz eden lisans alan

²⁸¹ TTBER, paragraf 111, s.21.

²⁸² Avrupa Komisyonu, *Commission Consults on Proposal for Revised Competition Regime for Technology Transfer Agreements*, 2013, s.3.

(Erişim: 11.05.2022) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_13_120

²⁸³ Sophia Lawrance, "The Competition Law Treatment of No-Challenge Clauses in Licence Agreements: An Unfortunate Revolution?", *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, C.9, S.10, (Kasım 2014), s.803. <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpu133> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

²⁸⁴ Lawrance, s.809.

ile sözleşme ilişkisini sürdürmeye zorlamak lisans verenin motivasyonunu zayıflatacaktır.²⁸⁵

Bireysel muafiyet için gerekli olan koşullar göz önüne alındığında lisans anlaşmalarına getirilen itiraz etmeme hükümlerinin bireysel muafiyetten yararlanması da çok kolay olmayacaktır. Özellikle AB Muafiyet Kılavuzu'nda fesih hakkının dahi belirli ölçüde kısıtlanmasının ardından bu durum daha belirgin hale gelmiştir.

3.3.2.3. Teknoloji Kullanımının ve Ar- Ge Faaliyetlerinin Sınırlandırılması

Tebliğ, diğer yasak sınırlamalar olan geriye lisans ve devir yükümlülüğü ve fikri mülkiyet haklarına itiraz etmeme yükümlülüğü açısından taraf teşebbüslerin rekabet ilişkisine dair bir ayırım yapmamakla beraber 7. maddenin 3. fıkrasındaki yasak sınırlamalar rakip olmayan teşebbüsler göz önüne alınarak düzenlemiştir. Rakip olmayan teşebbüslere ilişkin bu yasak sınırlamalar iki gruba ayrılmıştır. Buna göre lisans alanın sahip olduğu teknolojiyi kullanmasının kısıtlanması yahut tarafların araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin sınırlandırılması yasak sınırlama olarak kabul edilecektir. İlk kısıtlama, teknoloji kullanımının sınırlandırılmasının lisans alan aleyhine olduğu hallerde geçerli olacaktır ve lisans verene getirilecek bu yönde bir kısıtlama yasak sınırlama olarak görülmeyecektir.

İkinci sınırlama ise her iki taraf için de geçerli olmakla beraber Tebliğ'de bir istisna öngörmüştür. Buna göre üçüncü kişilerin teknoloji transferi anlaşmasına know-how'a erişimini engellemek için zorunlu olduğu hallerde araştırma ve geliştirme faaliyetine getirilecek kısıtlama yasak sınırlama olarak görülmeyecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, sınırlamalar rakip teşebbüsler arasındaki anlaşmalarda yer aldığı durumlarda bir açık sınırlama söz konusu olacak iken rakip olmayan teşebbüsler arasındaki anlaşmalarda yer almaları halinde ise yasak sınırlamadan bahsedilecektir.

²⁸⁵ Doğan, s.219.

BÖLÜM IV

2008/2 NUMARALI TEBLİĞ KAPSAMINA DAHİL OLMAYAN TEKNOLOJİ TRANSFERİ ANLAŞMALARININ REKABET HUKUKU DENETİMİ

4.1. ANLAŞMALARIN DENETİMİNDE GÖZETİLECEK UNSURLAR VE BİREYSEL MUAFİYET UYGULAMASI

Rekabeti sınırlayan bir teknoloji transferi anlaşması kural olarak Kanun'un 56. maddesi gereği geçersizlik yaptırımı ile karşılaşacaktır.²⁸⁶ Rekabeti sınırlayıcı bir etkiye sahip olan ve grup muafiyetinden yararlanamayan bir teknoloji transferi anlaşmasının geçerliliğini sürdürebilmesinin yolu ise bireysel muafiyetten faydalanabilmesidir. Bunun için anlaşma, Kanun'un 5. maddesinde belirtilen koşulları sağlamalıdır. Bu koşulların ikisi olumlu, ikisi olumsuzdur. Bu koşullar; yararlılık, tüketici yararı, rekabetin ortadan kalkmaması ve anlaşmanın zorunlu olandan fazla sınırlanmamasıdır. Kurul, yapacağı inceleme sonucunda teknoloji transferi anlaşmanın bu koşulların tamamını sağladığı kanaatine varırsa bireysel muafiyete karar verecektir. Böylelikle, rekabeti sınırlamakla beraber aynı zamanda rekabete katkı sunan anlaşmaların geçersiz sayılması engellenmiş olacaktır.²⁸⁷ Anlaşmanın bireysel muafiyetten yararlanabilmesi için kanunda belirtilen dört koşulun tamamının aynı anda sağlanması gerektiği için eğer koşullardan herhangi birisi sağlanamıyorsa Kurul yalnızca bu koşula ilişkin bireysel muafiyet incelemesini tamamlayarak talebi reddedebilecektir.²⁸⁸ Kanun'un belirlediği bu koşulların yanı sıra Kılavuz da bireysel

²⁸⁶ Söz konusu geçersizliğin türü hakkında doktrinde yer alan görüşler için bkz. Gürzumar, s. 7-12 ve 47-57; Sanlı, s. 398 vd.; Güven, s. 396 vd.; Topçuoğlu, *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*, s. 287 vd.; Aksoy, s. 42 vd.

²⁸⁷ Emel Badur, *Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2001, s.129.

²⁸⁸ Serkan Turgut, "Rekabet Hukukunda Muafiyet" *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S.46, 2021, s.263.

muafiyete ilişkin açıklamalar yaparak teknoloji transferi anlaşmaların bireysel muafiyet denetimine ilişkin çerçeveyi ortaya koymaktadır.

Kurul gerekli gördüğü takdirde muafiyeti süreli olarak verebilir. Yine Kurul muafiyeti belirli bir yükümlülüğün yerine getirilmesine veya şartın sağlanmasına bağlayabilir. Kurul'un vermiş olduğu bu muafiyet kararı herhangi bir koşula bağlanmamış ise Kanun'un 5. maddesinin 3. fıkrasına göre anlaşmanın yapıldığı tarihten, böyle bir koşulun varlığı halinde ise koşulun gerçekleştiği tarihten itibaren geçerli olacaktır.

4.1.1. Anlaşmaların Denetimi İçin Gözetilecek Unsurlar

Bireysel muafiyete ilişkin Kanun'un belirlediği koşullar büyük ölçüde soyut ifadelerden oluştuğu için rekabeti sınırlayan anlaşmaların bireysel muafiyetten yararlanabilme imkânının öngörülebilirliği biraz daha zorlaşmaktadır. Ancak, belirli bir anlaşma türüne ilişkin bir muafiyet kılavuzunun varlığı halinde muafiyet değerlendirmesi için daha belirgin ölçütler söz konusu olacaktır. Nitekim teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin bir muafiyet kılavuzunun varlığı bu anlaşma türüne ilişkin bireysel muafiyet incelemesini daha belirgin kılmaktadır. Gerçekten de her ne kadar ilgili Kılavuz esasen grup muafiyetine ilişkin olsa da bireysel muafiyet anlaşmalarına ilişkin yol gösterici olma amacı da gütmekte ve bireysel muafiyet denetimine ilişkin çeşitli kriterler sunmaktadır.²⁸⁹

Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin bireysel muafiyet denetimi yapılırken gözetilmesi gereken önemli etkenler Kılavuzda açıklanmıştır. Bu etkenlerden yaygın ve öncelikli olanlarına işaret edilmiş ancak somut incelemenin dinamikleri de gözetilerek diğer etkenlerin de dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Kılavuzda sayılan etkenler her olayda aynı sonucu doğurmayacağı için bireysel muafiyet incelemelerinde her koşulda geçerli ölçütlerin belirlenmesi de söz konusu olmayacaktır.²⁹⁰ Örneğin anlaşmaya taraf teşebbüslerin pazar payının yüksek olması kimi zaman üçüncü kişi teşebbüsler açısından pazara giriş engeli oluşturacaktır. Özellikle Tebliğ'de belirlenen eşiklerin aşıldığı hallerde anlaşmanın bireysel muafiyetten faydalanma ihtimalinin yüksek olmayacağı yönünde bir endişe oluşabilir. Gerçekten de teşebbüslerin sahip olduğu pazar payının büyüklüğünün,

²⁸⁹ Kılavuz, paragraf 2, s.1.

²⁹⁰ Kılavuz, paragraf 110, s.31.

gerçekleştirdikleri anlaşmaların piyasaya etkisini de paralel olarak arttırma ve pazara giriş engeli gibi rekabeti sınırlayan bazı sonuçlara yol açma riskinin, tarafların pazar payının düşük olduğu anlaşmalara nazaran daha fazla olduğunu unutmamak gerekir. Örneğin Microsoft, sahip olduğu pazar payı ve teknolojik liderliğin yazılım sektöründe ar-ge faaliyetlerini teşvik ettiğini, yapılacak antitröst müdahalelerinin inovasyonu ve tüketici refahını zayıflatacağını ileri sürerken, rekabet otoritesi ise Microsoft'un pazardaki konumu ve uygulamalarının rakip teşebbüslerin pazara girişini engellediğini bu sebeple de hem fiyatların yükseldiğini hem de yeniliklerin geciktiğini belirtmiştir.²⁹¹ Rekabet otoritesinin bu endişesi her durumda geçerli değildir. Örneğin, kapsamlı yatırımların, yüksek maliyetlerin ve yüksek teknolojilerin gerekmediği, ilgili pazarda aynı kalitede ve aynı koşullarda lisans veren başka teşebbüslerin de yer aldığı pazarlarda, tarafların pazar payı yüksek olsa bile bir pazara giriş engeli oluşması ve rekabetin diğer teşebbüsler için kapanması ihtimali daha düşük olacaktır.

Kılavuz bireysel muafiyet denetiminde, teknoloji transferi anlaşmasının niteliğinin yanı sıra anlaşmaya taraf teşebbüsler, bu teşebbüslerin ilgili pazardaki rakiplerin ve bu lisansla üretilen ürünlerin alıcılarının pazardaki konumları, pazarın doymuş nitelikte olup olmadığı ve pazara giriş engelinin varlığı gibi çeşitli etkenlerin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir.²⁹²

Açık sınırlamalar içermeyen teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet üzerindeki olumlu etkileri çoğu zaman olumsuz etkilerinden daha fazla olacağı için bireysel muafiyetten yararlanma imkânı da yüksektir.²⁹³ Her ne kadar bazı teknoloji transferi anlaşmaları Tebliğ'de yer alan yasak sınırlamaları içerse de kimi zaman bu sınırlamalar üretim süreci bakımından gerekli olabilir. Böyle durumlarda yapılacak bireysel muafiyet incelemesi, işin niteliğine uygun ve makul sınırlamaların geçersiz sayılmasını engelleyecektir.

²⁹¹ Ilya Segal ve Michael D. Whinston, "Antitrust in Innovative Industries" *The American Economic Review*. C.97, S.5, (Kasım 2007), s.1703. <https://www.jstor.org/stable/30034581> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

²⁹² Kılavuz, paragraf 110, s.31.

²⁹³ *Henkel vs Hobi*, 20.01.2009, Karar Sayısı: 09-03/47-16.

4.1.2. Bireysel Muafiyetin Şartları

4.1.2.1 Yararlı Olma

Bir teknoloji transferi anlaşmasının muafiyetten yararlanabilmesi için karşılaması gereken ilk koşul Kanun'un 5. maddesinin 1-a bendine göre yararlı olmasıdır. Bu yararlılık mal veya hizmet sunumuna ilişkin iyileştirme yahut ekonomik veya teknik gelişmelere katkı sağlayarak ortaya çıkacaktır. Lisans alanın hali hazırda ürettiği bir ürünü başka bir teşebbüsün sahip olduğu bir know-how'ı da kullanarak daha nitelikli hale getirmesi bu duruma örnek gösterilebilir. Teknoloji transferi anlaşmalarında bir fikri mülkiyet hakkının lisanslanıyor olması sayesinde teknik gelişmeye katkı sağlama koşulunun çoğu zaman gerçekleşeceği kabul edilebilir.²⁹⁴

Yararlılık koşulu değerlendirilirken, gerçekleştirilen yararın anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı etkisinden daha büyük olması gerektiği de gözetilmelidir. Zira bu durumda hem mal ve hizmet piyasalarına ilişkin bir yarar hem de bu piyasalarda rekabeti sınırlayıcı etki aynı anda var olmaktadır. Örneğin bir ürünün daha hızlı şekilde üretilmesini sağlayan bir teknolojiye ilişkin anlaşma aynı zamanda ürünün kalitesinde bir azalmayı da beraberinde getirebilecektir.²⁹⁵ Bu gibi durumlarda Kurul gerekli incelemeyi yaparak kararını verecektir. Rekabete aykırı sözleşme hükümleri, verimliliği arttırdığı ölçüde tolere edilebilecektir.²⁹⁶

Özellikle ekonomik gelişme unsurunun soyut bir ifade olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Buradaki ekonomik gelişmeye ilişkin yarar yalnızca taraf teşebbüslerin menfaatini değil anlaşmanın genel olarak ekonomiye sunacağı katkırı da içerir. Kurul, yapacağı inceleme ile bu unsurun gerçekleşip gerçekleşmediğini çeşitli ölçütler kullanarak belirleyecektir. Bu bağlamda kurul kararlarında sürdürülebilir üretimin sağlanması, maliyetlerde azalma, üretim miktarında artış gibi ölçütlere işaret edilmektedir.²⁹⁷ Bir ürünün üretiminde birden fazla teknolojinin gerekli olması halinde lisans alanın farklı teknolojiler için birden fazla lisans verenle gerçekleştireceği anlaşmalar yerine gerekli tüm teknolojileri tek bir lisans verenden ve lisans verenin

²⁹⁴ Arı, s.56.

²⁹⁵ Aslan, *Rekabet Hukuku*. 6.Baskı Bursa: Ekin Kitabevi, 2017, s.117.

²⁹⁶ Schindler, s.70.

²⁹⁷ *Efes Pazarlama*, 23.05.2012, Karar Sayısı: 12-27/795-223.

sunduğu teknoloji paketi ile daha düşük bir maliyetle edinmesi maliyetlerde azalma sağlayan yararlılığa örnek gösterilebilir.²⁹⁸

Teknoloji transferi anlaşması sayesinde, henüz Türkiye’de üretilmeyen bir ürünün Türkiye’de üretilmesine imkân sağlanması da ekonomik veya teknik gelişme kriterini sağlayabilecektir. *E-Kart v Giesecke* kararında, teknoloji transferi sayesinde akıllı kart üretiminin ülke sınırları içerisinde üretiminin yapılmasının sağlandığına ve daha önceden bu kartların ithal edildiğine işaret edilerek teknik gelişmeyi sağlayan bir sonucun meydana geldiğine karar verilmiştir.²⁹⁹

4.1.2.2. Tüketici Yararının Varlığı

Kanunun muafiyet için öngördüğü ikinci koşul ise tüketici yararının sağlanmasıdır. Teknoloji transferi anlaşması diğer koşulları sağlıyor olsa dahi tüketicinin yararına sonuç meydana getirmediği bireysel muafiyetten faydalanamayacaktır. Tüketicinin, rekabeti sınırlayıcı anlaşmanın olumlu etkilerinden adil bir pay alabilmesi bu anlaşmanın getireceği diğer olumsuz etkiler karşısında kazanım elde etmesini sağlayacak ve bir denge oluşturacaktır.³⁰⁰ İlgili ürünün fiyatlarının düşmesi, tüketicinin ürüne erişiminin kolaylaşması, daha kaliteli ürün kullanabilme imkânı gibi sonuçlar tüketici yararının varlığını kanıtlamaktadır.³⁰¹

Örneğin Kurul, Teknik Malzeme’nin Renault marka Megane model araçların koltuklarının üretimi için FSA firmasından patent lisansı ve know-how aldığı teknoloji transferi anlaşmasının, bahse konu araçların koltuklarında iyileştirme sağladığı ve tüketicinin daha kaliteli koltuklar kullanmasına yol açtığı gerekçesiyle tüketicinin yararı olma koşulunu sağladığına karar vermiştir.³⁰²

Burada ele alınması gereken bir soru “tüketici” kavramının kimleri kapsadığıdır. Doktrinde bir görüş, burada yalnızca ilgili mal veya hizmeti nihai olarak kullanan nihai tüketicinin esas alınması gerektiğini aksi halde ara alıcı konumunda olanların da bu kategoride kabul edilmesi durumunda fiyat artışı gibi bazı olumsuzlukların nihai

²⁹⁸ Kılavuz, paragraf 126, s.35.

²⁹⁹ *E-Kart v Giesecke*, 18.09.2011, Karar Sayısı: 01-44/435-113.

³⁰⁰ Kılavuz, paragraf 128, s.36.

³⁰¹ Cemil Güner, “Rekabet Hukukunda Yasak İlkesinden Muafiyet”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.71, (Temmuz-Ağustos 2007), s.153.

³⁰² *Teknik Malzeme v. Fsa*, 24.11.2005, Karar Sayısı: 05-79/1080-307.

tüketiciye zarar verebileceği yönündedir.³⁰³ Ancak bir diğer görüş ise tüketici kavramını daha geniş bir şekilde ele almış ve bu kavramı nihai tüketicinin haricinde üretici, dağıtıcı gibi farklı kullanıcıları da kapsayacak şekilde kullanılmasını savunmaktadır.³⁰⁴

4.1.2.3 Sınırlamanın Zorunlu Olması

Bireysel muafiyete ilişkin üçüncü koşul ise Kanun'un muafiyet için gördüğü iki olumlu koşulun elde edilmesi için zorunlu olandan daha fazla ölçüde rekabetin sınırlanmamasıdır. Bu koşula göre kanun ancak gelişmelerin sağlanması ve tüketici yararının gerçekleşmesi için zorunlu olacak ölçüde rekabetin sınırlanmasına müsaade etmekte ve bu ölçütü aşan anlaşmalara bireysel muafiyet tanımamaktadır.³⁰⁵

Rekabetin zorunlu olandan daha fazla kısıtlanıp kısıtlanmadığının tespitinde Kurul, ilgili kısıtlamaların olduğu ve olmadığı durumları karşılaştırmaktadır. Şayet mevcut kısıtlamaların olmadığı veya daha yumuşak bir şekilde olduğu hallerde de iyileşme ve gelişme sağlanıyor ve tüketici yararı da gerçekleşiyorsa bu durumda rekabetin zorunlu olandan daha fazla kısıtlanması söz konusu olacaktır.³⁰⁶ Bu durumda bireysel muafiyet talebinde bulunan teşebbüs, her ne kadar somut olayda rekabeti daha az sınırlayan bir alternatif söz konusu olsa da bu alternatifin iyileşme ve gelişmeyi ve tüketici yararının daha zayıf bir şekilde sağlanacağını ispat etmelidir.³⁰⁷

Bu koşul aracılığıyla kanun, anlaşmaya taraf teşebbüslerden rekabeti en az sınırlayan alternatifleri seçmelerini ve anlaşmanın doğuracağı yararlar ile rekabeti sınırlayıcı etki arasında bir denge gözetmelerini beklemektedir. Özellikle tebliğ kapsamında açık sınırlamalar olarak belirlenen ve anlaşmayı grup muafiyeti kapsamı dışına çıkaran

³⁰³ Badur, s.138.

³⁰⁴ Kerem Cem Sanlı, *Rekabetin Korunması Hakkında Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2000, s.128.

Kurulun da bu görüşe uygun kararları için bkz. *Aksa Jeneratör*, 10.07.2003, Karar Sayısı: 03-50/561-243 ve *Camtaş v Anadolu Cam* 10.04.2003, Karar Sayısı: 03-23/278-126.

³⁰⁵ Kurulun, rekabeti zorunlu olandan fazla sınırlayan koşullar içerdiği için bireysel muafiyet talebini reddettiği bir karar için bkz. *Efes v Carlton*, 31.03.2005, Karar Sayısı: 05-20/234-69.

³⁰⁶ *East Pharma v Hoffman*, 12.06.2008, Karar Sayısı: 08-39/519-192.

³⁰⁷ Kılavuz, paragraf 127, s.35.

koşulların, rekabeti sınırlayıcı etkilerinin yüksek olması nedeni ile bu koşulu sağlaması ve bireysel muafiyetten yararlanabilmesi oldukça zordur.³⁰⁸

4.1.2.4 Pazarda Rekabetin Önemli Ölçüde Kısıtlanmaması

Anlaşmanın muafiyet uygulamasından yararlanabilmesi için ilgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmamış olması gerekecektir. Böylelikle muafiyet ancak ilgili pazarda rekabet imkânının sürdürülebildiği hallerde verilecektir. Pazarın rekabet yapısının uzun vadeli olarak muhafazası kısa süreli olarak ortaya çıkacak faydalardan daha önemli olacaktır.³⁰⁹ Hali hazırda pazara girişin kısıtlı olduğu yahut anlaşma kapsamında getirilen sınırlamalarla böyle bir sonucun oluşması halinde ise muafiyete ilişkin bu koşul sağlanamayacaktır.

Yapılacak incelemede öncelikli olarak ilgili pazarın yapısı, anlaşmaya taraf teşebbüslerin pazar payları ve rakiplerinin pazardaki konumunu ele almak gerekecektir.³¹⁰ Bu parametreler sayesinde anlaşmaya taraf teşebbüslerin pazar üzerinde gerçekleştireceği etkinin kapsamı da öngörülebilecektir. Tarafların pazar payı yükseldikçe, ilgili pazarda faaliyet gösteren teşebbüs sayısı azaldıkça rekabetin ortadan kalkma riski de artacaktır. Özellikle ilgili piyasada hâkim durumda bir teşebbüsün varlığı halinde bu teşebbüslerin tek başlarına pazardaki rekabeti büyük ölçüde ortadan kaldırmaları nedeniyle taraf oldukları anlaşmanın kanunda öngörülen bu koşulu sağlayabilme ihtimali oldukça zayıftır.³¹¹ Kılavuz, hâkim durumun kötüye kullanıldığı durumlarda muafiyet uygulamasından yararlanılamayacağını belirtmiştir.³¹² Ancak bununla beraber hâkim durumda bulunan teşebbüsün taraf olduğu anlaşmalar için bu koşulun sağlanamadığı kesin kabulü de doğru olmayacaktır.

Kurul, *Trakya Cam* kararında pazarın önemli bir kısmında rekabetin ortadan kalkmaması koşuluna ilişkin detaylı bir inceleme yaparak gözetilecek hususlara işaret etmiştir. Kararda, teşebbüsün ilgili pazarda hâkim konumda olması, marka gücünün yüksek olması, ilgili sektör olan cam kaplar ve düz cam üretim sektöründe ilk yatırımın yüksek maliyetler gerektirmesi sebebiyle pazara giriş yönünde önemli engellerin

³⁰⁸ Çağlar Deniz Ata, *Rekabeti Kısıtlayıcı Anlaşmalara Olumlu Yaklaşım: Rule of Reason Işığında Roma Antlaşması 81. Madde ve Muafiyet*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2010, s.59.

³⁰⁹ Davies ve Bolter, s.922.

³¹⁰ Turgut, s.267.

³¹¹ Ata, s.59.

³¹² Kılavuz, paragraf 129, s.36.

olması kriterleri göz önüne alınarak anlaşmanın pazarın önemli bir kısmında rekabeti ortadan kaldırdığı belirtilmiş ve Kanun'un 5. maddesinde sayılan koşulların sağlanmaması nedeni ile anlaşmanın bireysel muafiyetten yararlanamayacağına karar verilmiştir.³¹³

Bu koşul kapsamında incelenebilecek bir diğer durum ise hali hazırda üretimi olmayan bir ürüne ilişkin lisanslamanın söz konusu olması halinde gündeme gelecektir. Kurul, *Şişecam v. Sierrecan* kararında henüz Türkiye'de üretimi gerçekleşmeyen bir teknolojiye ilişkin verilecek lisans anlaşmasının, ilgili ürüne ilişkin rekabetin olmaması nedeni ile rekabeti kısıtlamasının söz konusu olmayacağını hatta diğer ülkelerde bu ürünün üretimini sağlayan teşebbüslere rakip olunarak uluslararası rekabetin güçlendirileceğini ifade etmiştir.³¹⁴

4.2. ANLAŞMALARDA YER ALAN ÇEŞİTLİ SINIRLAMALARIN DENETİMİ

Teknoloji transferi anlaşmaları kapsamında çeşitli sınırlamalar getirilebilmektedir. Bu sınırlamalar anlaşmanın daha iyi netice verebilmesi için gerekli olması, lisans verenin menfaatini güderek lisans alan aleyhine kısıtlama getirilmesi gibi çeşitli gerekçelerle sözleşmelerde yer alabilmektedir. Teknoloji transferi anlaşmaları çoğu zaman bu sınırlamalar sonucunda rekabet incelemesine konu olmaktadır. Kılavuz, bu sınırlamalar içerisinde özellikle anlaşmalarda daha sık yer alan ve rekabet denetimi için önemli olan bazı sınırlamaları detaylıca incelemiştir. Tezimizin bu başlığında Kılavuzda değinilen bu sınırlamaların rekabet denetimi incelenmiştir.

4.2.1.Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Farklı anlaşma türlerinde değişik görünümlere sahip olan rekabet etmeme yükümlülüğü, teknoloji transferi anlaşmalarında lisans alanın, anlaşmaya konu teknolojiye alternatif olabilecek ve diğer teşebbüslere ait olan teknolojileri kullanmaması biçiminde tezahür eder.³¹⁵ Bu yükümlülük ile lisans veren, lisans alanın diğer teşebbüslerin teknolojilerini kullanmasını engellemekte ve pazardaki gücünü korumaktadır. Özellikle piyasaya yeni girmiş bir teknolojinin pazarda belirli bir

³¹³ *Trakya Cam*, 24.01.2003, Karar Sayısı: 13-07/73-42.

³¹⁴ *Şişecam v Sierracin*, 28.09.1999, Karar Sayısı: 99-44/466-295.

³¹⁵ Anderman, s.130.

potansiyel elde etmesi için rekabet etmeme yükümlülüğü getirilmesi gerekli olabilecektir.³¹⁶ Rekabet etmeme yükümlülüğü Tebliğ’de belirlenen yasak sınırlamalar içerisinde sayılmadığından muafiyete ilişkin diğer koşulların da sağlanması halinde grup muafiyetinden yararlanabilecektir.

Bu tür bir yükümlülüğün varlığı halinde lisans alanın üçüncü kişilerin teknolojisinden yararlanamıyor olması, üçüncü kişilerin pazarda faaliyet gösterebilme imkânını zedeleyecektir, dolayısıyla rekabeti kısıtlayıcı sonuçlar doğabilecektir.³¹⁷ Özellikle de ilgili teknolojinin ikamesinin bulunduğu durumlarda lisans alan, sözleşmede yer alan rekabet etmeme yükümlülüğü gereği alternatif teknolojileri kullanamayacaktır. Bunun sonucunda lisans alanın daha uygun maliyetli yahut daha nitelikli teknolojileri kullanımı engellenecektir.

Bu tür bir kısıtlamanın doğurabileceği olumsuz etkilerin başında üçüncü kişilere ait teknolojilere pazarın kapatılması gelmektedir.³¹⁸ Lisans verenin pazarda güçlü bir aktör olması halinde yaptığı anlaşmalara getireceği rekabet etmeme yükümlülüğünün pazara giriş engeli oluşturma riski daha yüksek olacaktır. Ancak, pazara giriş engeli sadece tek bir lisans verenin getireceği kısıtlamalarla oluşmak zorunda değildir. Birden fazla lisans verenin yaptığı sözleşmelere getirecekleri rekabet etmeme yükümlülüğü de pazara giriş engeli oluşturabilir. Birden fazla anlaşmanın söz konusu olduğu hallerde anlaşmalar tekil olarak grup muafiyeti şartlarını sağlıyor olsa da bu anlaşmalar neticesinde pazarın toplam büyüklüğünün yarısından daha fazlasının etkilendiği hallerde pazarı kapatacak etki oluşma riski daha da artar.³¹⁹ Bu risk, kısıtlamayı getiren lisans veren veya verenlerin pazar payına paralel olarak artacaktır. Buna karşın pazarın bu kadar büyük bir kısmını etkilemeyen anlaşmalarda yer alan rekabet etmeme yükümlülüğünün pazara giriş engeli oluşturmaması ve rekabeti kısıtlama tehlikesi daha düşüktür. Zira bu tür pazarlarda lisans alanlar diğer lisans verenlere yönelebilecektir. Genel tablo bu yönde olmakla beraber, istisnai olarak, rekabet etme yasağının pazar payının büyük bir bölümünü kaplamadığı hallerde de pazara giriş engellenebilir. Gerçekten de yukarıda, pazarın büyük bir bölümünün rekabet etme yasağına maruz

³¹⁶ Gözlükaya, s.54.

³¹⁷ Whish, s.760.

³¹⁸ Kılavuz, paragraf 170, s.45.

³¹⁹ Kılavuz, paragraf 171, s.46.

kaldığı durumlarda lisans alanların alternatif lisans verenlere yönelebileceğini belirtmiştik ve böylelikle pazara giriş engeli oluşmayacağını belirtmiştik. Ancak bazı pazarlarda lisans alan teşebbüs sayısı kısıtlı olabilir. Bu durum ise rekabet yasağını daha önemli hale getirecektir.

Yukarıda belirtilen olumsuz etkilerin yanı sıra Kılavuz, rekabet etmeme yükümlülüğünün üç farklı şekilde rekabeti olumlu etkileyebileceğini ifade etmektedir. Bu olumlu etkiler; teknolojinin yayılmasını teşvik etmek, lisans alanı teknolojiyi daha etkin kullanmaya yönlendirmek ve özel yükümlülüklerin gerektirdiği hallerde lisans vereni anlaşma yapmaya sevk etmektir.³²⁰

İlk olumlu etki özellikle lisans konusu teknolojinin know-how içermesi halinde söz konusu olur. Know-how'ın başka teknolojilerle birlikte kullanılma ihtimali lisans veren tarafından tercih edilmeyeceği için bu tip durumlarda lisans veren bir rekabet etmeme yükümlülüğü getirmeyi tercih edecektir. Böylelikle lisans verenin sahip olduğu know-how'ın farklı teknolojilerle birlikte kullanılacağı yönündeki endişesi giderilerek anlaşma yapılması ve böylelikle teknolojinin yayılımı teşvik edilmiş olacaktır. Kurul, vermiş olduğu bir kararda know-how'ın korunmasını ve lisans alan tarafından edinilen gizli bilginin kötüye kullanımını engellemeyi amaçlayan rekabet etmeme yükümlülüğünün bireysel muafiyetten faydalanabileceğini belirtmiştir.³²¹

İkinci bir olumlu etki olarak, lisans alan pazardaki diğer alternatif teknolojileri kullanamayacağı için sözleşmeye konu teknolojiyi daha etkin kullanmak isteyecektir. Ancak tarafların toplam pazar payının yüksek olduğu hallerde rekabet etmeme yükümlülüğünün aynı zamanda pazara giriş engeli oluşturma riski de taşıması sebebi ile alternatif çözümler denenebilir. Örneğin, rekabet etmeme yükümlülüğü yerine asgari miktar koşulu getirmek hem teknolojinin daha etkin kullanımı sağlayacak hem de rekabet açısından daha az kısıtlayıcı etki yaratacaktır.³²²

Üçüncü olumlu etkinin ortaya çıkması için ise lisans verenin ek yükümlülükler üstlenmiş olması gerekir. Örneğin, ilgili teknolojinin üretim sürecinde kullanımı için lisans alana detaylı bir eğitim verilmesi ve bunun için de lisans veren tarafından çeşitli

³²⁰ Kılavuz, paragraf 173, s.46.

³²¹ *Amgen v Hoffman*, 20.01.2009, Karar Sayısı: 09-03/56-23.

³²² Kılavuz, paragraf 174, s.46.

yatırımların yapılmasının gerektiği haller bu duruma örnektir. Teknoloji sahibi bu ek yükümlülükler sebebi ile lisans vermekten kaçınabilir. Rekabet etmeme yükümlülüğü teknoloji sahibini lisans vermeye teşvik edici bir etki gösterebilecektir.³²³

Rekabet etmeme yükümlülüğü makul bir süre ile sınırlandırılmalıdır. Kurul vermiş olduğu kararlarda sürenin makul bir ölçüyü aşmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Örneğin *Pınar v. Sodima* kararında, lisans alana on yıl süre ile bir rekabet etmeme yükümlülüğü getirilmiştir. Kurul, lisans alana getirilen on yıllık rekabet etmeme şartının gerekli olandan uzun olduğu gerekçesiyle makul olmadığına ve beş yıl için muafiyet tanınabileceğine hükmetmiştir.³²⁴ Bir başka kararında ise Kurul, rekabet etmeme yükümlülüğünün her işlemin kendi koşulları çerçevesinde mutlaka makul süre denetimine tabi olması gerektiğini, know-how lisansı içeren bir sözleşme için beş yıllık rekabet etmeme yükümlülüğünün ise makul sayılacağını belirtmiştir.³²⁵

4.2.2. Bağlama ve Birlikte Satış

Bir teknoloji transferi anlaşmasında lisans alana farklı bir ürünü de alma veya farklı bir teknolojiyi de lisanslama şartı getirilmiş ise bağlama (*tying*), iki farklı teknolojinin ayrı ayrı değil de tek olarak sunulması halinde ise birlikte satış (*bundling*) söz konusu olacaktır.³²⁶ İlk ihtimalde lisans veren, teknolojiye ilişkin lisans için lisans alanı başka bir teknolojiye ilişkin de lisans almaya zorlamaktadır. Bir başka deyişle lisans veren teşebbüs, ancak işaret ettiği teknolojinin de lisanslanması halinde talep edilen lisansı veriyorsa bağlama söz konusudur. İkinci ihtimalde ise lisans veren lisans alana karşı doğrudan kendisinden yahut belirlediği birisinden ürün tedariki şart koşturmaktadır. Birlikte satışta ilgili teknoloji tek başına satılmadığı, iki farklı teknolojinin tek paket halinde yahut bir teknoloji ve bir ürünün tek paket halinde satılması hallerinde gündeme gelmektedir.³²⁷ Bağlama ve birlikte satışın zorunlu olduğu yani üretim için

³²³ Kılavuz, paragraf 175, s.47.

³²⁴ *Pınar v. Sodima*, 08.07.2004, Karar Sayısı: 04-46/597-145.

2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'ne göre rekabet etmeme yükümlülüğünün beş yılı aşması veya süresiz olması halinde bu yükümlülük muafiyetten yararlanamayacaktır. Bkz. 2002/2 sayılı Tebliğ m.5/1-a.

³²⁵ *Sabancı v. BBMMR*, 06.06.2012, Karar Sayısı: 12-30/875-259.

³²⁶ Davies ve Bolter, s.915.

³²⁷ Kılavuz, paragraf 163, s.44.

bağlanan veya birlikte satılan teknolojinin veya ürünün mecburi olduğu durumlar bu kapsamın dışında değerlendirilecektir.³²⁸

Kanun'un 4. maddesinin f. bendi ve 6. maddesi c. bendinin hükümlerinde bir mal veya hizmetin alımında başka bir mal veya hizmetin de alınmasının zorunlu kılınması anlaşmanın niteliğine yahut ticari teamüle uygun değil ise rekabetin ihlal edildiği belirtilmektedir. Tebliğ ise bağlama ve birlikte satış koşullarını yasak sınırlamalara dahil etmemiştir. Böylelikle bağlama veya birlikte satışın olduğu hallerde anlaşmanın doğrudan grup muafiyeti dışında yer aldığını söylemek doğru olmayacaktır. Tebliğ'de sayılan diğer koşulların sağlanması kaydıyla bu koşulları içeren anlaşmalar için de grup muafiyetinden yararlanmak mümkün olacaktır. Ancak Tebliğ'de öngörülen pazar paylarının aşıldığı dolayısı ile grup muafiyetinden yararlanılamadığı hallerde bu koşulları içeren anlaşmaların bireysel denetimi önemli hale gelecektir. Bu anlaşmaların rekabeti kısıtlayıcı etkileri, daha ziyade teşebbüslerin pazar paylarının yüksek olduğu durumlarda görülecektir. Standartları koruması, üretim sürecinde taraflara çeşitli avantajlar sağlaması gibi olumlu etkileri olabileceği için bu anlaşmalar Türk, AB ve ABD mevzuatları açısından “per se” rekabeti ihlal edici olarak değerlendirilmemiştir.³²⁹

Bağlama anlaşmalarına özellikle hâkim durumda bulunan teşebbüsün, sahip olduğu konumu güçlendirme veya diğer teşebbüsleri pazardan dışlama riskinin bulunduğu hallerde daha dikkatli yaklaşılmalıdır.³³⁰ Örneğin *Hilti AG v Commission* kararında çivi çakma makinesinin patentine sahip olan Hilti şirketi, bu teknolojinin lisansının yanında ayrıca bağlanan ürün olarak çivi satışını da gerçekleştirmesi Komisyon'a şikâyet edilmiştir. Şikâyet karşısında bağlı satışın üretim standartları için gerekli olduğu öne sürülmüştür. Yapılan inceleme neticesinde, bağlı satışın tek başına kısıtlayıcı olarak kabul edilemeyeceği ancak ilgili teşebbüsün ileri sürdüğü gereklilik itirazının geçerli olmadığı belirtilmiştir. Komisyon, firmanın sahip olduğu hâkim durumu bir diğer pazarda da kullanmaya çalıştığına ve diğer çivi üreticilerini pazar

³²⁸ Doğan, s.169.

³²⁹ Mercangöz, *Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi*, s.319.

³³⁰ Yengin, s.34.

dışına ittiğine ve dolayısıyla rekabeti ihlal ettiğine karar vermiştir.³³¹ Yine bir diğer kararda Windows Media Player isimli ürünün Microsoft'un kendi işlemcisi ile bağlanması neticesinde ilgili pazarda rekabet ortamı neredeyse ortadan kaldırılmış ve Microsoft'un ilgili ürünün ücretsiz sunması sebebiyle tüketici refahında bir düşüş meydana gelmediği savunmasına rağmen mahkeme hâkim durumun kötüye kullanıldığına karar verilmiştir.³³² *Motion v Universal* kararında ise film makinalarına ilişkin patent hakkını elinde bulunduran şirket, yaptığı patent lisans sözleşmelerinde lisans alanların sadece kendisinin ürettiği filmleri yayınlatabileceğini sözleşmeye eklemiştir. Böylelikle film makinalarına ilişkin lisansa kendi üretmiş olduğu filmleri bağlamıştır. ABD Yüksek Mahkemesi, bu kısıtlama ile beraber film makinası pazarında hâkim durumda bulunan teşebbüsün sahip olduğu gücü kullanarak bir başka pazarda da hâkimiyet yaratmaya çabaladığını belirtmiş, bu sebeple lisans alanlara getirilen koşulun geçersiz olduğuna karar vermiştir.³³³ Burada ilgili teşebbüs bir pazardaki hâkim durumu ile diğer bir pazara müdahale etmeyi tercih etmiştir. Elbette hâkim durumun bulunduğu tüm hallerde bağlama koşulu getiren tüm lisans verenlerin bu amacı güttüğünü savunmak doğru olmaz. Gerçekten de bazı durumlarda lisans verenin amacı üretimin kalite ve standartlarını korumak, verimliliği arttırarak lisans alan ve tüketici için daha avantajlı bir durum oluşturmak olabilir. Özellikle, lisans alana teknoloji lisansının yanı sıra marka lisansının da verildiği hallerde lisans verenin bu yönde haklı bir menfaatinin olduğunu kabul etmek gerekir.

Lisans veren, bağlama yahut birlikte satış kapsamında lisans alanın kullanmaya ihtiyaç duymadığı yahut yasal olarak koruma süresi dolmak üzere olan fikri mülkiyet haklarını da lisanslayarak ek gelir elde etmeyi tercih edebilir. Böyle bir durumun varlığında ise ilgili teknolojiye dayalı üretimi kolaylaştırmak yahut üretimin kalitesine olumlu etki sağlamak gibi makul gerekçelerin olmadığı hallerde rekabeti ihlal edici sonuçların doğması muhtemeldir.

³³¹ 02.03.1994, Case C-53/92.

³³² Zeynep Ayata, *Avrupa Birliği Rekabet Hukuku Perspektifinden Tüketici Refahı Standardı*, Ankara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, Ankara, 2014, s.221.

³³³ Kürşat Ünlüsoy, *Rekabet Hukukunda Bağlama Anlaşmaları*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2003, s.18.

Bağlı ve birlikte satışın rekabet piyasaları açısından yol açabileceği önemli bir sorun, piyasada yer alan diğer teşebbüsleri dışlama riski veya pazara girişlerin engellenmesidir. Örneğin iki farklı ürünün tek bir pakette özellikle de ayrı ayrı satışına nazaran daha uygun bir fiyattan satılması halinde bağlanan yahut birlikte satışta yer alan ürünlerden birisinin tedarikini sağlayan bir teşebbüsün dışlanması veya bağlanan ürüne ilişkin pazara yeni girişlerin engellenmesi mümkün hale gelecektir.³³⁴ Özellikle ilgili teknolojinin uygun bir alternatifine erişimin zor olduğu durumlarda bu risk daha da yükselecektir. Zira teknoloji sahibinin eli daha da güçlenecek ve lisans alan bağlama anlaşmasını kabul etmek durumunda kalacaktır.

Bağlama ve birlikte satışın yol açabileceği bir diğer sorun ise lisans alan aleyhine oluşabilecek makul olmayan bir bedel artışıdır. Anlaşmada esas olarak talep edilen teknolojinin yanı sıra bağlanan ürünün daha uygun bedelle ikamesinin mümkün olduğu ya da bağlanan ürünün ilgili teknolojiye dayalı olarak gerçekleştirilecek üretim için gerekli olmaması halinde lisans alan için ek bir ücret söz konusu olacaktır. Bunun yanı sıra teknoloji transferi anlaşmalarında yer alan bağlama koşulları lisans alanı, tercih etmeyeceği bir ürünü almak zorunda bırakabilecektir.³³⁵

Öte yandan iki farklı teknolojinin birlikte lisanslanması yahut ilgili teknoloji lisansına bir ürünün bağlanması hem lisans veren hem de lisans alan açısından çeşitli avantajlar sunabilir. Örneğin lisanslanan teknolojinin daha yüksek bir verimle kullanılabilmesi için bir diğer lisansın yahut ürünün tedariki gerekebilir. Bağlama anlaşmasına konu diğer teknoloji veya ürün, bu şekilde verimliliğe katkı sağlayabilir. Bu tip durumlarda lisans alan, teknoloji transferi anlaşmasından beklediği faydayı daha kolay sağlamış olacaktır. Kurul, vermiş olduğu bir kararda lisans alanın üretime ilişkin bileşenleri yalnızca lisans verenin belirlediği firmalardan almasına ilişkin koşulu, lisansa dayalı olarak üretilen ürünün kalitesinin korunmasını amaçladığını ifade ederek rekabete uygun bulmuştur.³³⁶ Böylelikle Kurul, ürün kalitesinin korunmasını amaçlayan bağlı satışların rekabeti kısıtlayıcı olarak değerlendirilmeyeceğini ortaya koymuştur.

³³⁴ Barış Ekdi, “Ürün Bağlama ve Paket Satışlar Yoluyla Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması”, *Rekabet Dergisi*, C.11, S.3, (Eylül 2010), s.43.

³³⁵ Hasan Karakılıç, *Rekabet Hukukunda Bağlama Uygulamaları*, 1.Baskı, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2013, s.470.

³³⁶ *EFES v Miller*, 14.11.2002, Karar Sayısı: 02-70/843-347.

Bağlama ve birlikte satışın makul, üretimin sağlanması ve kalite düzeyinin korunması için gerekli olduğu hallerde anlaşmanın bireysel muafiyetten yararlanabilmesi de mümkün olabilir. Örneğin ilgili teknoloji ve ürünlerin bir bütün olarak kullanıldığı hallerde de bağlama ve birlikte satış için makul bir sebebin varlığı gerekebilecektir. Örneğin, Windows yazılım sisteminin lisanslanması, internet tarayıcısı olan İnternet Explorer'ın lisanslanmasına bağlanması sonucunda ABD'de de Microsoft aleyhine soruşturma başlatılmış. Soruşturma sürecinde Windows, bu iki ürünün bir bütün teşkil edeceğini savunmuş ve bu bağlamanın tüketici refahına katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Ancak, önce bölge mahkemesi ve sonra da temyiz mahkemesi Microsoft'un bu iki iddiasını da kabul etmemiş ayrıca Microsoft'un sahip olduğu pazar gücünün de etkisi ile bağlama anlaşmasının rekabete aykırı olduğuna karar vermiştir.³³⁷ Yine lisans alan teşebbüsün üretim faaliyetinde yeni olması da bağlama anlaşmaları için geçerli bir sebep oluşturacaktır. Zira üretim sürecini yeni oluşturan bir teşebbüs için bağlama ve birlikte satış, üretim sürecini hızlandırma açısından yardımcı nitelikte olabileceği gibi üretimin gerçekleştirilebilmesi ve belirli bir kalite eşiğinin korunabilmesi için gerekli olabilir.

4.2.3. Miktar Sınırlamaları

Rakip teşebbüsler arasında gerçekleştirilen bir teknoloji transferi anlaşmasında, üretim veya satış miktarı sınırlaması içeren bir hükmün varlığı halinde anlaşmanın grup muafiyeti kapsamı dışına çıkacağı Tebliğ'in 6. maddesinin 2-b bendinde belirtilmiştir. Teşebbüslerin rakip olmaması halinde ise üretim ve satış miktarı sınırlaması içeren bir hüküm anlaşmayı grup muafiyeti kapsamı dışına çıkarmayacaktır.

Ancak eklemek gerekir ki AB hukukunda 316/2014 sayılı Tüzüğün 4. maddesinin 1-b bendi gereği üretim miktarı sınırlamalarının açık sınırlamalar kapsamında olduğu belirtilmekle birlikte yükümlülüğün karşılıklı olmaması³³⁸ halinde bu kapsamda

³³⁷Erdem Aktekin, *Microsoft Davaları Işığında Yazılım Pazarlarında Bağlama Uygulamalarına Yaklaşım ve Öneriler*, Ankara: Rekabet Kurumu, 2012, s.39.

United States v. Microsoft Corp., 03.04.2000, 87 F. Supp 2d 30.

³³⁸ 2008/2 sayılı Tebliğ'de yer almamakla beraber AB Muafiyet Tüzüğünde anlaşmalar için karşılıklı anlaşmalar (reciprocal) ve karşılıklı olmayan anlaşmalar (non-reciprocal) ayrımı da mevcuttur. Bu ayrıma göre tarafların karşılıklı olarak rakip teknolojileri veya rakip ürünlerin üretimi için kullanılan teknolojileri lisansladıkları anlaşmalardır. Tüzüğün yaptığı bu ayrımı ağır sınırlamaların bir kısmını belirlerken de kullanılmaktadır.

değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Böylelikle Türk mevzuatında yer alan üretim kısıtlamalarına getirilen yasağın daha katı olduğunu söylemek mümkün.

Miktar sınırlamaları, ürün arzını kısıtlayarak ve piyasadaki ürün miktarını kontrol ederek fiyatları etkilemek için kullanılabilir.³³⁹ Üretimin sınırlandırıldığı bir piyasada tüketicinin, ilgili teknoloji kullanılarak üretilen ürünlere belirli bir fiyatın altında erişimi dolaylı olarak engellenecektir. Lisans veren nihai ürünün birim fiyatını çeşitli nedenlerle yüksek tutmak isteyebilir. Örneğin lisansa konu teknoloji sayesinde kendisinin de aynı ürünü ürettiği bir durumda ürün fiyatlarını yüksek tutarak kâr marjını korumak isteyebilir. Diğer bir ihtimalde ise kendisi doğrudan nihai ürünün üreticisi olmasa bile nihai ürünün satış bedelini yüksek tutarak yüksek bedel üzerinden lisans anlaşmaları yapmayı amaçlayabilir. Miktar sınırlamaları sonucunda fiyatlarda suni bir artış riski doğabileceği gibi birden fazla lisans alanın mevcut olduğu pazarlarda tüm lisans alanlara getirilecek miktar sınırlamalarının pazarı fiilen bölme ve tedarikçilerin ilgili ürünlere ulaşmasını zorlaştırma ihtimali de söz konusu olabilecektir.³⁴⁰ Miktar sınırlamasının çift yönlü olması halinde, yani hem lisans verenin hem de lisans alanın üretimi ve satışı miktar yönünden kısıtlaması durumunda rekabeti kısıtlayıcı bir etki oluşması daha muhtemeldir.³⁴¹ Bu sınırlamalar neticesinde ilgili pazardaki ürün miktarında azalma meydana geleceği için bireysel muafiyet edinebilme şansı da oldukça zor olacaktır.³⁴²

Rakip olmayan teşebbüsler arasında gerçekleştirilen teknoloji transferi anlaşmalarındaki miktar sınırlamaları her ne kadar açık sınırlamalar arasında yer almasa da çeşitli riskleri barındırmaktadır. Bu bağlamda en büyük risk ise teknoloji içi rekabetin olumsuz etkilenmesidir. Rekabeti olumsuz etkileyen bu tür sonuçların etkisi, tarafların pazardaki büyüklüklerine ve lisans alanın, talepleri karşılayabilme kabiliyetini ne denli zayıflattığı ile ölçülecektir.³⁴³

³³⁹ Gözlükaya, s.44.

³⁴⁰ N. Ayşe Odman, *Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002, s.91.

³⁴¹ Gözlükaya, s.45.

³⁴² Doğan, s.188.

³⁴³ Kılavuz, paragraf 150, s.42.

Miktar sınırlaması tespit edilirken asgari üretim veya satış miktarı ile azami üretim ve satış miktarını farklı değerlendirmek gerekmektedir. Kurul vermiş olduğu bir kararda, lisans sözleşmesinde yer alan asgari miktarda üretim şartının miktar sınırlaması olarak görülemeyeceğine, lisans alan tarafından gerçekleştirilecek üretim için belirlenen asgari miktarının rekabeti kısıtlayıcı sonuç doğurmayacağına işaret etmiştir.³⁴⁴ Elbette Kurul her olayda ayrı bir değerlendirme yapacaktır. Ancak azami miktar sınırlamasının asgari miktar sınırlamasına nazaran rekabeti kısıtlayıcı sonuç doğurma riskinin daha yüksek olduğu açıktır. Asgari miktar sınırlaması üretimi teşvik edeceği için, pazarda kısıtlayıcı bir etki oluşturma ihtimali düşük olacağı gibi tüketici lehine bir sonuç doğurması da muhtemeldir. Zira daha çok miktarda yapılan üretim sayesinde hem birim maliyetlerin düşmesi hem de nihai ürüne ilişkin arzın artması tüketicinin daha uygun fiyata ürün tedarik etmesine katkı sağlayacaktır.

Miktar sınırlamaları doğrudan getirilebileceği gibi dolaylı olarak da oluşturulabilir. Gerçekten de üretim miktarına belirli limitler koyarak, kademeli olarak üretim miktarı arttıkça ek lisans ücretleri alınması da bir miktar sınırlaması çeşididir.³⁴⁵ Örneğin anlaşma konusu ürüne ilişkin elli adet üretim miktarı belirlenmesi, bu sayının üzerinde yapılacak her ürün için ayrıca lisans ücreti alınması şeklinde bir düzenleme teknoloji transferi anlaşmasında yer alabilir.

Miktar sınırlamaları lisans sahiplerini teknoloji lisansı vermeye teşvik ederek ilgili teknolojinin yaygınlaşmasını sağlayabilir. Özellikle lisans verenin de aynı ürüne ilişkin üretici olduğu durumlarda, üretici olan lisans veren bu sınırlama sayesinde satış miktarının azalmayacağını öngörerek lisans verme konusunda daha cesur davranacaktır. Ancak böyle bir durumda miktar sınırlamasının yanı sıra lisans veren için ayrılmış olan belirli müşteri grubu veya bölge grubuna yönelik lisans alana getirilecek bir satış yasağı, teknolojinin yaygınlaşması amacına hizmet etmekten ziyade pazar paylaşma riskini tetikleyecektir.³⁴⁶

³⁴⁴ *Beck v Efes Kararı*, 12.06.2003, Karar Sayısı: 03-42/463-202.

³⁴⁵ Mercangöz, *Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi*, s.259.

³⁴⁶ Kılavuz, paragraf 151, s.41.

4.2.4. Münhasır Lisans ve Tek Lisans

Münhasır lisansta lisans alanın hakkı tekel niteliktedir.³⁴⁷ Lisans alana tanınan bu hak sayesinde gerek teknoloji sahibi gerekse     nc  kişiler ilgili teknolojiye dayalı üretim yapamayacaktır. Kılavuz, münhasır lisansın yanı sıra tek lisans kavramına da değinmiştir. Buna göre münhasır lisanstan farklı olarak tek lisansın verildiği hallerde lisans alanın haricinde lisans veren de ilgili teknolojiye dayalı üretim yapabilecektir.³⁴⁸ Münhasır lisansta lisans veren tek bir lisans alanla anla mı  olacağı için bu lisans türü çeşitli avantaj ve dezavantajları beraberinde getirmektedir. Şöyle ki münhasır lisansın lisans alana sağladığı garanti sayesinde lisans veren daha yüksek bir lisans bedeli belirleyebilecek ve söz konusu haktan elde edeceği gelir için tek bir lisans alan ile anla mı  olması yeterli olacaktır. Ancak lisans alanla yaşanacak hukuki problemler veya lisans ücretinin tahsil edilmesinde kar ıla ılacak sorunlar lisans veren için bir dezavantaj arz edebilir.

Lisansın belirli bir bölge ile sınırlandırıldığı münhasır lisansı tamamen rekabeti kısıtlayıcı nitelikte kabul etmek doğru olmayabilir. Zira lisans alanın sahip olmadığı bir teknolojiyi en azından belirli bir bölgede kullanması rekabeti teşvik eden bir tutum olarak görülebilir.³⁴⁹ Gerçekten de rekabet incelemesi sadece münhasırlık koşulu ile kısıtlı tutulmayıp sözleşmenin tamamı üzerinde gerçekleştirildiğinde bir teknoloji transferi sağlanacak olması dahi pazar üzerinde olumlu etki doğurabilecektir. Özellikle rakip olmayan teşebbüsler arasındaki münhasır nitelikteki teknoloji transferi anlaşmaları, Tebliğ’de belirlenen pazar payı eşikleri a ılsa dahi çoğunlukla rekabeti ihlal edici nitelikte kabul edilmez.

Teknoloji transferi anlaşması ile hedeflenen sonuçların gerçekleşebilmesi için münhasırlık koşulu kimi zaman gerekli olmaktadır. Gerçekten de münhasırlık koşulu yer almadığı takdirde mali yatırım yapacak olan lisans alan sözleşmeye taraf olmaktan çekinebilir. Özellikle yatırım maliyetlerinin yüksek olduğu teknolojiler için bu durum daha belirgin olacaktır. Üretim amaçlı lisans alan teşebbüs salt dağıtıcılık yapan işletmelere nazaran daha büyük yatırım riski almaktadır ve bu durum onları

³⁴⁷ Kayar, s.198.

³⁴⁸ Kılavuz, paragraf 139, s.38.

³⁴⁹ Gilbert, s.4.

münhasırlık talep etmeye sevk etmektedir.³⁵⁰ Bu sebeple rekabet otoritelerinin münhasırlık şartlarına ilişkin yaptıkları incelemelerde yatırımcının üstlenmiş olduğu mali riski de gözetmeleri gerekir. Kurul, vermiş olduğu bir kararda, sözleşmede yer alan münhasırlık koşulunun olmaması halinde lisans alanın sözleşmeden kaçınma riskinin olduğunu, bu sebeple verilen lisansın inhisari nitelikte olmasının ilgili ürünün üretimi ve tüketicinin bundan yarar sağlaması koşulları için gerekli olandan daha kısıtlayıcı bir durum oluşturmadığını belirterek anlaşmaya bireysel muafiyet tanımıştır.³⁵¹ Münhasırlık koşulunu gerekli kılabilecek bir diğer durum ise ilgili teknolojiye dayalı olarak üretilen ürünlerin dar bir tüketici çevresine hitap ediyor olmasıdır. Örneğin kurşun geçirmez cam üretimini sağlayacak patent ve know-how lisansını içeren anlaşmaya ilişkin yapılan incelemede Kurul, üretime konu ürünün özel nitelikte olması ve tüketici kitlesinin kısıtlı olması nedeni ile münhasırlık koşulunun yatırımların gerçekleştirilmesi açısından gerekli olduğu kanaatine vararak bireysel muafiyet kararı vermiştir.³⁵²

1962 yılında yayınlanan Patent Lisansı Sözleşmeleri Hakkında Komisyon Duyurusu'nda³⁵³ münhasırlık unsurunun rekabeti ihlal edici nitelikte olmadığı ifade edilmiştir.³⁵⁴ Ancak bu yaklaşım daha sonraki süreçte değişim göstermiş ve belirli durumlarda münhasırlık şartının rekabeti ihlal edici nitelikte olabileceği kabul edilmiştir. Örneğin *Nungesser* davasında mısır tohumlarına ilişkin bir ıslahçı tohum hakkının lisanslaması söz konusu idi. Sözleşme kapsamında münhasır lisans koşulu yer almaktaydı. Komisyon bu koşulu rekabeti ihlal edici olarak kabul etti. Ancak ABAD, Komisyondan farklı olarak münhasır lisansın varlığının tek başına rekabeti engellemeyeceğine işaret ederek daha detaylı bir inceleme yapılması gerektiğini belirtti. Zira münhasırlık şartı yeni bir teknoloji üretimi yapan lisans alan için gerekli olabilir ve rekabeti arttırıcı sonuçlar doğurabilir. ATAD, yaptığı açık münhasırlık ve kapalı münhasırlık ayrımı neticesinde mevcut sözleşme kapsamındaki münhasırlık şartının rekabeti sınırlayıcı etkisinin bulunmadığını belirtmekle beraber üçüncü

³⁵⁰ Whish, s.761.

³⁵¹ *Efes v Miller*, 14.11.2002, Karar Sayısı: 02-70/843-347.

³⁵² *Şişecam v. Sierracin*, 28.09.1999, Karar Sayısı: 99-44/466-295.

³⁵³ Commission's Notice on Patent Licensing Agreements of 1962, OJ 24.12.1962, 2922/62

³⁵⁴ Arı, s.23.

kişilerin Almanya pazarına yapacağı ihracatı engelleyecek sözleşme hükümlerini tıpkı Komisyon gibi rekabete aykırı bulmuştur.³⁵⁵

Hâkim durumun varlığı halinde ise münhasırlık koşulunu, rekabet açısından daha riskli olabilecektir. Böyle bir durumda münhasırlık koşulunun varlığı anlaşmayı tek başına rekabeti sınırlayıcı hale getirmemekle beraber üçüncü kişilerin lisans almasını engelleyerek diğer teşebbüsler için pazara giriş engeli oluşmasına ve rekabetin kısıtlanmasına sebep olabilecektir.³⁵⁶ *Tetra Pak 1* kararında Komisyon, lisans alanın hâkim durumda olması ve münhasırlık koşulunun, mevcut hâkim durumu güçlendirmenin yanı sıra rakip teknolojiler için pazara giriş engeli oluşturması sebebiyle rekabete aykırı olduğuna karar verdi.³⁵⁷

Özellikle münhasır lisans sayesinde lisans alanın, belirli bir bölgede ilgili teknolojiye ilişkin tekel konuma geldiği durumlarda lisans verenin ve lisans alanın fiyat tespiti, pazarın üçüncü kişilere kapatılması gibi amaçlar üzerinde uzlaşma riski doğacaktır.³⁵⁸ İçeriğinin böyle bir amaç güttüğü veya etki doğurduğu hallerde münhasır lisan içeren lisans anlaşmalarının denetimi daha etkili yapılmalıdır.

4.2.5. Serbest Olmayan Kullanım Sınırlamaları

Serbest olmayan kullanım sınırlaması ile lisans alanın lisans kapsamında gerçekleştireceği üretim, kendi ürünlerinin üretimi, bakımı ve onarımı için gerekli olan miktarla sınırlandırılmaktadır. Bir başka deyişle lisans alanın yapacağı üretim, sadece kendisinin ürettiği ürünler için bir girdi niteliğinde olmakta ve ilgili pazarda faaliyet gösteren diğer üreticilerin ürettiği ürünler için kullanımı yasaklanmaktadır.³⁵⁹

Yasak sınırlamalar listesinde sayılmadığından, diğer koşulların da sağlanması kaydıyla bu tür bir kısıtlamayı içeren anlaşmanın grup muafiyetinden yararlanması önünde bir engel bulunmamaktadır. RKHK'nın 4. maddesi çerçevesinde rekabetin ihlal edilmesi ve grup muafiyeti koşullarının sağlanamaması halinde ise bireysel muafiyete ilişkin somut olay nezdinde inceleme yapılacaktır. Özellikle, sınırlamanın

³⁵⁵ DPT, s.16.

³⁵⁶ Kılavuz, paragraf 141, s.39.

³⁵⁷ Bos ve Slotboom, s.4.

³⁵⁸ Topçuoğlu, *İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar*, s.24.

³⁵⁹ Valentine Korah, *Intellectual Property Rights and the EC Competition Rules*. Oxford: Hart Publishing, 2006, s.111.

teknolojinin yaygınlaşması için gerekli olduğu hallerde bireysel muafiyet talebi olumlu karşılanacaktır.³⁶⁰

Bu tür bir anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı etki doğurup doğurmadığının tespiti hususunda lisans alanın kısıtlama içeren anlaşma öncesinde üçüncü taraf teşebbüslerle olan ilişkisi ve lisans verenin orijinal parça tedarikinde lisans alana rakip olup olmaması oldukça önemlidir. Lisans alanın diğer teşebbüslere hali hazırda orijinal parça tedariki sağladığı durumlarda serbest olmayan kullanım sınırlaması getirilmesi rekabeti olumsuz yönde etkileyecektir. Zira lisans alanın orijinal parça tedariki sağlamaktan men edilmiş olması rekabeti sınırlayacağı gibi lisans verenin de aynı pazarda önemli bir pazar payı büyüklüğüne sahip olması bu olumsuz etkinin daha da artmasına yol açacaktır. Lisans alana böyle bir sınırlama getirilmesi, lisans alanın diğer üreticilere tedarikçi sıfatıyla katkı sağlamasını engelleyecektir. Ancak lisans veren ve lisans alan arasında rekabet ilişkisinin olmadığı hallerde veya lisans alanın anlaşma öncesinde pazarda orijinal parça tedarikçisi olarak faaliyet göstermediği durumlarda ise rekabet üzerinde bu türden bir olumsuz sonuç doğmayacaktır. Bununla birlikte teşebbüslerin rakip olmadığı durumlarda ise teknoloji içi rekabetin zayıflaması ve lisans alana lisans veren tarafından ayrımcı lisans ücreti belirlenmesi riski ortaya çıkabilir.³⁶¹

Lisans verenin, orijinal parça tedarikçisi olarak pazarda faaliyet göstermediği hallerde bu türden bir kısıtlamanın teknolojinin yaygınlaşmasını sağlayacak bir etki göstereceğini belirterek, kısıtlamaların teşvik edilmesi doğru olmayacaktır. Böyle bir kısıtlama yerine belirli müşteri gruplarının lisans verene özgülenmesi ve lisans alan için bu gruplara satış yapmama kısıtlaması getirilmesi, rekabet üzerinde daha sınırlı bir etki oluşturacağından serbest olmayan kullanım sınırlamaları yerine tercih edilmelidir.³⁶² İlk durumda lisans alan, üretmiş olduğu ürünleri sadece kendi üretimlerine katkı sunan bir girdi olarak kullanabilecek iken ikinci ihtimalde lisans verene özgülenmiş müşteri gruplarının haricinde kalan teşebbüslerin tamamına satış yapmak konusunda serbest olacaktır.

³⁶⁰ Anne Marie van den Bossche ve Diğerleri, *Sourcebook on EU Competition Law*, Bruxelles: Larcier, 2015, s.109.

³⁶¹ Kılavuz, paragraf 160, s.43.

³⁶² Korah, s.108.

Serbest olmayan kullanım sınırlamaları, lisans vereni teknoloji transferine teşvik ettiği durumlarda olumlu etki sağlayacaktır. Özellikle de lisans verenin hali hazırda orijinal parça tedarikçisi olarak pazarda faaliyet göstermesi halinde yeni rakiplerin ortaya çıkmasını istemeyeceği için ilgili teknolojiye ilişkin lisans vermekten kaçınması mümkün olacaktır. Fakat serbest olmayan kullanım sınırlaması lisans veren için bu türden bir tehdidi engelleyeceği için lisans vereni lisans anlaşması yapmaya teşvik ederek rekabete katkı sunacaktır.³⁶³ Kılavuz, serbest olmayan kullanım sınırlamaları başta olmak diğer çeşitli sınırlamalarda olduğu gibi serbest olmayan kullanım sınırlamasının da lisans verenleri anlaşma yapmaya teşvik edici bir rol üstlenebileceğine işaret etmektedir.

4.2.6. Kullanım Alanı Sınırlamaları

Bir teknolojinin farklı ürünlerin üretiminde kullanılabildiği veya birden fazla teknik kullanım alanının olduğu durumlarda lisans verenin ilgili teknolojinin kullanımını bu ürün çeşitlerinden veya teknik kullanım alanlarından bir veya birkaçı ile kısıtlaması mümkündür.³⁶⁴ Böyle bir kısıtlamanın varlığı halinde kullanım alanı sınırlaması söz konusu olacaktır.

Bir kullanım alanı sınırlamasının varlığı, yasak veya açık sınırlama söz konusu olmadığı için teknoloji transferi anlaşmasını grup muafiyeti rejiminin kapsamı dışına çıkartmaz. Bu durum hem rakip teşebbüsler hem de rakip olmayan teşebbüslerin getirmiş olduğu kullanım alanı sınırlamaları açısından geçerlidir. Tebliğ, 6. maddesinin 2. fıkrasının c bendinde rakip teşebbüsler arasındaki pazar ve müşteri paylaşımını kısıtlamasına rağmen çeşitli istisnalar getirmiştir. Bu istisnalardan birisi de kullanım alanı sınırlamalarıdır. Bu istisna, diğer koşulların sağlandığı hallerde kullanım alanı sınırlaması içeren anlaşmanın grup muafiyetinden yararlanmasına olanak sağlayacaktır.

Bazı hallerde kullanım alanı kısıtlaması sonucunda çeşitli müşteri grupları oluşsa da bu durumda bir müşteri sınırlamasının varlığı kabul edilmeyecek ve rekabeti sınırlayıcı bir sonuç doğurmayacaktır.³⁶⁵ Örneğin lisans veren, sahip olduğu teknoloji ile bir ürünün sanayi tipi modelini kendisi üretirken lisans alanın aynı ürünün sadece

³⁶³ Kılavuz, paragraf 161, s.43.

³⁶⁴ Van den Bossche, s.24.

³⁶⁵ Kılavuz paragraf 153, s.42.

bireysel tüketiciler için olan modelini üretebilmesine imkân tanıyan bir kullanım alanı sınırlaması getirebilir. Bu durumda her ne kadar lisans veren sanayi kullanıcılarına, lisans alan ise bireysel tüketicilere yönelik satış gerçekleştirecek olsa da bir müşteri sınırlamasının varlığı kabul edilmeyecektir.

Kurul, *Şişecam v Nippon* kararında üretim, kullanım ve satış haklarını kapsayan bir lisansın sadece belirli ürünler ve belirli teknik süreçler için verildiğini belirten kısıtlamaların rekabeti ihlal edici nitelikte olmadığını, lisanslanan teknolojinin kullanım alanlarının belirlenmesinin lisans verenin hakkı olduğunu belirtmiştir.³⁶⁶ ABD rekabet hukukunda ise kullanım alanı sınırlamalarına dair erken dönem örnek kararlardan birisi *General Talking* kararıdır. General Talking firması patent hakkına sahip olduğu vakum tüp amplifikatörlere ilişkin lisans verirken kullanım alanı sınırlaması getirmeyi tercih etmiş ve lisans alanların bir kısmına teknolojinin ticari kullanımına dair lisans verirken diğer bir kısmına ise ev tipi kullanımına dair lisans vermiştir. Ev tipi kullanımı ile sınırlandırılmış lisans alan Transformer Company firması ilgili teknolojiyi ticari kullanım alanında da kullanarak kullanım alanı sınırlamasını ihlal etmiştir. Bu nedenle taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlık Yüksek Mahkemenin önüne gelmiş ve mahkeme tarafından verilen kararda teknoloji sahibinin lisans verirken getirdiği kullanım alanı sınırlaması hukuka uygun bulunmuştur.³⁶⁷

Kullanım alanı sınırlamaları, teknoloji transferi anlaşmalarını teşvik edici bir yapıya sahiptir. Zira bazı hallerde ilgili fikri mülkiyet hakkına sahip olan lisans veren, kullanım alanı sınırlamasının olmadığı bir durumda lisans vermekten çeşitli gerekçelerle imtina edebilir. Örneğin bir teknolojinin birden çok üretim alanında kullanıldığı hallerde lisans veren üretim alanlarından birinde hali hazırda üretici konumunda olabilir ve sahip olduğu avantajlı konumu kaybetmek istemeyebilir. İşte kullanım alanlarının bölünebilir olması ve anlaşma kapsamında getirilen kullanım alanı sınırlaması, lisans alanı teknoloji sahibinin üretim yaptığı alanın dışında tutacağından teknoloji sahibinin lisans verme eğilimi güçlenecektir. Ayrıca lisans veren bu sayede ilgili teknolojiye dayalı üretim gerçekleştirmediği kullanım alanlarına

³⁶⁶ *Şişecam v Nippon*, 03.12.1999, Karar Sayısı: 99-27/243-147.

³⁶⁷ Fugate ve Lee, s.52.

General Talking Pictures v. Western Electric, 02.05.1937, Karar Sayısı: 304. U.S. 175.

ilişkin lisans vererek gelir elde edebilecektir. Örneğin bir ilaç şirketinin patent hakkına sahip olduğu bileşen hem kanser ilaçlarında hem de diyabet ilaçlarında kullanılmakta olabilir. İlaç firmasının ar-ge faaliyetlerini sadece kanser ilaçlarına yoğunlaştırdığı ve diyabet ilacı üretimi yapmadığı bir dönemde söz konusu ilaç firması sadece diyabet ilaçları ile kullanımı sınırlandırılmış bir lisans anlaşması yaparak lisans geliri sağlayabilir ve aynı zamanda faaliyet gösterdiği alanda rekabet avantajını da koruyabilir..³⁶⁸

Kullanım alanı sınırlaması lisans verenin yanı sıra lisans alanı da teknoloji transferine teşvik edebilir. Lisans alanın ilgili teknoloji ile sadece belirli alanlarda üretim yapacağı hallerde, kullanımı bu alan veya alanlarla sınırlandırılmış bir lisansla üretim için gerekli ihtiyacını karşılayabilir. Aynı zamanda bu sınırlama sayesinde lisans bedelinde indirim sağlayarak maliyet avantajı yakalaması da mümkün olacaktır. Örneğin telefon üretimi yapan bir teşebbüs, otomatik altyazı yazılımının lisansını sadece cep telefonu üretiminde kullanmak için lisanslayabilir. Hak sahibi, aynı yazılımı bilgisayar veya televizyon üreticisi bir başka teşebbüse de bu ürünlerde kullanılmak üzere lisanslayabilir. Bu durum, ilgili teknolojinin optimum fayda sunmasını sağlayacağı gibi yeni teşebbüslerin pazara girişini de kolaylaştıracaktır..³⁶⁹

Kullanım alanı sınırlamaları başlı başına rekabeti sınırlayıcı etki doğurmamasına ve anlaşmayı grup muafiyeti kapsamı dışına çıkarmamasına rağmen kimi hallerde rekabeti olumsuz etkileyecek sonuçlar doğurabilir. Özellikle kullanım alanı sınırlamasının, fiyat ayrımcılığı yapmak yahut pazarı tamamen kontrol etmek gibi iyi niyetli olmayan yaklaşımları gerçekleştirmeye yönelik getirildiği durumlarda, rekabeti teşvik edici bir etkisinin olacağını söylemek zordur..³⁷⁰

³⁶⁸ Kristal M. Wicks, “Exhausted or Unlicensed: Can Field-of-Use Restrictions in Biotech License Agreements Still Prevent Off-Label Use Promotion After Quanta Computer?”, *University of New Hampshire Law Review*. C.9, S.1, 2010, s.163. http://scholars.unh.edu/unh_lr/vol9/iss1/ (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

³⁶⁹ Thomas Meyers, “Field-of-Use Restrictions as Precompetitive Elements in Patent and Know-How Licensing Agreements in the United States and the European Communities”, *Northwestern Journal of International Law & Business*, C.12, S.2, (Sonbahar 1992), s.371. <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njilb> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

³⁷⁰ Mark Patterson, “Contractual Expansion of the Scope of Patent Infringement Through Field-of-Use Licensing” *William & Mary Law Review*. C.49, S.1, (Ekim 2007), s.160. http://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/241 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

SONUÇ

Teknoloji transferi anlaşmaları belirli fikri mülkiyet haklarının lisanslanması ile meydana gelir. Bu anlaşmalar sayesinde çoğu zaman üretimin artması, üretim maliyetlerinin azalması, mal veya hizmet kalitesinin artması, fikri mülkiyet haklarının kullanımının yaygınlaşması gibi çeşitli olumlu etkiler ortaya çıkmakta ve rekabeti arttırıcı bir etki olmaktadır. Ancak kimi hallerde teknoloji transferi anlaşmaları sonucunda pazara giriş engellerinin oluşması, yenilikçiliğin zayıflaması gibi olumsuz etkiler nedeniyle rekabeti sınırlayıcı sonuçlar da doğurabilir. Bu nedenle teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet denetimi oldukça önemlidir.

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet denetimi, fikri mülkiyet hukuku ve rekabet hukuku hükümlerinin aynı anda uygulanacağı ve bu iki hukuk disiplininin konu aldığı bir başlıktır. Bu nedenle fikri mülkiyet hukukunun ve rekabet hukukunun amaçları göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır. Bu sayede hem fikri mülkiyet haklarının kullanımı ölçüsüzce kısıtlanmayacak ve yenilikçiliğin zayıflatılmasının önüne geçilebilecek hem de rekabeti sınırlayan anlaşmalardan doğması muhtemel olumsuz etkiler engellenmiş olacaktır.

Rekabet hukuku denetimi, fikri mülkiyet hakkı üzerindeki tekel nitelikteki hakkı geçersiz kılmamakta yalnızca bu haklara dayalı gerçekleştirilen anlaşmaların rekabet üzerindeki etkisini değerlendirmektedir. Bu değerlendirme kapsamında teknoloji transferi anlaşmaları da özellikle içerdiği kimi sınırlamalarla rekabet otoritelerinin denetimi ve çeşitli yaptırımları ile karşılaşabilmektedir. Uygulamada çok sayıda karşılaşılan sınırlamalar Kılavuz'da belirtilmiş ve tezimiz kapsamında da incelenmiştir. Bu kapsamda miktar sınırlamalarını, rekabet etmeme yükümlülüğünü, kullanım alanı sınırlamalarını, bağlama ve birlikte satış hükümlerini ve serbest olmayan kullanım sınırlamalarını öncelikli olarak saymak gerekmektedir. Bu sınırlamaları içeren teknoloji transferi anlaşmalarının rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip

olmaları durumunda, muafiyet imkanından yararlanabilmeleri getirilen sınırlamaların makul ve anlaşma için gerekli olmalarına bağlıdır.

Teknoloji transferi anlaşmaları son on yıllarda çok sayıda kararda rekabet denetimine konu olmuştur ve bu denetimler neticesinde belirli bir müktesebat ortaya çıkmıştır. Rekabet otoritelerinin verdiği kararlar ve literatürde yer alan akademik metinlerin yanı sıra teknoloji transferi anlaşmalarının denetimini konu alan hukuki düzenlemeler de yapılmıştır. Bu noktada Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı çerçevesinde gerçekleştirilmiş olan çalışmalar dikkat çekicidir. Üye ülkeler tarafından, uluslararası nitelikte teknoloji transferi anlaşmalarını düzenleyen ve bu anlaşmaların rekabet denetimini de içeren bir sözleşme meydana getirilmek istenilmiştir. Uzun yıllar süren bu çalışmalar sonucunda her ne kadar üye ülkelerin uzlaşma sağlayamaması neticesinde ortak bir metinde mutabık kalınamamış ise de en azından teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet denetimine dair çeşitli hükümler ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda WTO, OECD gibi uluslararası kuruluşların yayınladıkları tavsiye nitelikli çalışmaların da uluslararası nitelikli teknoloji transferi anlaşmaları akdeden teşebbüsler açısından yol gösterici nitelikte olduğuna değinmek gerekir.

Teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet denetimini ele alan uluslararası nitelikte bir sözleşme hazırlanamamakla beraber bazı ülkelerin iç hukuk mevzuatlarında ve AB hukukunda bu yönde yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Türk hukukunda da 2008 yılında teknoloji transferi anlaşmalarına yönelik bir 2008/2 sayılı Tebliğ ve bu tebliğin uygulanmasına ilişkin olarak Kılavuz çıkarılmıştır. Kurulun teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin yaptığı incelemeler, görece çok fazla sayıda olmasa da rekabet hukuku düzenimizde bu yönde bir tebliğ ve kılavuza gereksinim olduğunu ortaya koymaktadır. Zira teknoloji transferi anlaşmaları diğer anlaşma türlerine nazaran daha spesifik içeriklere sahip olabilmektedir. Bu nedenle teknolojinin aktarımını ve üretimi amaçlayan ve böylelikle ekonomiye ciddi katkılar sunabilen bu anlaşma tipinin muafiyet değerlendirmesinin daha belirgin olmasını sağlayan hukuki düzenlemelerin varlığı önemlidir. Teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin Tebliğ ve Kılavuz diğer rekabet hukuku mevzuatımızda olduğu gibi büyük ölçüde AB hukukunu esas almaktadır. 2008/2 sayılı Tebliğ, AB hukukunda 2004 yılında yayınlanmış 772/2004 sayılı Tüzüğü esas almakla beraber AB hukukunda bu Tüzük 2014 yılında yürürlükten kaldırılarak yerine yeni bir tüzük ihdas edilmiştir. 2004 yılında yayınlanan mehz

Tüzüğün değişmiş olması Türk hukukunda da teknoloji transferi anlaşmalarına ilişkin yeni bir tebliğ hazırlanacak mı sorusunu gündeme getirmiştir. Zira 2014 yılında yapılan değişiklikler sonucunda iki hukuk düzeni arasında bir kısım farklılıklar meydana gelmiştir. Örneğin, lisans alanın ilgili teknolojinin geçerliliğine itiraz etmesi sonucu lisans verenin fesih hakkının da yasak sınırlamalar kapsamına alınması gibi değişiklikler iki hukuk düzeninde çeşitli farklılıkların oluşmasına neden olmuştur. İleride gerçekleşmesi muhtemel bir mevzuat revizyonu sırasında Rekabet Kurulunun bu farklılıkları göz önüne alarak yeni bir yaklaşım sunacağı kanaatindeyiz.

Teknolojileri transferi anlaşmaları rekabeti sınırlayıcı etkiye veya amaca sahip olmaları halinde diğer anlaşma türleri gibi geçersizlik yaptırımı ile karşılaşacaktır. Bu durum özellikle rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip bir teknoloji transferi anlaşmasının aynı zamanda rekabet üzerinde olumlu etki doğurduğu hallerde daha da dikkate değer olacaktır. Zira aynı anlaşma hem rekabeti sınırlayıcı etkiye hem de rekabeti arttırıcı etkiye sahip olacaktır. Muafiyet uygulamaları sayesinde rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip anlaşmaların geçersizlik yaptırımı ile karşılaşması engellenecektir. Anlaşmanın doğuracağı olumlu etkiler ve olumsuz etkiler arasındaki denge gözetilerek bu anlaşmaların muafiyetten yararlanabilmesine ve geçerliliğini sürdürebilmesine imkân sağlanacaktır.

Muafiyet uygulamaları, grup muafiyeti uygulamaları ve bireysel muafiyet uygulamaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Grup muafiyeti uygulamaları sayesinde anlaşmaya taraf teşebbüsler Tebliğ’de yer alan koşulları sağladıkları takdirde anlaşmanın geçersizlik yaptırımı ile karşılaşmasını engelleyebilecek ve böylelikle hukuki anlamda bir öngörülebilirlik kazanılmış olacaktır. Tebliğ’de yer alan koşulları sağlayamayan anlaşmalar için ise ikinci bir alternatif olarak bireysel muafiyet talep edilebilecektir. Muafiyetten yararlanabilmek için Kanun’un 5. maddesi dört koşul öngörmüştür. Grup muafiyeti koşullarını sağlayan bir anlaşmanın bu dört koşulu sağladığı kabul edilecektir. Bireysel muafiyet incelemesinde anlaşmanın bu koşulları sağlayıp sağlamadığı incelenecektir. Kılavuz, grup muafiyetine ilişkin ilkelerin yanı sıra bireysel muafiyet incelemesinde bu dört koşulun denetimini de açıklayan ilkeler belirlemiştir. Bu durum teknoloji transferi anlaşmalarının bireysel muafiyet denetiminin çerçevesini daha belirli hale getirmektedir.

Türk hukukunda grup muafiyeti rejimi 2008/2 sayılı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ve bu Tebliğ'in uygulanmasına yönelik Kılavuz çerçevesinde düzenlenmektedir. Buna göre bir teknoloji transferi anlaşmasının grup muafiyetinden yararlanabilmesi için Tebliğ'de sayılı fikri mülkiyet haklarından en az birinin lisansının verilmesi, anlaşmanın üretim için olması ve iki teşebbüs arasında gerçekleştiriliyor olması gerekir. Buna göre Tebliğ kapsamında bir sayılan fikri mülkiyet haklarının tek tek veya birlikte lisansını içermediği durumlarda teknoloji transferi anlaşmasından söz edilemeyecektir. Ayrıca anlaşmanın iki teşebbüs arasında gerçekleştirilmesi koşulu nedeni ile üç ve daha fazla teşebbüsün gerçekleştirdiği teknoloji transferi anlaşmaları muafiyet kapsamı dışında yer alacaktır. Bu durum özellikle teknoloji havuzlarının grup muafiyetinden yararlanmasını engellemektedir. Bir diğer koşul olarak anlaşmanın üretim amacı için gerçekleştirilmiş olması gerektiğinden esas amacı ar-ge faaliyeti yahut başka bir sonuca ulaşmak olan lisans anlaşmaları da bu kapsamda yer almayacaktır. Bu koşulları sağlayan bir anlaşma aynı zamanda Tebliğ'de belirlenen diğer bir kriter olan pazar payı eşiklerini aşmama koşulunu da sağlamalıdır.

Teknoloji transferi anlaşmalarında yer alan bazı sınırlamalar, rekabete olumsuz yönde etki edeceği kabul edilerek muafiyet kapsamının dışında bırakılmıştır. Bu sınırlamaların bir kısmı açık sınırlamalar, bir kısmı da yasak sınırlamalar olarak kabul edilmektedir. Açık sınırlamalar, anlaşmanın tamamını muafiyet kapsamının dışına çıkarırken yasak sınırlamalar da ise yalnızca ilgili sınırlama muafiyet kapsamı dışına çıkmaktadır. Bu sınırlamalar tespit edilirken gözetilen en önemli kıstaslardan birisi tarafların rekabet ilişkisidir. Sınırlamalar, rakip olan taraflar ve rakip olmayan taraflar için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bu durumun esas nedeni rakip teşebbüsler arasında gerçekleştirilen bir anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı etki doğurma ihtimalinin daha yüksek olmasıdır.

Sonuç olarak teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku açısından denetiminde oldukça hassas bir dengenin gözetilmesi gerektiğini ifade etmeliyiz. Zira, rekabet denetimi için çok sıkı koşulların getirilmesi durumunda teşebbüslerin teknoloji transferi anlaşmalarından kaçınmalarına sebebiyet vererek fikri mülkiyet haklarının kullanımının yaygınlaşmasına ve bu haklara ilişkin üretim miktarının artmasına engel olunacaktır. Anlaşmaların rekabet denetiminin zayıf tutulduğu durumlarda ise

teknoloji sahiplerinin lisans alan teşebbüsler aleyhine ağır hükümler getirmesi, rekabeti kısıtlayıcı amaç güden anlaşmaların düzenlenmesi veya hâkim durumun kötüye kullanılması gibi rekabet üzerinde çeşitli olumsuz etkiler doğabilecektir. Bu nedenle fikri mülkiyet hukukunun ve rekabet hukukunun amaçlarını, anlaşmaların rekabet üzerindeki etkisini ve tüketici refahına katkısını dikkate alan bir yaklaşımla teknoloji transferi anlaşmalarının rekabet hukuku denetimi gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

AB. (2008). *Türkiye İlerleme Raporu*. Brüksel.

Acemoglu, Daron. ve Akcigit, Uğur. (2011). Intellectual Property Rights Policy, Competition and Innovation. [Electronic Version] *Journal of the European Economic Association*. 10.1, 1–42.

doi:10.1111/j.1542-4774.2011.01053. (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Akgün, Ali Ekber, Keskin, Halit ve Günel, Ayşe. (2005). Bilgi Ekonomisi Kapsamında Teknoloji Transferinin Bilgi Transferine Dönüşümüne Dair Bir Literatür Taraması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 19.1, 227-242.

Akıncı, Ateş. (2001) *Rekabetin Yatay Kısıtlanması*, Ankara: Rekabet Kurumu.

Aksoy, M. Nazlı. (2004). *Rekabetin Korunması Hakkında Kanuna Aykırılığın Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Aktekin, Erdem. (2012). *Microsoft Davaları Işığında Yazılım Pazarlarında Bağlama Uygulamalarına Yaklaşım ve Öneriler*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Altay, Sıtkı Anlam. (2009). *Anonim Ortaklıklar Hukuku'nda Sermayeye Katılmalı Ortak Girişimler*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Anderman, Steven. (2010). The New EC Competition Law Framework for Technology Transfer and IP Licensing. Josef Drexel (Ed.) *Research Handbook on Intellectual Property and Competition Law* içinde Northampton: Edward Elgar Publishing Limited, 107-139.

Anderman, Steven. (2007). EC Competition Policy and IPRs. Anderman, Steven. (Ed.) *The Interface Between Intellectual Property Rights and Competition Policy* içinde. Cambridge: Cambridge University Press, 1-34.

Anderson, Robert. (1998). The Interface Between Competition Policy and Intellectual Property in the Context of the International Trading System. [Electronic Version] *Journal of International Economic Law*. 1.4, 655–678.

<https://doi.org/10.1093/jiel/1.4.655> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

- Arı, Haluk. (2003). *Patent Lisansı Anlaşmalarında Münhasırlık ve Bölgesel Sınırlamalar*. Ankara: Rekabet Kurumu.
- Arkan, Sabih. (1998). *Marka Hukuku Cilt 2*. Ankara: AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Arkan, Sabih. (2018). *Ticari İşletme Hukuku*. 24. Baskı. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Armilla, Monica. (2010). *Technology Pooling Licensing Agreements: Promoting Patent Access Through Collaborative IP Mechanisms*. Baden: Nomos.
- Aslan, İ. Yılmaz. (2017). *Rekabet Hukuku*. 6. Baskı. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Ata, Çağlar Deniz. (2010). *Rekabeti Kısıtlayıcı Anlaşmalara Olumlu Yaklaşım: Rule of Reason Işığında Roma Antlaşması 81. Madde ve Muafiyet*. Ankara: Rekabet Kurumu.
- Ateş, Mustafa. (18 Nisan 2009). Fikri Mülkiyet Koruması ve Rekabet Hukuku. *Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu VII*. Kayseri, 17-71.
- Ayata, Zeynep. (2014). Avrupa Birliği Rekabet Hukuku Perspektifinden Tüketici Refahı Standardı. Ankara Üniversitesi SBE. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara.
- Aydoğdu, Murat. (2001). *Türk ve Avrupa Birliği Rekabet Hukukuna Göre Franchise Anlaşmalarında Grup Muafiyeti*. Prof. Dr. Turhan Tufan YÜCE Armağanı. İzmir: D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını, 1-28.
- Badur, Emel. (2001). *Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar*. Ankara: Rekabet Kurumu.
- Barlas, Nami. (2012). *Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri*. 3. Baskı. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Baş, Kadir. (2009). AB ve Türk Rekabet Hukukunda Teknoloji Transferi Sözleşmelerinin İncelenmesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi SBE. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Bayramoğlu, Seda Nurtaç. (2012). *Rekabet Hukukunda Fikri Mülkiyet Haklarının Toplu Yönetimi: Patent Havuzları ve Standart Belirleme*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Baumgartner, Anna Maria. (2013). Antitrust Issues in Technology Transfer: A Comparative Legal Analysis of Patent Licenses in the EU and the U.S. *Stanford-Vienna Transatlantic Technology Law Forum*. Stanford-Viyana.

https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/baumgartner_wp18.pdf
(Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Bekcan, Makbule. (2016). Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin AB Grup Muafiyet Rejiminde Başlıca Değişiklikler ve Türkiye Uygulaması. *İnn Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7.1, 185-218.

Bellis, Jean François. (2014). IP and Competition: A Survey of Developments in the Past Year. [Electronic Version] *Journal of European Competition Law & Practice*. 6.1, 54–60. doi:10.1093/jeclap/lpu112 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Bleeke, Joel A. ve James A. Rahl. (1979). The Value of Territorial and Field-of-Use Restrictions in the International Licensing of Unpatented Know-How: An Empirical Study, [Electronic Version] *Northwestern Journal of International Law & Business* 2.1, 450-491.

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=njilb> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Bos, Pierre V. ve Slotboom, Marco. (1998). The EC Technology Transfer Regulation-A Practitioner's Perspective, [Electronic Version] *The International Journal*. 1.32, 1-27. <https://www.jstor.org/stable/40707378> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Bozdağ, Gonca Glfem. (2014). Technology Transfer Block Exemption Regulation (240 / 96) and Guidelines in Terms of Hard Core and Excluded Restrictions. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1.18. 79-90.

Carlin, Fiona ve Pautke Stephanie. (2004). Last of Its Kind: The Review of the Technology Transfer Block Exemption Regulation, The Symposium on European Competition Law, [Electronic Version] *Northwestern Journal of International Law & Business* 24.3, 601-618.

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njilb/vol24/iss3/22> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Ceylan, Çiğdem. (2017). Marka Lisansı Sözleşmesi. *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 19.1, 57-91.

Cheng, Thomas K. (2016). Antitrust Treatment of No Challenge Clauses. [Electronic Version] *NYU Journal of Intellectual Property and Entertainment Law* 5.2, 437-512.

<https://ssrn.com/abstract=2813895> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Choi, Yo. ve Heinemann, Andreas. (2016). Restrictions of Competition in Licensing Agreements: The Worldwide Convergence of Competition Laws and Policies in the Field of Intellectual Property. [Electronic Version] *European Business Organization Law Review*, 17.3, 405-422. doi: 10.1007/s40804-016-0046-y (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Cockborne, Jean-Eric. (1988). The New EEC Block Exemption Regulation on Franchising. [Electronic Version] *Fordham International Law Journal* 12.2, 242-296. <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1212&context=ilj> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Correa, Carlos M. (2007). *Intellectual Property and Competition Law*. Geneva: ICTSD.

Çağlar, Hayrettin. (2015). *Marka Hukuku: Temel Esaslar*. Ankara: Adalet.

Çakır Çelebi, Fatma Betül. (2017). Joint Venture'nin Hukuki Niteliği. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*. 2, 97-126.

Çeştepe, Hamza ve Tüylüoğlu, Şevket. (2006). Yabancı Yatırımlar Yoluyla Teknoloji Transferi: İrlanda Örneğinden Türkiye İçin Dersler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 61.2, 45-62.

Çeştepe, Hamza ve Çapcı, İpek. (2021). Doğrudan Yabancı Yatırımlar Yoluyla Teknoloji Transferi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye İçin Nedensellik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırma Dergisi*. 19.4, 477-494.

Çörtoğlu Koca, Sema. (2013). *Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

- Damlıbağ, Fatih. (2014). Osmanlı Sanayisindeki Vergi Muafiyetleri. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 35, 65-88.
- Davies, Isabel. ve Bolter, Nick. (2004). Trade Mark Licenses and the Technology Transfer Block Exemption *Official Journal of the International Trademark Association*. 94.4, 899-907.
- Demirci, Ahmet. (2016). *Marka Lisans Sözleşmesi ile Franchise Sözleşmesinin İncelenmesi Ve Karşılaştırılması*. Ankara: Türk Patent.
- Dıvarcı, Faruk. (2021). *Araştırma ve Geliştirme Sözleşmeleri*. İstanbul: Yetkin Yayınları.
- Dinçkol, H. Alphan. (2017) *İktisadi Kamu Hizmetlerinde Hâkim Durumun Kullanılması*, İstanbul: Der Yayınları.
- Doğan, Gülmelihat. (2020). Teknoloji Transferi Anlaşmaları ve Rekabet Hukuku Uygulamaları. Çankaya Üniversitesi SBE. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Ankara.
- Dolcerocca, Antoine. (2016). Fikri Mülkiyet Tekelleri: Yeni Bir Merkantilizme mi Doğru? *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*. 4.1, 217-235.
- Dolmans, Maurits. ve Pilola, Anu. (2003). The Proposed New Technology Transfer Black Exemption. [Electronic Version] *World Competition*. 26.4, 541 – 565.
- <https://kluwerlawonline.com/journalIssue/World+Competition/26.4/1843> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).
- Ekdi, Barış. (2010). Ürün Bağlama ve Paket Satışlar Yoluyla Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması. *Rekabet Dergisi*. 11.3, 79-131.
- Ekşioğlu, Ebru. (2009). AB Rekabet Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hakları. *İstanbul Barosu Dergisi*. 83.1, 181-188.
- Erdem, B. Bahadır. (2002). *Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk: Avrupa Patent Antlaşması*. 2. Baskı. İstanbul: Beta.
- Eren, Fikret. (2017). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. 4. Baskı. Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.

Eren, Fikret. (2015). İsimli Bazı Sözleşme Türleri. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1.1, 63-126.

Eren, Hakan, Kılıç, Ali ve Balcı, Hakan. (2015). Savunma Sanayi İçin Teknoloji Transferi Yöntemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 20.4, 305-326.

European Commission. (2001). *Commission Evaluation Report on the Transfer of Technology Block Exemption Regulation*.

https://ec.europa.eu/clima/system/files/2016-11/sec_2001_2053_en.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

European Commission (2014). Antitrust: Commission Adopts Revised Competition Regime for Technology Transfer Agreements.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_14_208

(Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Fugate, Wilbur L. ve Lee H. Simowitz. (1997). *Foreign Commerce and the Antitrust Laws*. 1. Cilt New York: Aspen Publishers.

Gaitan, Manuel Guerrero. (2021). Licensing as a Central Structure of Technology Transfer Agreements. Joint Venture and Franchising Agreements. [Electronic Version] *GRUR International*, 70.5, 427-439. doi: 10.1093/grurint/ikab032 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Gal, Michal. (2016). Patent Challenge Clauses: A New Antitrust Offense? [Electronic Version] *Iowa Law Review*. 102.4, 101-157. <https://ssrn.com/abstract=2884225> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Galli, Niccolò. (2016). Back to Basics: Defining Markets for ICT Patents and Calculating Market Shares Thereupon 16.Ascolo Konferansı. 1-3 Temmuz Porto.

Gilbert, Richard J. (2004). Converging Doctrines? US and EU Antitrust Policy for the Licensing of Intellectual Property. *Antitrust Section Spring Meeting*. Washington D.C. <https://ssrn.com/abstract=527762> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Gunn, Tim. (2005). New Technology Transfer Block Exemption and Guidelines: A Challenge for Biotechnology. [Electronic Version] *Journal of Commercial Biotechnology*. 11.2, 121–129 <https://doi.org/10.1057/palgrave.jcb.3040109> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Gözlükaya, Fatma. (2007). *Teknoloji Transferi Sözleşmelerine İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Gülpınar, Mert Kaan. (2014). *556 sayılı KHK Çerçevesinde Marka Hakkının Tüketilmesi*. İstanbul: Legal.

Gümüş, Alper. (2015). *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Gündüz, Recep. (2021). *Tek Taraflı Davranışlarda Haklı Gerekçe: AB, ABD Hukuku Uygulamaları ve Türk Hukuku için Çıkarımlar*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Güneş Gülsen. (1997). *Türk Hukukunda Entellektüel Sınai Haklar ve Vergilendirilmesi*. İstanbul: Alfa.

Güner, Cemil. (2007). Rekabet Hukukunda Yasak İlkesinden Muafiyet. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 71, 146-173.

Gürkaynak, Gönenç. (2015). “Rekabeti Kısıtlayıcı Amaç”ı Yeniden Değerlendirmek: “Groupement Des Cartes Bancaires v Commission” Kararı Işığında Yeni Bir Gün. *Rekabet Dergisi*. 16.1, 41-104.

Gürkaynak, Gönenç. ve Yaşar, Ayşe Gizem. (2017). Turkey. Thomas Vinje (Ed.) *The Intellectual Property and Antitrust Review 2*, içinde London: Law Business Research Ltd, 152-162.

Gürzumar, Osman Berat. (1995). *Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması*. 1. Baskı. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Gürzumar, Osman Berat. (2002). 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 4. Maddesine Aykırı Sözleşmelerin Tabi Olduğu Geçersizlik Rejimi. *Rekabet Dergisi*. 12, 3-76.

Güven, Pelin. (2009). *Rekabet Hukuku: Ders Kitabı*. 1. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.

<https://doi.org/10.1093/icc/dtn038> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Harris, Byran. (1997). Technology Licensing in the European Union. [Electronic Version] *The Journal of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property*, 38.1, 139-155.

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/idea38&div=11&id=&page=> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Homiller, Daniel. (2006). Patent Misuse in Patent Pool Licensing: From National Harrow to “The Nine No-Nos” to Not Likely. *Duke Law & Technology Review*. 6.1, 1-21.

ICC. (2014). *Comments on Draft Proposal for a Revised Block Exemption for Technology Transfer Agreements and for Revised Guidelines*.

<https://iccwbo.org/publication/iccs-comments-on-dg-comps-draft-proposal-for-a-revised-block-exemption-for-technology-transfer-agreements-and-for-revised-guidelines>

Ilgaz, Deniz. (2015). Know-How ve Ticari Sırlar (Teknoloji Transferi ve Fikri Haklarla İlgili Lisans Anlaşmaları). *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*. 8.2, 155-182.

İnan, Ali Naim. (1979). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları.

Karakılıç, Hasan. (2013). *Rekabet Hukukunda Bağlama Uygulamaları*. 1. Baskı. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Karakurt, Alper. (2006). Rekabet Hukukunda Muafiyet Rejimi: Potansiyel Etki Analizinin, Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Sistematiğindeki Yeri. *TBB Dergisi*. 63.1, 207-225.

Kaya, Talat. (2011). UNCTAD Model Rekabet Kanunu ve Muhtemel Bir Uluslararası Rekabet Anlaşmasına Ulaşılmadaki Rolü. *Rekabet Dergisi*. 12.2, 49-91.

Kaya, Yüksel. (2001). Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Rekabet Otoritelerinin Lisans Anlaşmalarına Yaklaşımı. *Rekabet Dergisi* 6, 46-78.

Kayar, İsmail. (2015). *Ticaret Hukuku: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Kılıçoğlu, Ahmet M. (2013). *Sinaî Haklarla Karşılaştırmalı: Fikri Haklar*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Kırca, Çiğdem. (1997). *Franchise Sözleşmesi*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Kristal, M. Wicks. (2010). Exhausted or Unlicensed: Can Field-of-Use Restrictions in Biotech License Agreements Still Prevent Off-Label Use Promotion After Quanta Computer? [Electronic Version] *University of New Hampshire Law Review*. 9.1, 157-180 http://scholars.unh.edu/unh_lr/vol9/iss1/ (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Koç, Ali Fuat. (2005). *AT Rekabet Hukukunda Seçici Dağıtım Anlaşmaları*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Konigs, Martin. (2014). The Guidelines on Technology Transfer Agreements: The Second Edition and its Consequences on Patent Pools. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 9.12, 1012-1016.

Korah, Valentine. (2006). *Intellectual Property Rights and the EC Competition Rules*. Oxford: Hart Publishing.

Kortunay, Nevin. (2013). *Pazarlamada Uygulanan Rekabet Stratejilerinin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: Ekin Yayınları.

Kutty, Aditya ve Sindhura, Chakravarty. (2011). The Competition-IP Dichotomy: Emerging Challenges in Technology Transfer Licenses. [Electronic Version] *Journal of Intellectual Property Law*. 16.1, 258-266

<http://nopr.niscair.res.in/bitstream/123456789/11976/1/JIPR%2016%283%29%20258-266.pdf> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Lawrance, Sophia. (2014). The Competition Law Treatment of No-Challenge Clauses in Licence Agreements: An Unfortunate Revolution? [Electronic Version] *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 9.10, 788-811.

<https://doi.org/10.1093/jiplp/jpu133> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Lidgard, Hans Henrik, Atik, Jeffery ve Nguyen, Tu Thanh. (2012). Framing the Issues Hans Henrik Lidgard, Jeffery Atik, Tu Thanh Nguyen. (Ed.) *Sustainable Technology Transfer: A Guide to Global Aid & Trade Development* içinde. Alphen: Wolters Kluwer, 1-28.

Line, Frank. (2006). *The Ec Competition Law On Technology Licensing*. London: MPG Books.

Liu, Xiaoqiong. (2016). A Long-Overdue Reform: China due Reform: China's Grant-Back Regime in Technology Transfer. [Electronic Version] *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*. 26.3, 741-768 <https://ir.lawnet.fordham.edu/iplj/vol26/iss3/5/> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Maher, Imelda. (2003). Rekabet Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hakları: Biçimselliğin Evrimi. Gülgün Anık. (çev.). *Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*. 3.9, 134-167.

Makvart, Jesper. (2018). The Treatment of Exclusive Grant Backs in EU Competition Law. [Electronic Version] *Journal of European Competition Law & Practice*, 9.6, 361-372. <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpy026> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Malatyalı, Özcan. (2016). Teknoloji Transferinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği 1989 – 2014. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 13.3, 62-73.

McEwin, Ian. (2011). Editor's Introduction (Ed.). McEwin Ian *Intellectual Property, Competition Law and Economics in Asia* içinde London: Hart Publishing.

Mercangöz, Yakup Önder. (2021). Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Yönelik Rekabet Analiz Sürecinin ABD, AB ve Türk Mevzuatları Açısından Karşılaştırılması. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7.2, 241-289.

Mercangöz, Yakup Önder. (2019). Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi. Yeditepe Üniversitesi SBE. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul.

Meyers, Thomas C. (1992). Field-of-Use Restrictions as Precompetitive Elements in Patent and Know-How Licensing Agreements in the United States and the European Communities. [Electronic Version] *Northwestern Journal of International Law & Business*. 12, 364-389 <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njilb> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Nart, Serdar. (2009). Rekabetin Korunması Kapsamında Fikrî ve Sinaî Hakların Sınırları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11.1, 113-146.

Ning, Lizhi, Ghosh, Shubha. ve Zhou, Wei. (2015). Price Discrimination in Patent Licensing and The Application of FRAND. [Electronic Version] *Journal of Antitrust Enforcement*. 3.1: 207–227. doi:10.1093/jaenfo/jnv014 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Noyan, Erdal. (2011). *Patent Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Nyman-Metcalf, Katrin, Kumar Dutt, Pawan ve Chochia, Archil. (2014). The Freedom to Conduct Business and the Right to Property: The EU Technology Transfer Block Exemption Regulation and the Relationship Between Intellectual Property and Competition Law. Tanel Kerikmäe. (Ed.) *Protecting Human Rights in the EU* içinde Berlin: Springer, 37-70. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-38902-3> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

OECD. (2019). *Licensing of IP Rights and Competition Law*. [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP\(2019\)3/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP(2019)3/en/pdf)

(Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Odman, N. Ayşe. (2002). *Fikri Mülkiyet Hukuku İle Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü*. Ankara: Seçkin.

Odman, N. Ayşe. (2005). Using TRIPS to Make the Innovation Process Work. *The Journal of World Intellectual Property*. 3.3, 343-371.

doi:10.1111/j.1747-1796.2000.tb00131.x (Erişim Tarihi: 31.05.2022).

Odman Boztosun, N. Ayşe. (2002). Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü. *Perşembe Konferansları 15*. Ankara: Rekabet Kurumu, 171-239.

Odman Boztosun, N. Ayşe. (2005). 2003/2 Sayılı Grup Muafiyeti Tebliği Işığında Rekabet Hukukumuzda Ar-ge İşbirliklerinin Değerlendirilmesi. *AÜEHFD*. 9.1, 476-511.

Odman Boztosun, N. Ayşe. (2007). Fikri Mülkiyet ve Küresel Rekabet. *TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu*. İstanbul. <https://silo.tips/download/0-1-00-2-2-3-0-4-4443-5-3> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Oktay Özdemir, Saibe. (2004). Fikri Nitelikteki Sınai Değerler Üzerindeki Haklar ile Bunlara İlişkin Verilen Lisansın Hukuki Niteliği. *Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 571-599.

Oktay Özdemir, Saibe. (2002). *Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması*. İstanbul: Beta.

Ortan, Ali Necip. (1979). *Patent Lisans Sözleşmesi*. Ankara: Doğan Basımevi.

Özcan, Zeynep ve Koç, Yaren. (2020). Marka Lisans Sözleşmesi ve Sözleşmenin Taraflarının Yükümlülükleri. *Terazi Hukuk Dergisi*. 5.168, 1641-1650.

Özoğuz, Ayşe Selin. (2004). Regulation of Techonology Transfer in The European Union and Turkey. Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul.

Özsoy, Saadet Hande. (2011). *Türk Hukukunda Patent Lisansı Sözleşmesi*. 1. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.

Öztunalı, Aydın. (2013). *Rekabet Hukukunda Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması*. 1. Baskı. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Padilla, Jorge, Ginsburg, Douglas H. ve Wong-Ervin, Koren W. (2019). Antitrust Analysis Involving Intellectual Property and Standards: Implications from Economics *Harvard Journal of Law & Technology*. 33.1, 2-41.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3119034 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Patterson, Mark. (2008). Contractual Expansion of the Scope of Patent Infringement Through Field-of-Use Licensing. [Electronic Version] *William & Mary Law Review*. 49, 157-228: http://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/241 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Pandey, B. Nath. ve Prabhat Kumar Saha. (2015). Competition Flexibilities In The TRIPS Agreements: Implications for Technology Transfer and Consumer Welfare. [Electronic Version] *Journal of the Indian Law Institute*. 57.1, 92-108. <http://www.jstor.org/stable/44782491>. (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Petit, Nicolas. (2016) The Antitrust and Intellectual Property Intersection in European Union Law. Roger D. Blair ve D. Daniel Sokol (Ed.), *Handbook of Antitrust, Intellectual Property and High Tech* içinde Cambridge: Cambridge University, 92-119. <https://ssrn.com/abstract=2796670> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Pedro, Roffe. (1985) Transfer of Technology: UNCTAD's Draft International Code of Conduct. [Electronic Version] *The International Lawyer*. 19.2, 689-707. <https://scholar.smu.edu/til/vol19/iss2/14> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Pınar, Hamdi. (2004). *Uluslararası Rekabette Fikri Mülkiyet Haklarının Önemi ve Türkiye*. İstanbul: İTO.

Pınar, Hamdi. (2005). Fikrî Mülkiyet Hakları ve Rekabet Hukuku. *Rekabet Dergisi*. 23: 31-88.

Rab, Suzanne. (2014). New EU Technology Transfer Block Exemption: A Note of Caution. [Electronic Version] *Journal of European Competition Law & Practice*. 5.7, 436–450. doi:10.1093/jeclap/lpu056 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Regibeau, Pierre. ve Rocket, Katharina. (2011). *Assessment of Potential Anticompetitive Conduct in the Field of Intellectual Property Rights and Assessment of the Interplay Between Competition Policy and IPR Protection*. Luxemburg: EU Publications.

Ritter, Cyril. (2004). The New Technology Transfer Block Exemption Under EC Competition Law. *Legal Issues of Economic Integration*, 31.3, 161-183.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=726703 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Sarı, Onur. (2019). *Patent Lisans Sözleşmeleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Sayiner, Cemil. (2008). *Marka Lisans Sözleşmelerinin İncelenmesi*. Ankara: Türk Patent.

Schindler, Gosta. (2008). Wagging The Dog? Reconsidering Antitrust-Based Regulation of IP-Licensing. [Electronic Version] *Marquette Intellectual Property Law Review*. 12.1, 51-88.

<https://core.ac.uk/download/pdf/148687106.pdf> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Devlet Planlama Teşkilatı (2000). Sekizinci Kalkınma Planı Rekabet Hukuku Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.

Sekmen, Orhan. (2016). *Markanın Hükümsüzlüğü ve Hukuki Sonuçları*. Ankara: Bilge.

Segal, Ilya ve Whinston, Michael D. (2007). Antitrust in Innovative Industries. *The American Economic Review*. 97.5, 1703-1730. <https://www.jstor.org/stable/30034581> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Shen, Jianming. (1997). Block Exemption for Technology Licensing Agreements under Commission Regulation (EC) No. 240/ 96. *Boston College International and Comparative Law Review* 20.1, 251-287

<https://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol20/iss2/3> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Sanlı, Kerem Cem. (2000). *Rekabetin Korunması Hakkında Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Suluk, Cahit. (2003). *Tasarım Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Suluk, Cahit, Karasu, Rauf ve Nal, Temel. (2021). *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*. 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Suluk, Cahit. (2015). Sınai Mülkiyet Hukukunda Tescil “Güvenli Liman” mıdır? Tekin Memiş (Ed.) *Fikri Mülkiyet Yıllığı 2013* içinde. İstanbul: Yetkin Yayıncılık. 404-430.

Şahin, Emrah. (2011). Teknoloji Transferi Yöntemleri Bağlamında Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ile Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Gelişimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*. 2, 1-19.

Şehirali, Feyzan Hayal. (1998). *Patent Hakkının Korunması*. 1. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Tang, Yi Shing. (2009). *The International Trade Policy for Technology Transfers*. Alphen: Wolters Kluwer.

Tatar, Hicri Aytaç. (2016). Teknoloji Transferi ve Uygulamaları: Türkiye Örneği. İstanbul Üniversitesi SBE. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

Tekinalp, Gülören. ve Tekinalp, Ünal. (1989) Joint Venture. *Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a Armağan* içinde, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 143-176.

Tekinalp, Ünal. (2005). *Fikri Mülkiyet Hukuku*. İstanbul: Arıkan Yayın.

Tiryakioğlu, Murat. (2011). Teknoloji Transferi, Teknoloji Yoksulluğu Mu? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 66, 169-199.

Tosun, Çağrı. (2019). *Patentlerin Standart Haline Gelme Süreci ve Standart İçin Zorunlu Patentler*. Ankara: Türk Patent.

Topçuoğlu, Metin. (2004). İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar. *Rekabet Dergisi*. 18,3- 59.

Topçuoğlu, Metin. (2001). *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Turgut, Serkan. (2021). Rekabet Hukukunda Muafiyet. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. 46, 255-300.

UNCTAD (1996). *World Investment Report 1996*. Geneva: United Nations Publications. https://unctad.org/system/files/official-document/wir1996_en.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

U.S. Department of Justice and the Federal Trade Commission. (2007). *Antitrust Enforcement and Intellectual Property Rights: Promoting Innovation and Competition*. <https://www.justice.gov/atr/antitrust-enforcement-and-intellectual-property-rights-promoting-innovation-and-competition> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Ülgen, Sinan. ve Kutay, Pars. (1998). *Avrupa Birliği'nde Blok Muafiyetler*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.

Ünlüsoy, Kürşat. (2003). *Rekabet Hukukunda Bağlama Anlaşmaları*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Van den Bossche, Anne-Marie ve Diğerleri. (2015). *Sourcebook on EU Competition Law*. Bruxelles: Larcier.

WIPO. (2015). *Successful Technology Licensing*.

<https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=296> (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Whish, Richard. ve Bailey, David. (2012). *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press.

Wei, Zhuang. (2017). *Intellectual Property Rights and Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Doi:10.1017/9781316662892.004 (Erişim Tarihi: 11.05.2022).

Yamane, Hiroko. (2014). *Competition Analyses of Licensing Agreements Considerations for Developing Countries under TRIPS*. Geneva: ICSTD.

Yavuz, Cevdet. (2016). *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Yeşil, Tuba. (2017). *Frاند Taahhüdü Çerçevesinde Lisanslanan Standarda Esas Patentlere İlişkin Mahkeme Emri Uygulamalarının Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Rekabet Kurumu.

Yengin, Halisan. (2010). *Technology Transfer Agreements in the European Competition Law*. Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul.

Yıldırım, Gizem. (2019). Küreselleşme ve Çok Uluslu Şirketlerin Teknoloji Transferi: Türkiye Örneği. Marmara Üniversitesi SBE. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

Zevkliler, Aydın ve Gökyayla, Emre. (2010). *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri*. Ankara: Turhan Kitabevi.

